

MILITAIRE SPECTATOR



Internationale militaire samenwerking

- Herstructurering van de Bundeswehr
- Amerikaanse defensiestrategie
- Frankrijk, internationale veiligheid en defensie
- Strategische partner Noorwegen

THEMANUMMER



Vereniging Informatici Defensie

René Olthuisprijs

De Vereniging Informatici Defensie (VID) wil de deskundigheid op het gebied van informatica bevorderen en doet dat onder meer door het toekennen van de jaarlijkse René Olthuisprijs. Het gaat om een aanmoedigingsprijs voor een scriptie, publicatie of artikel over een actueel (Defensie)onderwerp binnen het vakgebied IV of ICT.

De VID heeft een reglement opgesteld met voorwaarden waaraan een inzending moet voldoen. Het reglement is te downloaden via de intranetsite van de VID of per e-mail aan te vragen bij de secretaris van de vereniging, secretaris.VID@mindef.nl. Inzenden kan tot 1 november via dit e-mailadres of per post: Commissie René Olthuisprijs, Doddendaal 17, 6715 JV Ede.

De winnaar krijgt 250 euro en een herinnering. In 2011 ging de prijs naar TLTMARNS Koen Dreijer voor zijn scriptie over het gebruik en effect van social media op uitzendingen.

Bij voldoende aanbod zal de commissie de winnaar bekend maken tijdens een speciale bijeenkomst van de VID. De winnaar krijgt dan ook de gelegenheid zijn scriptie, publicatie of artikel kort toe te lichten.

De Militaire Spectator is sinds 1832 het militair-wetenschappelijk tijdschrift voor en over de Nederlandse krijgsmacht. Het maakt relevante kennis, wetenschappelijke inzichten, ontwikkelingen en praktijkervaringen toegankelijk en slaat zo een brug tussen theorie en praktijk. De Militaire Spectator stimuleert de gedachtevorming over onderwerpen die de krijgsmacht raken en draagt zodoende bij aan de ontwikkeling van de krijgswetenschap in de breedste zin van het woord. Op deze wijze geeft het tijdschrift inhoud aan zijn missie: het bijdragen aan de professionalisering van het defensiepersoneel en het verhogen van het kennisniveau van overige geïnteresseerden. Daarmee bevordert de Militaire Spectator ook de dialoog tussen krijgsmacht, wetenschap en samenleving.





MILITAIRE SPECTATOR

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl
www.facebook.com/kvbk nederland
twitter: @kvbk1

Secretaris en ledenadministratie

Majoor Daan Storm van Leeuwen
DM.StormVanLeeuwen@mindef.nl

Nederlandse Defensieacademie (NLDA)

Sectie MOW

Ledenadministratie KVBK

Postbus 90002, 4800 PA Breda

ledenadministratie@kvbk.nl

De Militaire Spectator wordt ook verstuurd
op basis van rang/schaal. Adreswijzigingen
doorgeven bij de eigen personeelsdienst.

REDACTIE

brigade-generaal cav b.d. prof. em.

J.M.J. Bosch (hoofdredacteur)

T 071 - 542 18 30

E jmjbosch@xs4all.nl

kolonel cav drs. P.J.E.J. van den Aker

luitenant-kolonel KLu S.M. Babusch bc

kapitein ter zee P. van den Berg

drs. P. Donker

kolonel MJD dr. P.A.L. Duchaine

luitenant-kolonel MPSD dr. J. Duel

cdre KLu F. Groen

drs. P.H. Kamphuis

luitenant-kolonel KMar drs. ing. D.J. Muijskens

luitenant-kolonel Marns drs.

A.J.E. Wagemaker MA

kapitein ter zee mr. N.A. Woudstra

kolonel ir. F.J.A. van Zitteren

BUREAU REDACTIE

mw. drs. A. Kool

dr. F.J.C.M. van Nijnatten

NIMH

Postbus 90701

2509 LS Den Haag

T 070 - 316 51 20 of

070 - 316 51 95

E redactiemilitairespectator@mindef.nl

De Militaire Spectator is aangesloten bij
de European Military Press Association

LIDMAATSCHAP

binnenland € 25,00

studenten € 17,50

buitenland € 30,00

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij ten Brink

ISSN 0026-3869

Nadruk verboden

Foto's cover en achteromslag: AVDD,
Bundeswehr, U.S. Department of Defense

368 Amerikaanse defensiestrategie

A.A.H. de Bok en A.P. Bosch

De nieuwe Amerikaanse defensiestrategie biedt kansen voor uitbreiding van de bilaterale samenwerking, maar het is raadzaam dat Nederland ook in Europese samenwerking investeert.

379 Frankrijk, internationale veiligheid en defensie

J.M. à Campo

Frankrijk, een strategische partner waar de Nederlandse defensie-organisatie niet omheen kan, wil de Europese defensiesamenwerking ondanks de economische tegenwind verdere impulsen geven.

386 Militaire samenwerking en herstructurering van de Bundeswehr

G.J.M. van Opdorp, P.J.M.M. van der Heijden en B. Valk

Nederland staat in Duitsland te boek als een betrouwbare partner en de samenwerking op defensiegebied gaat veel verder dan het gezamenlijke Legerkorps in Münster of de missie in Kunduz.

404 Strategische partner Noorwegen

P. Teeuw

De internationale positie van Noorwegen, de ligging van het land en nieuwe ontwikkelingen in de Arctische gebieden maken het land tot een strategische partner voor militaire samenwerking.

En verder:

Editoriaal	366
Andere ogen	415
Tegenwicht	416
Gastcolumns	418
Boeken	423
Summaries	

Internationale samenwerking

Internationale defensiesamenwerking staat volop in de belangstelling. Zeker nu bijna alle politieke partijen pleiten voor versterking van deze samenwerking. Internationale defensiesamenwerking is echter een breed begrip, wat nadere inkleuring noodzakelijk maakt. Zo is er een duidelijk verschil tussen 'defensiesamenwerking binnen Europa' of 'Europese defensiesamenwerking'. In een debat op 3 september maakten de defensiewoordvoerders van de partijen dit onderscheid nauwelijks. Daardoor miste het debat over internationale defensiesamenwerking diepgang en bleef het steken bij vergezichten op versterking van Europese defensiesamenwerking. Daarbij werd niet alleen de noodzaak benadrukt om tot een gemeenschappelijk buitenlands beleid te komen, maar ook om meer autonomie te delen. Dergelijke vergezichten zijn niet nieuw.

Na de Koude Oorlog begon de politiek steeds meer de stuwende kracht te worden achter versterking van internationale defensiesamenwerking. Hierbij kan een zekere vorm van politiek opportunisme niet ontkend worden. Internationale samenwerking is voornamelijk omarmd als middel om tot verdere bezuinigingen te komen in het defensieapparaat. Onder druk van de slinkende budgetten kwam na 2000 internationale samenwerking zowel binnen de NAVO als de EU hoog op de agenda. In 2004 is binnen de EU het Europese Defensie Agentschap (EDA) opgericht. Deze instelling had tot doel de effectiviteit en efficiëntie van de Europese defensie-inspanningen te vergroten. Het EDA concentreerde zich in de beginjaren voornamelijk op de versterking van de Europese basis voor de defensie-industrie en technologie. Vele studies en overlegfora ten spijt

heeft het EDA in al die jaren weinig concreets opgeleverd.

De kredietcrisis was nodig om een nieuwe impuls te geven aan het streven naar meer Europese defensiesamenwerking. In december 2010 werd het Gent-akkoord gesloten waarbij 27 ministers van defensie overeenkwamen dat het antwoord op krimpemde defensiebegrotingen gezocht moest worden in betere – in NAVO-jargon: SMART – vormen van samenwerking. *Pooling & sharing* werd de nieuwe mantra voor Europese defensiesamenwerking. Het is voornamelijk gericht op de vergroting van de interoperabiliteit tussen de landen en een vorm van lastenverdeling door samenwerking. Inmiddels lopen er negen capaciteitsgerelateerde projecten onder leiding van het EDA en zijn er initiatieven op het gebied van gezamenlijke training en opleiding. Het is van cruciaal belang dat de lidstaten op elkaar kunnen rekenen op die momenten dat het nodig is. Juist daar ligt binnen Europa het probleem. Tijdens de Libië-crisis kwam de kwetsbaarheid van de Europese samenwerking in zijn volle omvang naar buiten. Ondanks alle goede bedoelingen is Europa klaarblijkelijk niet in staat om een gemeenschappelijke vuist te maken.

Voor veel politieke waarnemers markeert Libië het einde van het Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid van Europa nog voor het daadwerkelijk tot wasdom is gekomen. Daarmee is de belangrijkste bouwsteen voor Europese defensiesamenwerking terugverwezen naar de tekentafel. De oproep van de politieke partijen voor meer Europese defensiesamenwerking is dan ook te kwalificeren als 'nieuwe wijn in oude zakken'. Deze wijn zal nog vele jaren moeten rijpen voordat hij drink-

baar is. Het is zeker geen route voor snelle bezuinigingen.

Omdat de route via de NAVO en Europese instituties lang en stroperig is heeft minister van Defensie Hillen kenbaar gemaakt dat versterking van internationale samenwerking bij voorkeur via bilaterale overeenkomsten vorm moet krijgen. Op bilateraal niveau is het namelijk gemakkelijker om concrete samenwerkings-thema's te identificeren en de opbrengsten hiervan te bepalen. Ook dit is niet iets nieuws. De krijgsmachten hebben altijd al samengewerkt met andere landen, in wisselende coalities en met wisselende partners. De drijvende kracht achter deze samenwerking was met name verbetering van de operationele effectiviteit. De initiatieven kwamen dan ook voornamelijk voort uit de verschillende krijgsmachtdelen.

Het valt niet te ontkennen dat internationale defensiesamenwerking juist onder druk van slinkende defensiebudgetten een nieuwe impuls heeft gekregen. Naar aanleiding van de Beleidsbrief van 8 april 2011 is Defensie nog actiever op zoek gegaan naar mogelijkheden om internationale samenwerking te verbreden en te verdiepen. De CDS heeft het verheven tot speerpunt van zijn beleid.

Internationale samenwerking biedt Defensie kansen en bedreigingen. Vanuit militair oogpunt kan deze samenwerking aanzienlijk bijdragen aan verbetering van het operationele product, zeker als schaarse middelen met elkaar gedeeld worden. Dit themanummer van de *Militaire Spectator* besteedt aandacht aan deze bilaterale samenwerking, waarbij direct opvalt dat er al heel veel gebeurt. De samenwerking met de ons omringende landen is

intensief, vergaand en vastomlijnd. Dit schept verplichtingen die nagekomen moeten worden, ook op de lange termijn.

In het actief zoeken naar samenwerking schuilt ook het gevaar van versnippering. Defensie moet voorkomen om uit ambtelijk enthousiasme elke kans op samenwerking te omarmen. Bij samenwerken hoort namelijk ook het maken van keuzes. Onze krijgsmacht is te klein om met iedereen samen te werken, enkel en alleen omdat de mogelijkheid zich voordoet. Samenwerking staat niet op zichzelf, maar moet een langetermijndoel dienen. Voor de politiek is doelmatigheid het primaire doel. De krijgsmacht zal zich binnen dit kader moeten richten op behoud en verbetering van de militaire slagkracht. Samenwerkingsprocessen kosten tijd, veel tijd. Deze tijd is niet alleen nodig om de samenwerking te organiseren, maar bovenal om elkaars vertrouwen te verdienen.

Internationale defensiesamenwerking is dan ook een strategie voor de langere termijn. Het is niet de oplossing voor het realiseren van bezuinigingen op de korte termijn. Het is een investering in de toekomst waarbij de kost onherroepelijk voor de baat uit gaat. Van de politiek mag verwacht worden dat zij handelt met een langetermijnvisie. Defensie zal er alles aan doen om de samenwerking succesvol te laten zijn. Internationale samenwerking kent vele onzekerheden en is geen panacee voor toekomstige bezuinigingen. Eén ding is echter zeker: internationale samenwerking vraagt om een politieke en militaire *commitment* voor de lange termijn. Als die ontbreekt, dan is het slechts een doekje voor het bloeden. ■

Amerikaanse defensiestrategie

Voor Europa geen business as usual

In januari 2012 is een nieuwe Amerikaanse defensiestrategie gepubliceerd die nieuwe kaders schept voor de taakstelling van de Amerikaanse krijgsmacht in de komende tien jaar. Wat betekent deze nieuwe strategie voor de Verenigde Staten zelf en voor de relatie met Nederland? De defensiestrategie biedt zeker kansen om de huidige bilaterale samenwerking verder uit te breiden, maar gelet op de accenten die de VS legt is het tevens raadzaam voor Nederland te gaan investeren in Europese defensiesamenwerking. De Amerikaanse nadruk op de regio Azië/Stille Oceaan en de slinkende defensiebegrotingen in Europa maken dit noodzakelijk. Europese defensiesamenwerking kan er voor zorgen dat Nederland zijn politieke, economische en veiligheidsbelangen in de wereld kan handhaven. Een intensievere Europese defensiesamenwerking vereist wel een herdefiniëring van het soevereiniteitsvraagstuk waar veel Europese landen mee worstelen.

Drs. A.A.H. de Bok – commodore van de Koninklijke Luchtmacht*
A.P. Bosch

Het internationale systeem is gebaat bij stabiliteit om tot economische ontwikkeling te komen. De VS is op dit moment de enige macht in de wereld die in staat is die stabiliteit, indien noodzakelijk, te waarborgen. Mocht de stabiliteit in gevaar komen en al dan niet met instemming van de VN worden besloten militair in te grijpen, dan zal de VS daar in veel gevallen de leiding in nemen. Het is immers het enige land dat de benodigde militaire capaciteiten en wereldwijde belangen heeft. De internationale status van Nederland is afhankelijk (van de intensiteit) van deelname aan missies die de internationale vrede en veiligheid bevorderen. De afgelopen twintig jaar hebben de VS en Nederland regelmatig militair samengewerkt. Voorbeelden daarvan zijn de SFOR- en KFOR-missies op de Balkan, *Desert Storm* (de eerste Golfoorlog) Afghanistan (ISAF),

Irak (de NATO Training Mission NTM-I), de NAVO-operatie *Active Endeavour* en de operatie *Enduring Freedom*. De relevantie voor Nederland van deze samenwerking met de VS moet niet worden onderschat. Voor Amerikaanse beleidsmakers is *boots on the ground* een belangrijk punt om de status van een land aan af te meten, zeker bij risicovolle operaties zoals ISAF. Deelname aan dit soort missies vertaalt zich naar Amerikaanse steun op voor Nederland belangrijke beleidsterreinen, zoals toegang tot de G-20 of voor het krijgen van belangrijke internationale posten, zoals die van secretaris-generaal van de NAVO.¹

Gezien het internationale veiligheidsbelang voor Nederland om mee te doen aan deze missies is het noodzakelijk technologisch, maar ook wat betreft training en doctrine, aansluiting te houden bij de Amerikaanse krijgsmacht. De VS is voor Nederland wereldwijd de belangrijkste bilaterale strategische partner op het gebied van veiligheids- en defensiebeleid. De samenwerking met de VS richt zich op dit moment op vier gebieden:

* Drs. A.A.H. de Bok is defensieattaché bij de Nederlandse ambassade in Washington. A.P. Bosch is stagiair op de Defensie-afdeling van de ambassade.

¹ Andrew Mann, 'Netherlands/Afghanistan: Engaging Labor Party Leader Bos', *RTL Nieuws*, 18 september 2009, <http://media.rtl.nl/media/actueel/rtlnieuws/2011/225926.pdf>.



De nieuwe strategie die president Obama heeft aangekondigd stelt het ambitieniveau van het Pentagon bij en legt de Amerikaanse focus duidelijker op Azië en de Stille Oceaan

- het gebruik van Amerikaanse opleidings- en trainingsfaciliteiten door de Nederlandse krijgsmacht;
- gezamenlijk optreden van de Nederlandse marine en de Amerikaanse kustwacht en civiele opsporingsinstanties bij de drugsbestrijding en andere illegale activiteiten in het Caribisch gebied;
- het gezamenlijk operationeel optreden binnen de NAVO of ander verband (wanneer opportuun);
- materieel (intensieve samenwerking).

Samenwerking met de VS op deze terreinen biedt een aantal voordelen: verbeterde interoperabiliteit, toegang tot Amerikaanse technologie en de mogelijkheid om de Amerikaanse buitenlandse politiek – op een weliswaar bescheiden manier – te beïnvloeden.²

Amerikaanse defensiebeslissingen zijn van invloed op de Nederlandse belangen, zowel in militair als in economisch opzicht. Daarnaast speelt de VS een cruciale rol in het behoud van

de internationale status van Nederland. Nederlandse beleidsmakers moeten zich daarom bewust zijn van deze Amerikaanse invloed om tijdig te kunnen reageren als de Nederlandse belangen aan de orde zijn. De aankondiging van een nieuwe Amerikaanse defensiestrategie is zo'n moment. Dit artikel gaat eerst in op die strategie en de gevolgen voor de VS zelf. Daarna zal aangegeven worden wat de gevolgen voor Nederland zijn en waarom Europese defensiesamenwerking nodig is om de Nederlandse internationale belangen te waarborgen. Ten slotte komen problemen die intensievere Europese defensiesamenwerking in de weg staan – en hoe deze kunnen worden omzeild – aan de orde. Daarna volgt een conclusie.

Amerikaanse defensiestrategie

Op 5 januari 2012 is de Amerikaanse defensiestrategie voor het komende decennium geïntro-

² Onder interoperabiliteit valt hier niet alleen technische ondersteuning, maar ook wederzijds cultureel begrip.

duceerd. Deze nieuwe strategie, *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, vindt haar aanleiding in bezuinigingen op de defensiebegroting en is ingegeven door de in augustus 2011 aangenomen *Budget Control Act* (BCA). De BCA moet ervoor zorgen dat het begrotingstekort van de VS de komende tien jaar afneemt met minstens 2,1 biljoen dollar.³ Daarvoor is de komende tien jaar een bezuiniging van 487 miljard dollar op de defensiebegroting nodig en de nieuwe defensiestrategie geeft aan welke prioriteiten en activi-

stemming te bereiken over die algemene bezuiniging. Daardoor dreigen per 1 januari 2013 automatische bezuinigingen van 1,2 biljoen dollar op de federale uitgaven in werking te treden, die de defensiebegroting in tien jaar tijd met 500 miljard extra zullen reduceren. Deze extra reductie zou de nieuwe strategie onhoudbaar maken en een heroverweging van de Amerikaanse defensiestrategie vereisen. De gevolgen hiervan zijn op dit moment niet te overzien, maar de verwachting is dat de VS in dat geval sterk aan militaire capaciteiten en verdragsverplichtingen zal moeten inboeten.⁶ Gezien de verschillende politieke inzichten van Democraten en Republikeinen is er voor de presidents- en Congresverkiezingen van november geen overeenstemming meer te verwachten over de bezuinigingen. Daarna zou het zittende Congres minder dan twee maanden de tijd hebben om alsnog met een bezuinigingsplan te komen.

De begrotingsreducties vergroten de druk om de lasten tussen de NAVO-bondgenoten evenwichtiger te verdelen, zodat de partners van de VS een grotere bijdrage kunnen leveren aan veiligheidstaken

teiten de Amerikaanse krijgsmacht daarna nog zal moeten en kunnen uitvoeren. Overigens komen de bezuinigingen uit geprojecteerde verhogingen in de begroting; de *baseline*-begroting, de kosten die het Pentagon maakt zonder dat buitenlandse operaties, momenteel voornamelijk in Afghanistan, zijn meegeteld, zal de komende jaren dan ook gewoon blijven groeien, naar een verwachte 567 miljard dollar in 2017. Voor 2013 ligt dat *baseline*-cijfer op 525 miljard.⁴

De strategie is alleen uitvoerbaar als het Congres tot overeenstemming komt over een algemene overheidsbezuiniging van minstens 1,5 biljoen dollar.⁵ Een speciaal ingestelde commissie van het Huis van Afgevaardigden en de Senaat is er echter niet in geslaagd overeen-

Begrotingsreducties en de gevolgen

Als het Congres na de verkiezingen tot overeenstemming kan komen, is het hoofddoel van de nieuwe defensiestrategie de begroting te reduceren. Om de gevolgen van deze reducties te verzachten, wordt een evenwichtige lastenverdeling tussen de NAVO-bondgenoten weer veelvuldig genoemd. Daarbij valt te denken aan het opbouwen van militaire capaciteiten van de bondgenoten en partners van de VS, zodat zij een grotere bijdrage kunnen leveren aan veiligheidstaken.⁷ Afrika en Latijns Amerika gelden als regio's waar de VS door middel van training en de verkoop van defensiematerieel zal proberen met zo min mogelijk inspanning de eigen belangen maximaal veilig te stellen. Daarnaast spreekt de defensiestrategie ook de intentie uit om in samenwerking met internationale bondgenoten en partners ieders toegang tot de *global commons* te blijven garanderen.⁸ Ook hier geldt dat de capaciteiten daarvoor in de regio zelf ontwikkeld moeten worden. De VS wil meer een faciliterende rol gaan spelen in plaats van actief zorg te dragen voor de bescherming van de *global commons*.⁹ Een andere verandering in de strategie is dat Washington niet langer vasthoudt aan de eis dat de Amerikaanse krijgsmacht tegelijkertijd in staat moet zijn twee grote oorlogen overzee te voeren en te

3 Douglas W. Elmendorf, 'Impact Budget Control Act', *Congressional Budget Office*, 1 augustus 2011, <http://cbo.gov/sites/default/files/cbofiles/ftpdocs/123xx/doc12357/budgetcontrolactaug1.pdf>. 1.

4 *Fact Sheet: The Defense Budget* (Washington, D.C., Department of Defense, 2012).

5 112th United States Congress, *Budget Control Act* (Washington, D.C., Government Printing Office, 2011) 2.

6 *Ibidem*, 7.

7 'Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense' (Washington, D.C., Department of Defense, 5 januari 2012, www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf). 3.

8 *Ibidem*.

9 *Ibidem*.

winnen. In plaats daarvan moet de VS onder de nieuwe strategie één van die oorlogen winnen en in de andere de vijand de overwinning onthouden.¹⁰ Voorts behoren opbouwmissies zoals Irak en Afghanistan tot het verleden. Deze hebben de afgelopen jaren niet het succes (bestrijding van terrorisme door de 3D-benadering) gebracht waarop was gehoopt. De kosten van dergelijke missies wegen niet op tegen de baten. De succesvolle en veel goedkopere missies met onbemande vliegtuigen en de inzet van *Special Forces*, die onder meer geresulteerd hebben in de dood van Osama bin Laden en verscheidene andere al-Qaida-kopstukken in Jemen en Pakistan, tonen voor de VS aan dat langdurige militaire campagnes niet noodzakelijk zijn om de doelstellingen (bestrijden van terrorisme) te bereiken.

De nieuwe strategie betekent dat de overige NAVO-lidstaten meer moeten bijdragen aan de taken die onder auspiciën van het bondgenootschap uitgevoerd zullen worden. Dit is overigens geen nieuw thema. De VS heeft al vaker het belang van *burden sharing* binnen de NAVO aangegeven. In het licht van de Amerikaanse financiële problemen is de noodzaak nu echter groter. President Obama heeft al laten weten dat de VS vaker een ondersteunende rol zal gaan spelen, vergelijkbaar met het Amerikaanse optreden tijdens de Libië-campagne in 2011.¹¹ Dat de Amerikanen dit zo langzamerhand ook verwachten van de Europese bondgenoten is niet vreemd. Het gezamenlijke bruto binnenlands product van de Europese bondgenoten is even groot als dat van de VS, ongeveer 15 triljoen dollar. De Europese bondgenoten beschikken daarmee in Amerikaanse ogen over de economische en financiële potentie om een groter deel van de lasten voor defensie op zich te nemen.¹² Europese NAVO-landen besteden gemiddeld maar 1 procent van hun overheidsbegroting aan defensie, terwijl in NAVO-verband een 2 procent-norm is afgesproken. Europa lift dus mee op de Amerikaanse defensie-uitgaven en dat is niet langer vol te houden. Europa moet in de visie van de VS transformeren van een veiligheidsconsument naar een veiligheidsproducent. In het licht van de Amerikaanse reducties en lagere Europese defensie-

FOTO: US AIR FORCE / J. DAVILA



In het licht van de defensiebezuinigingen hoopt de VS dat de Europese bondgenoten bereid zijn te participeren in initiatieven als missile defense

begrotingen zal de NAVO concreet invulling moeten geven aan *smart defense*. Hierbij wordt op dit moment gedacht aan *pooling & sharing* van materieel, specialisatie van landen in taken en het genereren van nieuwe capaciteiten, voornamelijk op het gebied van *enablers*, zoals *Intelligence Surveillance and Reconnaissance*

10 'Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense', 4.

11 Barack Obama, *Begeleidende Brief: 'Sustaining Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense'*, 3 januari, 2012.

12 'Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense', 3.

(ISR), onbemande systemen, *missile defense*, *stealth*, luchttransport en *air-refueling* capaciteit. Een eerste smart defense-initiatief zijn de Amerikaanse plannen om in het Spaanse Rota *forward station ballistic missile defense*-schepen te plaatsen, waarbij Washington hoopt dat andere NAVO-landen bereid zijn te participeren.¹³

Wat de VS via de samenwerking met internationale bondgenoten en partners wil bereiken is duidelijk: het verlagen van de eigen kosten die gepaard gaan met de wereldwijde Amerikaanse aanwezigheid. Al sinds de *Quadrennial Defense Review* (QDR) van 2006 probeert de VS de militaire capaciteiten van internationale bondgenoten en partners op te bouwen.¹⁴ Met de financiële ruimte die de VS op deze manier hoopt te creëren wil de regering-Obama voorkomen dat er verder gesneden moet worden in de Amerikaanse militaire capaciteiten en de noodzakelijke vernieuwing van de krijgsmacht in gevaar komt.¹⁵ Hierdoor blijft de Amerikaanse krijgsmacht in staat een breed scala aan taken te vervullen. Gezien de huidige economische situatie in de westerse wereld is het echter de vraag of het de VS lukt verantwoordelijkheden aan de Europese NAVO-bondgenoten over te dragen. De NAVO-top in Chicago in mei 2012 heeft in dat kader nog weinig concreets opgeleverd.

Veranderende wereld

Samenwerking en evenwichtigere lastenverdeling met internationale bondgenoten en partners moet er voor zorgen dat de Amerikaanse krijgsmacht voldoende financiële middelen overhoudt voor andere prioriteiten. De defensiestrategie noemt tien prioriteiten.¹⁶ Belangrijker

FOTO US NAVY, D. NICCORD



is het echter te kijken naar de achterliggende redenen voor deze prioriteiten. President Obama en minister van Buitenlandse Zaken Hillary Clinton hebben aangegeven dat de VS zich meer gaat concentreren op de regio Azië/Stille Oceaan. Deze focus is ingegeven door zowel economische motieven als veiligheidsoverwegingen. De Aziatische regio herbergt veel opkomende economieën die een belangrijke afzetmarkt vormen voor Amerikaanse bedrijven en daarmee de groei van de Amerikaanse economie in de toekomst kunnen bewerkstelligen.¹⁷ Het garanderen van een stabiele situatie in deze regio waarin de handel met deze landen kan floreren, is één van de taken die de Amerikaanse krijgsmacht de komende jaren moet vervullen. Naast deze economische reden zijn ook veiligheidsoverwegingen dominant. De opkomst van China als Aziatische grootmacht maakt de VS onzeker over zijn machtspositie in deze regio. Vooral de enorme investeringen van China in het moderniseren van de krijgsmacht baren Amerika zorgen.¹⁸ Door de onduidelijkheid die China creëert over zijn ambitie op veiligheidsgebied en de onenigheid

13 Ronald O'Rourke, 'Navy Aegis Ballistic Missile Defense (BMD) Program: Background and Issues for Congress', *Congressional Research Service*, 19 maart 2012, www.fas.org/sgp/crs/weapons/RL33745.pdf.

14 'Quadrennial Defense Review Report', 6 februari, 2006 (Washington, D.C., Department of Defense) www.defense.gov/qdr/report/report20060203.pdf, 87.

15 Barack Obama, *Begeleidende Brief: Sustaining Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, 3 januari 2012.

16 'Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense', 4.

17 William E. James en Shiela Camingue, 'Asia's Role in the United States Export Economy', *Asian Development Bank*, februari 2011, <http://beta.adb.org/sites/default/files/pub/2011/Economics-WP250.pdf>, 11.

18 'Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense', 2.



Het vliegdekschip USS Ronald Reagan tijdens de oefening RIMPAC in de Stille Oceaan in 2010; aan de tweejaarlijkse oefening doen ook andere landen mee met maritieme veiligheidsbelangen in de regio

Europa krijgt in de nieuwe strategie een lagere prioriteit, vanuit de Amerikaanse visie dat de Europese veiligheid technisch 'af' is. Europese landen zouden in de Amerikaanse optiek in staat moeten zijn hun eigen veiligheid en die van anderen te waarborgen.²¹ Het formeel terugtrekken van twee gevechtsbrigades uit Europa als onderdeel van deze strategische verschuiving is hierbij een duidelijk signaal. Het operationele belang hiervan moet echter niet worden overschat. Deze brigades waren al een tijd niet meer in Europa aanwezig vanwege inzet in Afghanistan en de terugtrekking verandert in dat opzicht dan ook niets aan de praktische veiligheidssituatie in Europa.²² Maar het is wel een belangrijk politiek signaal. De strategische nadruk op de regio Azië/Stille Oceaan betekent dat de VS een interstatelijke oorlog weer als een reële mogelijkheid beschouwt. Dit is terug te zien in de ontwikkeling van de *Air-Sea battle doctrine* en de structuur van de Amerikaanse krijgsmacht in het komende decennium, waarin de nadruk ligt op de maritieme capaciteiten die nodig zijn om in deze regio te opereren, zoals investeringen in onderzeeboten en *Littoral Combat Ships*. Tegelijkertijd wordt de landmacht teruggebracht met acht *Brigade Combat Teams*.²³ De asymmetrische oorlogvoering, die het afgelopen decennium de boventoon voerde, boet in de nieuwe defensiestrategie aan prominentie in.

Reducties en een effectievere aanwending van de defensiebegroting zijn de belangrijke uitgangspunten van de nieuwe Amerikaanse defensiestrategie. Hun financiële situatie dwingt de Amerikanen ertoe toenadering

die Beijing heeft met andere landen in de regio over onder meer de status van de Zuid-Chinese Zee en Taiwan, ziet de VS zich genooddaakt zijn militaire aanwezigheid in het gebied te versterken. In dat kader is vorig jaar een overeenkomst gesloten met Australië om daar 2500 mariniers te stationeren.¹⁹ Verder versterkt de VS zijn huidige bondgenootschappen met onder meer Japan en de Filipijnen om zo de wederzijdse economische en veiligheidsbelangen zeker te stellen.

Naast deze verschuiving in focus naar de regio Azië/Stille Oceaan blijft het Midden-Oosten strategisch belangrijk voor de VS. Naar aanleiding van de Arabische Lente kijkt Washington met aandacht naar de nieuwe regimes die zich aan het ontwikkelen zijn en de rol die de VS kan spelen in deze transitie. Voorts blijft de VS de nadruk leggen op de bestrijding van terrorisme en het tegengaan van de proliferatie van massavernietigingswapens. De nucleaire ambitie van Iran wordt hierbij expliciet genoemd. De VS wil deze proliferatie in samenwerking met landen in de regio en de NAVO-bondgenoten voorkomen.²⁰

19 De stationering van deze 2500 mariniers in Australië staat los van het verplaatsen van de Amerikaanse troepen van Okinawa naar Guam. Zie: Jackie Calmes, 'A U.S. Marine Base for Australia Irritates China', in: *The New York Times*, 16 november 2011.

20 'Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense', 2.

21 'Defense Budget Priorities and Choices' (Washington, D.C., Department of Defense, 2012) 6.

22 Idem, 5.

23 Idem, 9.

te zoeken tot hun bondgenoten om tot lastenverlichting te komen. De VS is niet meer in staat de voorgaande strategie en het bijbehorende militaire ambitieniveau financieel vol te houden en moet noodgedwongen keuzes maken. De nadruk die daarbij op de regio Azië/Stille Oceaan ligt, geeft aan dat Europa meer de eigen veiligheidsboontjes moet doppen. Daarbij ontstaat door de opkomst van China een nieuwe economische- en veiligheids-situatie en de Amerikanen vinden dat zij daar nu ook militair op moeten anticiperen.

Gevolgen voor Europa en Nederland

De nieuwe Amerikaanse defensiestrategie zal op de korte termijn de relatie met Europa en Nederland niet dramatisch beïnvloeden. De huidige samenwerkingsverbanden zullen gewoon blijven bestaan. Europa blijft voor de VS de belangrijkste bondgenoot in het realiseren van zijn internationale veiligheidsdoelen.²⁴ In geval van crisis gaan de eerste telefoontjes vanuit het Witte Huis naar de leiders in de grote Europese hoofdsteden. De samenwerking met Europa is voor de VS zelfs belangrijker geworden nu het moeilijker wordt om unilateraal te gaan handelen in bepaalde regio's. De huidige defensiesamenwerking tussen de VS en Nederland vormt een goede basis om in de toekomst gezamenlijk te blijven optreden in gebieden waar de belangen overeenkomen. De nadruk die de nieuwe Amerikaanse strategie op samenwerking legt lijkt zelfs de weg te banen naar de intensivering daarvan. Door het gebrek aan financiële middelen zal de VS meer open staan voor samenwerking dan in de jaren meteen na 9/11 het geval was. Voorbeelden zijn *intelligence gathering*, cyber-security en onbemande systemen.²⁵ De Amerikaanse krijgsmacht loopt op veel gebieden technologisch voorop en heeft het voordeel van de wet van de grote getallen op elk denkbaar terrein. Voor

Nederland liggen kansen voor intensivering van de samenwerking bij onder meer onbemande systemen, siber security, de F-35 en misiled defense. Meer samenwerking met de VS kan dus de capaciteiten van veel Europese bondgenoten dan ook op een doelmatige wijze vergroten. De Amerikaanse trend naar intensievere samenwerking zal echter gebaseerd moeten zijn op meer pariteit in de (financiële) bijdrage van Europa. De tijd dat de VS de Europese veiligheid financierde is echt voorbij. Intensievere samenwerking moet door Europa (en Nederland) dan ook niet worden uitgelegd als een nieuwe mogelijkheid tot nog verdere bezuinigingen. Als medeproducent van (eigen) veiligheid zal Europa haar defensieuitgaven effectiever moeten aanwenden en de dalende trend van de afgelopen twintig jaar moeten ombuigen.

Conflicterende belangen

Op langere termijn kan de nieuwe strategie echter ook negatieve gevolgen hebben voor de samenwerking tussen Europa en de VS. Door de globalisering kunnen incidenten aan de andere kant van de wereld grote gevolgen hebben voor Europa en dus Nederland. Dat de VS zich meer wil gaan concentreren op de regio Azië/Stille Oceaan betekent dat ook Europa moet gaan bepalen welke belangen zij heeft in die regio. Het is aannemelijk dat in de nabije toekomst verzoeken van de VS zullen komen voor gezamenlijke missies in dat gebied. Twee recente studies van het Den Haag Centrum voor Strategische Studies en het Instituut Clingendael geven aan dat de mogelijkheid van conflicten hoog in het geweldsspectrum er zeer reëel is.²⁶ Nederland heeft zijn concrete belangen in de regio niet duidelijk gedefinieerd. Waar het binnen de wereldwijde bestrijding van het terrorisme nog te verdedigen was dat Nederland ver weg van het eigen grondgebied meedeed aan de missie in Afghanistan, is dat bij toekomstige conflicten in de regio Azië/Stille Oceaan niet gegarandeerd. Aangezien de VS de eerste aanzet heeft gegeven in een nieuw soort *containment*-politiek ten opzichte van China, zal de NAVO duidelijk moeten maken welke rol het bondgenootschap daarin zou kunnen spelen. Het is nu het moment voor Nederland na te denken over een dergelijk toekomstscenario en wat de

24 'Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense', 2.

25 Catherine Dale en Pat Towell, 'In Brief: Assessing DoD's New Strategic Guidance', *Congressional Research Service*, 12 januari, 2012, www.fas.org/sgp/crs/natsec/R42146.pdf. 7.

26 Tim Sweijts e.a., *Licht op de toekomst. Zeven perspectieven op de toekomstige veiligheidsomgeving* (Den Haag, Den Haag Centrum voor Strategische Studies, 2012) 138 en Instituut Clingendael, *Continuïteit en onzekerheid in een veranderende wereld* (Den Haag, Clingendael, 2012) 81.

Nederlandse positie binnen de NAVO en EU zou kunnen zijn. Mocht het besluit zijn dat Nederland geen concreet verdedigbare belangen heeft in de regio Azië/Stille Oceaan en daardoor geen bijdrage zal leveren aan het oplossen van toekomstige crisissituaties, dan zal dat, gezien het belang dat de Amerikanen hechten aan militaire participatie, zijn weerslag hebben op de relatie met de VS en de internationale status van Nederland. De recente rol van Nederland (en andere Europese landen) in het Libië-conflict is hierbij voor de VS een teken aan de wand. Zo heeft de Nederlandse onwil om met F-16's mee te doen aan het bombarderen van gronddoelen en alleen maar *air-policing* missies uit te voeren nadat alle belangrijke gevechtshandelingen voltrokken waren, de Nederlandse status geen goed gedaan. De status van landen die wel bereid waren volledig te participeren, zoals Noorwegen en Denemarken, is juist verhoogd.

Aan de andere kant is Nederland op strategisch niveau als handelsnatie gebaat bij een stabiele situatie in de regio Azië/Stille Oceaan en het open blijven van de internationale handelsroutes.²⁷ De Nederlandse krijgsmacht heeft niet voor niets als één van de kerntaken het beschermen van internationale handelsroutes.²⁸ Die taak wordt bevestigd door de Nederlandse deelname aan de bestrijding van piraterij in de Golf van Aden. De Nederlandse handel met landen in de regio Azië/Stille Oceaan zal de komende jaren alleen maar groeien. Zo is de handel met bijvoorbeeld China in 2010 al explosief toegenomen en kwam er voor 31 miljard euro aan Chinese goederen Nederland binnen, waarvan het overgrote deel door werd geëxporteerd naar de rest van Europa. De Nederlandse export naar China bedroeg 5 miljard euro.²⁹ Een crisis tussen de VS en China zal de Nederlandse handelsbelangen in die regio vrijwel zeker negatief beïnvloeden. Daar komt bij dat China Europa sterk associeert met de VS.

In het recente verleden heeft deze associatie al voor problemen gezorgd bij de toegang tot de Chinese markt voor Europese bedrijven.³⁰ Ook vanuit een economisch perspectief is het dus belangrijk de gevolgen van de Amerikaanse

FOTO US AIR FORCE, J. SANTIAGO



Meer samenwerking met de VS kan de capaciteiten van Europese bondgenoten vergroten en Nederland moet hierbij onder meer denken aan de F-35

strategie voor Nederland en Europa in kaart te brengen om te voorkomen dat een spagaat tussen Europese en Amerikaanse belangen ten aanzien van de regio Azië/Stille Oceaan ontstaat.

Out-of-area missies van de NAVO

De nadruk die de Amerikaanse strategie legt op de regio Azië/Stille Oceaan zal vooral een negatieve invloed hebben op de zogeheten *out-of-area* missies van de NAVO nabij het Europese continent. Amerikaanse steun in het geval van een Artikel 5-situatie van het NAVO-verdrag is onder de nieuwe strategie gewaarborgd, maar steun bij out-of-area operaties is altijd al op een ad-hoc basis geweest.³¹ Waar in NAVO-verband altijd met enige zekerheid kon worden gerekend op de onmisbare crisesbijdragen van de VS, zoals in voormalig Joegoslavië of recentelijk in

27 Negenentwintig procent van het Nederlandse bruto binnenlands product wordt verdiend met de internationale handel, zo blijkt uit recente cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

28 Nederlandse Defensiestaf, *Nederlandse Defensie Doctrine* (Zwolle, Plantijn/Casparie, 2005) 35.

29 'Internationale handel: In- en uitvoer volgens SITC-indeling', *Centraal Bureau voor de Statistiek*, 27 februari, 2012.

30 Robert Ash, 'Europe's Commercial Relations with China', in: *China-Europe Relations. Perceptions, Policies and Prospects*, David Shambaugh, Eberhard Sandschneider en Zhou Hong, red. (Oxford, Routledge, 2008) 201.

31 'Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense', 3.



FOTO: U.S. AIR FORCE & VALENCIA

Militairen van de National Guard van Illinois op weg naar operatie Odyssey Dawn bij Libië: de Amerikanen treden terughoudender op en willen Europa stimuleren zelf meer een veiligheidsproducent te zijn

Libië, is dit in de toekomst niet meer het geval. Libië is waarschijnlijk het voorbeeld hoe de Amerikaanse krijgsmacht zich de komende jaren zal gaan opstellen in dit soort missies: terughoudender en veel meer in een ondersteunende rol.³² Omdat de VS Europese NAVO-landen niet langer beschouwt als veiligheidsconsumenten maar als veiligheidsproducenten, lijkt de wil van de Amerikanen te verdwijnen om de militaire gaten te dichten die hun Europese NAVO-bondgenoten laten vallen. De huidige Amerikaanse NAVO-ambassadeur Ivo Daalder gaf eind vorig jaar al aan dat aan dat gaten dichten snel een einde zou komen.³³ Vanuit de Amerikaanse smart defense-redenering moeten de Europese NAVO-bondgenoten er rekening

mee houden dat out-of-area missies nabij het Europese continent in de toekomst grotendeels voor eigen rekening zullen komen, al helemaal wanneer er niet of nauwelijks Amerikaanse belangen op het spel staan.³⁴ Willen de Europese NAVO-bondgenoten mee blijven doen op het internationale speelveld, dan zullen ze moeten investeren in de defensiecapaciteiten waarvan de tekorten tijdens de Libië-campagne pijnlijk aan het licht kwamen, zoals lucht-tankers, ISR, stealth en kruisraketten.³⁵

Nederland heeft het belang om mee te blijven doen op het internationale speelveld al eerder onderkend. Het kabinet heeft in het regeerakkoord van 2010 de ambitie uitgesproken van een veelzijdig inzetbare krijgsmacht die zich kan aanpassen aan de per definitie onzekere toekomstige veiligheidssituatie.³⁶ De minister van Defensie heeft die ambitie bevestigd in zijn beleidsbrief aan de Tweede Kamer in april 2011.³⁷ Deze (theoretische) ambitie geeft in ieder geval de intentie weer dat Nederland op internationaal niveau actief mee wil blijven doen, cruciaal voor de economische en veiligheidsbelangen van een middelgrote macht.³⁸ Maar gezien de financiële situatie waarin Nederland zich nu bevindt en de voorbije decennia van bezuinigingen op de defensie-uitgaven dreigt de gekozen ambitie uit het zicht te raken. De Amerikaanse defensiestrategie, die meer vraagt van de bondgenoten, stelt Nederland dan ook voor de keuze het ambitieniveau los te laten of te handhaven door internationale defensiesamenwerking. Het loslaten van het ambitieniveau zal ongetwijfeld een marginalisering van de status van Nederland op het internationale speelveld tot gevolg hebben.³⁹ Meer Europese samenwerking is dus de enige realistische optie. Overigens speelt defensiesamenwerking al sinds de Tweede Wereldoorlog een rol in het Nederlandse buitenlandbeleid, omdat het de beste garanties biedt voor de eigen veiligheid en soevereiniteit.⁴⁰ De versterking van de Europese militaire capaciteiten is dan ook één van de speerpunten van het Nederlandse defensiebeleid.⁴¹ In dat kader neemt Nederland actief deel aan samenwerkingsverbanden met omliggende landen, zoals het Duits-Nederlandse Legerkorps, de

32 Barack Obama, *Begeleidende Brief, 'Sustaining Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense'* 3 januari, 2012.

33 Ivo Daalder, 'NATO Allies Grapple with Shrinking Defense Budgets', in: *The Washington Post*, 29 januari 2012.

34 'Europese Defensiesamenwerking. Soevereiniteit en Handelingsvermogen' (Den Haag, Adviesraad Internationale Vraagstukken, januari 2012) 7.

35 Idem, 17.

36 Fracties VVD en CDA, 'Vrijheid en verantwoordelijkheid. Regeerakkoord VVD-CDA' (Den Haag, Rijksoverheid, 30 september 2010) 9.

37 J.S.J. Hillen, 'Defensie na de kredietcrisis. Een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' (Den Haag, Rijksoverheid, 8 april 2012) 2.

38 'Europese Defensiesamenwerking. Soevereiniteit en Handelingsvermogen', 12.

39 Ministerie van Defensie, *Future Policy Survey. A New Foundation for the Netherlands Armed Forces* (Zwolle, Zalsman, 2010) 283.

40 'Europese Defensiesamenwerking. Soevereiniteit en Handelingsvermogen', 36.

41 'Defensienota 2000' (Den Haag, Ministerie van Defensie, 29 november 1999) 32.

Brits-Nederlandse *Amphibious Force*, de Belgisch-Nederlandse maritieme samenwerking en het *European Air Transport Command* (EATC). Voorts zijn er als uitvloeisel van de Beleidsbrief van de minister nieuwe initiatieven ontplooid.⁴² Het zijn dit soort samenwerkingsverbanden die de basis kunnen vormen voor intensievere defensiesamenwerking in Europa.

Europese samenwerking

De nieuwe Amerikaanse defensiestrategie dwingt de Europese landen nog serieuzer na te gaan denken over het aanpakken van de tekorten in de eigen defensiecapaciteiten. De defensiebegrotingen van de Europese NAVO-landen zijn de afgelopen jaren zo sterk gedaald dat het noodzakelijk is geworden gezamenlijk de tekorten in de defensiecapaciteiten op te vangen.⁴³ Vrijwel geen enkele lidstaat haalt de in NAVO-verband afgesproken defensiebegroting van 2 procent van het BNP. Deze situatie zal binnen afzienbare tijd niet verbeteren. In absolute getallen geeft Europa jaarlijks echter 304 miljard dollar aan Defensie uit, na de VS met 531 miljard (2013) het meeste in de wereld. Willen de Europese landen op het internationale toneel een rol van belang blijven spelen en niet vervallen tot een tweederangs machtsblok, dan is een betere besteding van deze aanzienlijke begroting de enige optie.

Intensieve defensiesamenwerking in Europa is tot nu toe op sterke weerstand gestuit vanuit individuele landen. Het argument is dat defensiesamenwerking zal leiden tot wederzijdse afhankelijkheid, wat de soevereiniteit van het individuele land zal schaden. Daarbij komt dat de buitenlandse belangen van de verschillende Europese landen sterk uiteenlopen, wat het soevereiniteitsvraagstuk niet eenvoudiger maakt.⁴⁴ Bij het Duits-Nederlandse Legerkorps, veelvuldig genoemd als voorbeeld van Europese defensiesamenwerking, komt deze terughoudendheid ook naar voren, want het mag alleen worden uitgezonden als beide landen daar mee instemmen. Het is die vrijheid van handelen, die vrijwel alle Europese landen willen behouden, die intensievere defensiesamenwerking in Europa in de weg staat, ondanks de politieke

bereidheid hiertoe die in het Verdrag van Lissabon is vastgelegd.⁴⁵ Helaas is de in dat verdrag vastgelegde permanent gestructureerde samenwerking nog niet van de grond gekomen, omdat de lidstaten het niet eens kunnen worden over de invulling. Mutatis mutandis geldt dit ook voor het Europees Defensie Agentschap (EDA), opgericht in 2004. Het doel van het EDA is de defensiesamenwerking tussen de verschillende Europese landen te faciliteren via gezamenlijke programma's en projecten waaraan alle lidstaten – maar ook derden – deel kunnen nemen.⁴⁶ Samenwerking via het EDA verloopt stroef, want lidstaten geven er bij de ontwikkeling van grote projecten de voorkeur aan om die te laten uitvoeren door de nationale industrie.⁴⁷ Kortom, hoewel de basis voor meer Europese samenwerking aanwezig is, schort het aan de invulling ervan. Smart defense wordt veelvuldig genoemd om defensietekorten binnen de Europese NAVO-bondgenoten of een deel daarvan op te vangen, maar dat is op dit moment een gelimiteerde optie.

Conclusie

De VS blijft ondanks de nieuwe strategie de belangrijkste partner voor Nederland op het gebied van veiligheids- en defensiebeleid. Op de korte termijn wordt deze samenwerking niet beïnvloed, maar op de langere termijn is het onzeker of de belangen van de VS en Nederland (en Europa) elkaar blijven overlappen. Het is dan ook noodzakelijk om in Nederland en in Europees verband na te denken over de implicaties die de Amerikaanse strategie op de middellange termijn zal hebben. De VS wil zich

42 'Europese Defensiesamenwerking. Soevereiniteit en Handelingsvermogen', 26.

43 'Financial and Economic Data Relating to NATO Defence' (Brussel, NAVO, 10 maart 2011) 4.

44 Margriet Drent, Wouter Hagemeijer en Kees Homan, 'Internationale Militaire Samenwerking: Knelpunten en Kansen', *Clingendael Policy Brief* No. 6, september 2011 (Den Haag, Clingendael) 5.

45 Het Verdrag van Lissabon heeft in artikel 42, lid 7 vastgelegd dat EU-lidstaten elkaar met alle beschikbare middelen bij zullen staan als een lidstaat het slachtoffer wordt van gewapende agressie op zijn grondgebied. Artikel 222 van hetzelfde verdrag, de zogeheten solidariteitsclausule, regelt dat lidstaten elkaar bij moeten staan in het geval van een natuurramp, terroristische aanslag of andere door de mens veroorzaakte ramp.

46 Raad van de Europese Unie, 'Gemeenschappelijk optreden 2004/551/GBVB van de Raad op 12 juli 2004 betreffende de oprichting van het Europees Defensieagentschap', *EUR-lex*, 12 juli 2004. 2.

47 'Europese Defensiesamenwerking. Soevereiniteit en Handelingsvermogen', 17.



FOTO US ARMY, C. CRANL

In Afghanistan lagen de Amerikaanse en Nederlandse belangen dicht bij elkaar, maar het is de vraag of ze elkaar ook op langere termijn zullen blijven overlappen

meer gaan richten op de regio Azië/Stille Oceaan, waardoor minder militaire capaciteiten beschikbaar zijn voor de inzet in en rond het Europese continent. De recente operatie in Libië heeft aangetoond dat de Europese NAVO-landen voor een groot deel afhankelijk zijn van Amerikaanse militaire steun. Gezien de prioriteiten van de VS wordt het tijd dat de Europese landen gaan werken aan pariteit met Amerika op veiligheidsgebied. De defensiebegrotingen van de Europese landen en het huidige financiële klimaat laten als enige oplossing Europese defensiesamenwerking toe. Door de waarde die landen hechten aan de individuele handelingsvrijheid en soevereiniteit op het gebied van defensie zal dit een weg met hindernissen zijn. Daarom is het zaak de Europese defensiesamenwerking te beginnen op de politiek minder gevoelige gebieden van enablers (onbemande systemen, ISR, luchttransport, air-refueling-capaciteit et cetera), logistiek en de verwerving van (duur) defensiematerieel (F-35, kruisraketten, stealth-systemen, SM-3 raketten). Een aan-

tal projecten loopt al en die kunnen de basis vormen voor verdere militaire samenwerking. Nederland heeft al veel ervaring opgedaan met Europese defensiesamenwerking en is dan ook de uitgelezen kandidaat om hier een initiërende rol in te spelen. Het belang van Europese defensiesamenwerking voor Nederland is groot, want alleen door gestructureerde samenwerking kan Nederland zijn ambitie zoals beschreven in de beleidsbrief en zijn internationale positie als middelgroot land handhaven. Ten slotte zullen Europa en Nederland moeten definiëren wat hun belangen zijn in de regio Azië/Stille Oceaan en andere verleggen gebieden en moeten bepalen wat ze bereid zijn in te zetten om die belangen veilig te stellen. ■

Frankrijk, internationale veiligheid en defensie

Frankrijk is een strategische partner waar de Nederlandse defensieorganisatie niet omheen kan. Beide landen kunnen succesvol samenwerken, zoals onder meer het European Air Transport Command bewijst. Net als andere Europese landen zal Frankrijk de komende jaren zelf meer moeten investeren in de veiligheid op de westelijke flank. Frankrijk wil zijn capaciteit flexibeler kunnen inzetten en vermindert het aantal commitments, bijvoorbeeld in Afrika. De ambitie is nog wel om als 'wereldmacht' wereldwijd zelfstandig te kunnen optreden. Eind 2012 komt Parijs met een nieuw witboek voor het bepalen van de Franse defensiestrategie en de capaciteiten van de strijdkrachten voor de komende vijftien jaar. President Hollande heeft beloofd dat defensie niet het sluitstuk van de begroting zal worden.

Kolonel J.M. à Campo*

Deze bijdrage schetst een beeld van de Franse defensie- en veiligheidspolitiek in het verleden. Vervolgens komt de herziening van de Franse internationale veiligheidspositie aan de orde en de daaruit voortvloeiende aanpassing van de Franse defensieorganisatie tijdens het presidentschap van Nicolas Sarkozy. Aansluitend is er aandacht voor de nieuwe veiligheidsanalyse van afgelopen voorjaar. Ten slotte worden de intenties van de nieuwe Franse president François Hollande op het gebied van veiligheid en defensie belicht.

Frankrijk: een speler van wereldformaat

Frankrijk is historisch gezien een belangrijke speler op defensie- en veiligheidsgebied. Daarbij presenteert Frankrijk zich graag als wereldmacht. Frankrijk is onafhankelijk vanwege zijn militaire capaciteit en vanwege zijn nucleaire capaciteit ter *dissuasion* (afschrikking). Daarnaast is Frankrijk onafhankelijk door zijn militair-industriële capaciteit, door zijn opstelling

op het gebied van veiligheidsvraagstukken en door zijn visie op militaire samenwerking. Na de Tweede Wereldoorlog liep Frankrijk initieel enigszins in de pas, ging vervolgens decennialang zijn eigen weg om uiteindelijk, recentelijk, weer wat meer in de multinationale pas te gaan lopen.

Historisch gezien is Frankrijk voor Nederland een belangrijke partner. Frankrijk heeft een permanente zetel in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, is NAVO-lid 'op alternatieve wijze' en voortrekker op het gebied van Europese defensie. Bovendien is Frankrijk niet te beroerd om zijn troepen snel na multinationale besluitvorming in te zetten, of, wanneer het besluitvormingsproces te traag gaat, alvast op pad te gaan met een *coalition of the willing*, al zijn ze de enige *willing*. Daarnaast heeft het land een grote, historische en actuele *footprint* in Afrika, wat altijd gemakkelijk is. Frankrijk is voor onze defensieorganisatie een strategische partner. We kunnen er niet omheen, dat is duidelijk. Maar hoe Nederland met Frankrijk door één deur kan, dat lijkt vooralsnog iets minder vanzelfsprekend.

* De auteur is defensieattaché in Parijs.

Samenwerken

In het recentelijk geformuleerde overzicht van zogeheten ‘prioriteitslanden’ om tot internationale samenwerking te komen blijft Frankrijk wel als strategische partner geclassificeerd. Maar Frankrijk zit voor Nederland niet in de kopgroep om mee samen te werken, althans: niet langer op het hoogste ambitieniveau. In vredetijd samenwerken met de Fransen is niet gemakkelijk, gezamenlijk exploiteren van capaciteiten en het realiseren van besparingen evenmin. Het *European Air Transport Command* (EATC) is een belangrijke, succesvolle stap en begint ook voor de Fransen steeds meer een gemeenschappelijk, dus Frans, succes te worden. Wanneer er sprake is van een daadwerkelijke, gemeenschappelijke operationele inzet hebben Nederlandse militairen de klik met hun Franse collega’s eerder te pakken. Dat geldt overigens zeker niet alleen wanneer we naar het Afrikaanse continent kijken. De integratie van een Frans *Provincial Reconstruction Team* (PRT) in de Nederlandse structuur in Uruzgan verliep vlekkeloos. Het zit niet in de Franse, licht chauvinistische cultuur om uit zichzelf niet-Franse inbreng te roemen, zeker niet als je daarmee een ‘kleinere speler’ in het voetlicht zet. Maar dat neemt niet weg dat de kwantitatieve maar vooral ook kwalitatieve Nederlandse F-16 bijdrage aan de Kosovo-oorlog hier nog steeds respectvol tussen de Franse oren zit.



FOTO AMDD, E. KLIJN

Het EATC organiseert een oefening in Frankrijk voor de bergingsteams van de verschillende naties (mei 2012)

De Franse onafhankelijkheid

Frankrijk heeft de ambitie om als ‘wereldmacht’ wereldwijd zelfstandig te kunnen optreden. Het *Livre Blanc 2008* (witboek 2008) vormt de meest recente basis voor de huidige structuur en reorganisatie van de defensieorganisatie. Frankrijk wil zijn capaciteit flexibel(-er) kunnen inzetten en heeft besloten om het aantal vaste *commitments* terug te brengen, bijvoorbeeld door zijn aanwezigheid in grote delen van Afrika te herzien. Frankrijk meent dat zijn belangenbehartiging in de toekomst op grotere afstand zal gaan plaatsvinden. Dit is mede een reden om het steunpunt op te richten in de Verenigde Arabische Emiraten. Ook Frankrijk heeft zich laten verrassen door de Arabische lente en heeft nu een danige instabiliteit in zijn ‘achtertuin’. Dat men als ‘Afrikakenner’ met name de omwenteling in Tunesië niet heeft zien aankomen, heeft een stevige deuk in het Franse ego veroorzaakt.

Achteraf gezien heeft de reïntegratie van Frankrijk in de militaire structuur van de NAVO (medio 2009) op ambitieuze wijze plaatsgevonden. Het is merkwaardig dat de nieuwe positie van Frankrijk in de NAVO door Frankrijk niet is benut om EU-partners vervolgens mee te trekken in de aloude Franse ambitie op Europees veiligheids- en defensiegebied. Frankrijk vindt op dit moment de Europese Unie (die 27 lidstaten telt) te groot en te log om voldoende voortgang te kunnen boeken. Het land richt zich nu op een politiek van diverse snelheden. Daarbij wil Frankrijk zelf, bilateraal met de Britten, voorop lopen.

De huidige militaire capaciteit is slechts in beperkte mate toereikend om invulling te geven aan de genoemde ambitie. Verdere ontwikkeling van deze capaciteit, of zelfs instandhouding op termijn, lijkt twijfelachtig op basis van de economische en financiële perspectieven. Je zou kunnen zeggen dat Frankrijk de aanval naar voren heeft gekozen door intensief met het Verenigd Koninkrijk te gaan samenwerken, om gezamenlijk deze onafhankelijke rol als wereldmacht op termijn in stand te kunnen houden.

Moeizame bilaterale samenwerking

Deze bilaterale samenwerking verloopt vooralsnog niet soepel. De ambitie bestaat uit drie hoofddelen, die allemaal een ander tijdpad hebben. Het realiseren van operationele samenwerking op korte termijn verloopt moeizaam. Dit levert vooralsnog dus weinig synergievoordeel op. Op middellange termijn moet industriële samenwerking tot gemeenschappelijke capaciteitsontwikkeling leiden en deels tot gemeenschappelijke capaciteiten. In de Franse optiek is het vooral belangrijk dat de 'buit' tussen de Franse en Britse industrieën eerlijk wordt verdeeld. Andere Europese geïnteresseerden kunnen in een later stadium eventueel aansluiten, wanneer de buit inmiddels is verdeeld.

Vanuit de Franse optiek moet het echte rendement op nog langere termijn komen. Het rendement dient vooral te worden behaald door verregaande samenwerking op nucleair gebied. Het gaat er hierbij niet zozeer om dat er gemeenschappelijke capaciteiten worden bewerkstelligd, maar om de uiteindelijke kosten te reduceren door gemeenschappelijke *Research & Development*.

Inmiddels realiseert men zich in Frankrijk dat men met deze samenwerking met name Duitsland te prominent buitenspel heeft gezet. Dit is niet handig in een periode waarin Frankrijk Duitsland hard nodig heeft als het erom gaat de Europese economische problematiek aan te pakken. Inmiddels zijn er initiatieven gestart om op het gebied van veiligheid de Frans-Duitse samenwerking weer wat meer in balans te brengen met de Frans-Britse samenwerking. Dit thema komt later nader aan de orde, bij de beschrijving van de visie en initiatieven van de nieuwe Franse president Hollande.

De Franse defensiepolitiek

Hoewel de Franse defensieorganisatie ook meerdere reorganisaties heeft ondergaan na de val van de muur, zijn deze in vergelijking met die in de haar omringende landen minder ingrijpend geweest. Dit ondanks het feit dat

deze hervormingen deels op basis van witboeken hebben plaatsgevonden.

Na het aantreden van president Sarkozy in 2007 heeft hij opdracht gegeven voor het opstellen van een nieuw witboek, het *Livre Blanc sur la Défense et la Sécurité nationale*. Voordat het *Livre Blanc* uitkwam werden er echter al een aantal zeer belangrijke strategische beslissingen genomen, zoals Frankrijks herintegratie in de militaire structuur van de NAVO en de handhaving van een onafhankelijke nucleaire capaciteit.

Het uitgangspunt voor het *Livre Blanc 2008* was het opstellen van een diepgaande veiligheidsanalyse. Op basis van deze analyse zouden – met als uitgangspunt een onaangetast defensiebudget – hervormingen en modernisering plaatsvinden om de Franse defensieorganisatie beter toe te rusten op de nieuwe dreigingen. Gelijktijdig werd het exploitatie-deel van het Franse defensiebudget sterk teruggebracht om hierdoor meer ruimte te creëren voor investeringen. Door efficiënter te werken zou er meer financiële ruimte ontstaan om modern materieel aan te schaffen.

Hervormingen in de Franse krijgsmacht

Dit proces startte initieel op overtuigende en snelle wijze. Inmiddels verliezen de hervormingen binnen de Franse krijgsmacht aan vaart. Ze liggen niet meer op schema. Enkele besluiten om garnizoenen en eenheden te sluiten zijn teruggedraaid op basis van lokale en regionale politieke overwegingen. Bovendien verloopt de geplande reductie van het personeelsbestand minder voorspoedig dan voorzien vanwege de verslechterde economische situatie en de hoge werkloosheid in Frankrijk. De verkoop van overtollig materieel en infrastructuur stagneert eveneens.

Bovendien blijkt gedurende het proces dat een aantal efficiëntiemaatregelen beduidend minder geld opbrengt dan is begroot én vooraf al is ingeboekt. Zo brengt de verkoop van overtollige infrastructuur en overtollig materieel aanzienlijk minder op dan is geraamd. De centralisatie

van de logistiek op *Bases de Défense* (regionale, *joint* eenheden gedefinieerd op reistijden van operationele onderdelen) levert nog geen geld op. Volgens ingewijden zal dit concept op termijn juist meer geld blijven kosten. De additionele investeringsruimte is grotendeels gebruikt om de al voor het uitkomen van het *Livre Blanc 2008* aangegane investeringsverplichtingen te financieren en in veel minder mate om nieuwe investeringen te doen in het kader van de nieuwe dreigingsanalyse.

De financiële situatie

De druk op het huidige defensiebudget is enorm. Dit wordt mede veroorzaakt door de hiervoor geschetste ontwikkelingen. Bovendien worden additionele kosten voor operaties uit de huidige budgetten betaald. In 2011 kwam hiervoor 650 Mln. euro aan extra lasten op het defensiebudget.

Een aantal externe factoren verhoogt de financiële druk. Om na het uitbreken van de financiële crises de Franse industrie op snelle wijze een steun in de rug te geven, zijn in de periode 2009 - 2010 op korte termijn extra uitgaven gedaan in het kader van *le relancement*.

De Franse overheid gaf versneld veel geld uit aan projecten om de nationale economie te stimuleren. De Franse defensieorganisatie kreeg 2,3 Mld. euro extra budget toegewezen, dat op korte termijn in de Franse economie moest worden geïnjecteerd. Circa 90 procent van dit bedrag wordt in de huidige periode echter weer in mindering gebracht op het toch al krappe budget.

Ook de Franse industrie klopt regelmatig aan de Franse defensiedeur. Het bestelde materieel blijkt op het moment van levering vaak veel duurder te zijn dan initieel is voorzien. Bovendien wordt de druk om extra materieel af te nemen steeds groter. De Franse defensieorganisatie is bijvoorbeeld door Dassault verplicht om eerder dan gepland extra Rafale-jachtvliegtuigen af te nemen omdat op basis van economische gronden, vanwege het uitblijven van exportorders, de minimale productie niet werd gerealiseerd. Dassault stelde de Franse over-



FOTO REUTERS, R. DUVIGNAU

heid voor de keus: meer afname door de Franse defensieorganisatie óf stoppen van de productie. Om deze versnelde extra uitgaven te compenseren worden andere reeds aangegane verplichtingen en projecten vertraagd.

De economische toekomst

Op basis van de uitgangspunten van 2008 (het publiceren van het *Livre Blanc*) is de financiële situatie binnen de Franse defensieorganisatie onhoudbaar aan het worden. Een openlijke discussie hierover was, voorafgaande aan de in mei jongstleden gehouden presidentsverkiezingen, niet acceptabel. De defensiehervorming is één van de weinig concrete en grotendeels gerealiseerde hervormingen tijdens het presidentschap van Nicolas Sarkozy. Frankrijk staat er in een breder economisch kader niet goed voor: het financieringsstekort is hoog, evenals het werkloosheidscijfer. Ingrijpende maatregelen zijn hier nodig. Het is duidelijk dat de Franse defensieorganisatie hier niet van zal worden gevrijwaard. In de huidige periode van sombere economische vooruitzichten gaat er kostbare tijd verloren. Terwijl de huidige economische crisis in alle landen om Frankrijk heen eveneens wordt vertaald in consequenties voor het beschikbare defensiebudget, gaat men in Frankrijk door



Frans Rafale-gevechtsvliegtuig
op de assemblagelijns in Bordeaux

met het, in financiële zin, leven op een te grote defensievoet.

Een nieuwe strategische visie

De actualisering van het witboek defensie en nationale veiligheid is vooral technisch van aard en is apolitiek. De wijze van voortzetting van het proces is nog niet geheel helder en is afhankelijk van de uitkomst van de verkiezingen. De insteek om dit voorjaar, voor de presidentsverkiezingen, de nieuwe visie afgerond te hebben kan worden vergeleken met het Nederlandse initiatief 'Defensieverkenningen'. Hiermee wordt aan de nieuwe politieke machthebbers een kant-en-klaar document gegeven waarmee snel na het aantreden nieuwe politieke keuzes aangaande de veiligheidspolitiek en defensieorganisatie kunnen worden gemaakt. Het huidige Franse document bevat geen scenario's en vertaalopties naar militaire capaciteiten.

Naast de presidentsverkiezingen en de daaropvolgend gehouden parlementaire verkiezingen zijn er meerdere redenen geweest om dit voorjaar met dit witboek uit te komen. De nieuwe, vijfjarige defensieplanning *Loi de Programmation Militaire* is voorzien voor 2013 en dient te worden voorafgegaan door een geactualiseerd

witboek. De driejarige defensiebegroting, deze loopt van 2013 tot en met 2015, moet in oktober 2012 bij het parlement worden ingediend. De vervolgfase wordt in de Franse context volledig aan de nieuw aan te treden politici overgelaten. Het exacte tijdpad van de exercitie is eveneens onduidelijk. Het is inmiddels wel duidelijk dat het volledige witboek niet gereed zal zijn voor het indienen van het driejarige defensiebudget. Het proces van actualisering is medio juli in gang gezet door de nieuwe Franse president François Hollande. De totstandkoming van het document is een ambtelijk interdepartementaal proces (MinDef, MinBZ, MinBiZa, MinFin), onder leiding van de *Secrétariat Général de la Défense et de la Sécurité Nationale* (SGDSN). Deze organisatie valt direct onder de verantwoordelijkheid van de *Premier Ministre*. Bij de totstandkoming zijn in beperkte mate externe experts en buitenlandse partners geconsulteerd (alleen het Verenigd Koninkrijk en Duitsland).

Nieuwe analyse?

In de eerste plaats blijkt dat na vier jaar de analyse nog grotendeels in lijn is met die van het *Livre Blanc 2008*. Zo gaat de mondialisering in hoog tempo door. De zogeheten 'crisisboog', in Franse termen '*l'arc de crise*', die loopt van de Sahel-regio tot AfPak (Afghanistan en Pakistan zijn hierbij gedefinieerd als crisisregio), blijft bestaan. Hetzelfde geldt voor de dreigingen, van cyber tot voedselzekerheid, van energie tot proliferatie. Bovendien nemen de nieuwe hieraan gerelateerde dreigingen alleen nog maar verder toe. Als significante wijzigingen ten opzichte van 2008 worden genoemd: een verschuivend zwaartepunt richting Azië, tegelijkertijd een toenemende ongelijkheid en een groeiende competitie ten aanzien van strategische hulpbronnen. Multi-polarisering zet zich door.

De Arabische lente

De Arabische lente kwam als een verrassing. En hetzelfde geldt voor de consequenties ervan:

een lange periode van instabiliteit aan de Europese zuidgrens, met risico's ten aanzien van migratie, wapenstromen en het ontstaan van nieuwe fragiele staten. Daarnaast loopt de bijna vanzelfsprekende strategische cyclus van de Verenigde Staten met terugtrekking van de troepen uit Irak en Afghanistan ten einde en is er sprake van een steeds sterkere focus op de Pacific. En ten slotte evolueert de internationale jihadistische beweging. Deze veroorzaakt een verhoogde terroristische dreiging met een regionalisering van Al Qaida, waarbij het grootste gevaar nu van *Al-Qaeda in the Islamic Maghreb* (AQIM) komt.

Vijf uitdagingen

Op basis van het nieuwe witboek defensie en nationale veiligheid zien de Fransen in hun eigen context vijf uitdagingen. Het uitgangspunt blijft het handhaven van de Franse strategische autonomie. Daarnaast is er de Franse omgang met en Franse positiebepaling in relatie tot de gewijzigde internationale architectuur. Vervolgens is er het anticiperen en reageren op dreigingen voor het Franse grondgebied en de Franse externe belangen. Conflictpreventie en het versterken van de Europese veiligheid vormen de vijfde uitdaging.

Europese veiligheid wordt gepositioneerd op het snijvlak van het Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid, de ad hoc bi- en trilaterale partnerschappen (Lancaster House, Weimardriehoek) en de NAVO. Na de Franse terugkeer in de militaire structuur blijft Frankrijk geloven in Europese samenwerking met de 27 lidstaten. Deze samenwerking wordt niet structureel ondergeschikt gemaakt aan meer ad hoc (Frans-Britse) samenwerkingsvormen. Het Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid mag dan enigszins *en panne* zijn, het blijft voor Frankrijk ook in de toekomst een hoge prioriteit houden.

Een nieuwe president, een nieuwe defensieorganisatie?

Frankrijk staat voor enorme politieke en economische uitdagingen. President Hollande heeft met vriendelijke verkiezingsbeloften veel kiezers



President François Hollande inspecteert de troepen op de Champs Élysées te Parijs (14 mei, 2012)

getrokken. Maar gedwongen door de economische realiteit moeten er harde maatregelen worden getroffen. De vraag is hoe ver en in welk tempo president Hollande durft te gaan om broodnodige orde op economische zaken te stellen. Enkele belangrijke en qua personeelssterkte zeer omvangrijke ministeries zijn van personeelsreducties uitgesloten: Onderwijs, Justitie en Binnenlandse Zaken. De overige ministeries zullen dus extra sterk in omvang moeten reduceren. Tegelijkertijd heeft Hollande meerdere malen aangegeven dat Defensie niet de sluitpost van de Franse begroting wordt.

Een nieuw 'Livre Blanc'

Aan de vooravond van de 14 juli viering heeft president Hollande de lancering aangekondigd van het vierde *Livre Blanc* betreffende defensie en nationale veiligheid sinds de Vijfde Republiek, dat wil zeggen sinds 1958. Dit is een logische vervolgstap na de afronding van de nieuwe strategische analyse dit voorjaar. Het nieuw aangekondigde *Livre Blanc* heeft tot doel de Franse strategie te bepalen op defensiegebied en – daaraan gekoppeld – de capaciteiten

van de Franse strijdkrachten voor de komende vijftien jaar. Het wordt de basis voor de planingsperiode 2014 – 2019 (*Loi de Programmation*).

President Hollande heeft aangekondigd dat de concertatieronde transparanter zal zijn dan in voorgaande vergelijkbare exercities. Hij benadrukte dat er serieus en consciëntieus naar de militaire gemeenschap zal worden geluisterd. Direct aansluitend aan de uitspraken van president Hollande is een commissie geïnstalleerd onder voorzitterschap van de hoofdadviseur van de Franse Rekenkamer Jean-Marie Guéhenno. Dat juist deze functionaris het voorzitterschap krijgt, doet vanuit financieel oogpunt misschien het ergste vrezen voor het Franse defensiebudget. Guéhenno heeft echter een uiterst brede ervaring en wordt alom beschouwd als de juiste persoon om deze exercitie te leiden. In de commissie nemen vertegenwoordigers deel van de *Assemblée Nationale* (Tweede Kamer) en de Senaat (Eerste Kamer), zowel vanuit de meerderheid als de oppositie. Natuurlijk zijn ook de krijgsmacht delen vertegenwoordigd. De Adviesraad van de Franse defensie-industrie heeft gevraagd om eveneens zitting te mogen nemen in de commissie, maar dit is vriendelijk geweigerd. Waar nodig zullen zij om advies worden gevraagd.

Wat wel een noviteit is, is dat vertegenwoordigers van de Britse en Duitse overheid bij de werkzaamheden worden betrokken, evenals enkele Aziatische landen, India en Maleisië. Hiermee wil Hollande een duidelijk signaal geven over zijn ambities met de Franse defensieorganisatie in een Europees kader. Tevens brengt hij hiermee de Frans-Duitse relatie op veiligheidsgebied in balans met de Frans-Britse samenwerking.

Belangrijke Europese spelers

Voor het Élysée moet de defensie van het oude continent zijn gebaseerd op de Franse associatie met vier andere belangrijke spelers in Europa: Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Polen en Italië. Duitsland als de historische partner in de Europese eenwording, het Verenigd Koninkrijk als belangrijkste militaire partner, Polen als

de belangrijkste Oost-Europese partner en ten slotte Italië, als de belangrijkste samenwerkingspartner op militair-industrieel gebied. De werkzaamheden nemen de nieuwe geopolitieke context in beschouwing en de daaraan gerelateerde bedreigingen. De Arabische lente heeft de Franse zuidgrens danig gedestabiliseerd, hetgeen op termijn een bedreiging kan worden en blijven. De Amerikaanse keuze om zich meer op de Pacific en China te concentreren ten koste van de presentie in Europa verplicht de Europese landen om meer in hun eigen veiligheid te investeren op hun westelijke flank. Tegelijkertijd verzwakt de economische crisis het westen. De crisis zet de defensiebudgetten onder enorme financiële druk. Hollande rappelleerde dat overal in de wereld meer aan defensie wordt uitgegeven terwijl Europa drastisch inkrimpt.

Het Franse witboek wordt eind 2012 gepresenteerd en kan daardoor begin 2013 worden gevalideerd. Het resultaat zal als uitgangspunt dienen voor de *Loi de Programmation (LdP)* 2014 - 2019, waaraan uiteindelijk de dan toe te wijzen budgetten worden gekoppeld, evenals de benodigde militaire capaciteiten en het operationele contract met de Franse strijdkrachten. In de tweede helft van 2013 wordt de LdP 2014 - 2019 aan het parlement aangeboden.

Ter afsluiting

Ondanks alle financiële en economische zorgen wil president Hollande zijn gedane verkiezingsbeloften handhaven: defensie zal niet de sluitpost van het Franse overheidsbudget worden. Eenieder moet zijn steentje bijdragen aan het op orde brengen van het Franse overheidsbudget, maar dat gaat niet ten koste van de Franse veiligheid, de Franse soevereiniteit en Franse macht. Defensie draagt bij, net als de andere ministeries, niet meer, niet minder.

We zullen de Franse inspanningen met interesse volgen. Daarbij valt het te bezien of François Hollande zijn verkiezingsbeloften op defensiegebied kan waarmaken in de zorgwekkende Franse en Europese economische context. ■

Militaire samenwerking met Duitsland en de herstructurering van de Bundeswehr

Nederland beschouwt Duitsland altijd als strategische partner, maar dat is niet per definitie wederkerig. Nederland staat in Duitsland te boek als een betrouwbare, maar niet als een strategische partner. De relatie valt het best te kenmerken als asymmetrisch. De Nederlands-Duitse samenwerking gaat veel verder dan het Duits-Nederlandse Legerkorps in Münster of de politietrainingsmissie in Kunduz. Bij samenwerking kijkt Nederland vaak eerst en vooral naar de eigen zijde, maar het zou verstandiger zijn tevens de vraag te stellen: wat is de Duitse winst? De ontwikkeling naar meer multilaterale militaire verbanden hoeft de bilaterale samenwerking met Duitsland in de toekomst zeker niet in de weg te staan.

*Kolonel G.J.M. van Opdorp, defensieattaché**

KLTZA drs. P.J.M.M. van der Heijden, adjunct-defensieattaché

Ltkol mr. B. Valk, adjunct-defensieattaché

'Es ist nicht genug, zu wissen, man muss auch anwenden. Es ist nicht genug, zu wollen, man muss auch tun.'

J.W. von Goethe

Dit artikel is een bijdrage van de defensieattaché en de adjunct-defensieattachés bij de ambassade in Berlijn. Allereerst schetsen we de Duitse politieke omgeving en op hoofdlijnen het Nederlandse beleid voor internationale militaire samenwerking. Daarna zoomen we in op de *Bundeswehr* en de recente ontwikkelingen. Als laatste beschouwen we de Duitse-Nederlandse militaire samenwerking en mogelijkheden ter verdieping. We hebben bij het schrijven dankbaar gebruik gemaakt van diverse beleidsstukken en rapportages. Om meer over de politiek-economische context van de Nederlandse relatie met Duitsland te

weten te komen verwijzen we naar het interessante themanummer over Duitsland van de *Internationale Spectator* (maart 2012). Dit onderwerp diepen we in dit artikel niet uit, maar we steken in paragraaf twee bewust meteen door naar het Nederlandse defensiebeleid voor internationale militaire samenwerking.

Politieke context Duitsland

Harer Majesteits Ambassadeur, Marnix Krop, opende vorig jaar de eerste stafvergadering met de opmerking dat het aankomende jaar voor Duitsland (en daarmee ook deels voor Nederland) in het teken zou staan van drie zaken. Als eerste de euro en de redding van die munt, zo zei hij. Duitsland bevindt zich vanwege zijn economische positie 'in het oog van de storm'. Het tweede punt is het tijdelijke Duitse lidmaatschap van de VN-Veiligheidsraad. Het derde punt is het feit dat er verschillende *Landtagswahlen* zijn, waarbij meer dan 50 procent van de Duitsers een stem kan uitbrengen.

* De auteurs zijn werkzaam bij de Nederlandse ambassade in Berlijn.



De Duitse VN-ambassadeur Peter Wittig brengt de onthoudingsstem uit tijdens de zitting van de Veiligheidsraad over het ingrijpen in Libië

Over het eerste punt viel in eerste aanleg niet veel te zeggen. De Duitse economie deed en doet het goed en er was zelfs kans dat er wat ruimte kwam in de begroting, althans dat er relatief minder bespaard hoeft te worden. De eurocrisis gooit echter de laatste tijd roet in het eten. Duitsland en Frankrijk zijn toch vooral de landen die de zwaarste lasten dragen bij de oplossing daarvan. Daarnaast is er de omwenteling in het Duitse atoomenergiebeleid (*Atomausstieg*). Deze beleidskeuze zal extra druk op de begroting leggen.

Bij het tweede punt is het Duitse *abstain from vote* (als tijdelijk lid van de Veiligheidsraad) inzake de VN-resolutie nr 1973 van 17 maart 2011 over Libië van belang. Deze 'afzijdigheid' is in bondgenootschappelijk verband niet in dank afgenomen en men probeert van Duitse zijde op alle mogelijke manieren de 'schade' te herstellen.

Het derde punt, de lopende Landtagswahlen en de mogelijke gevolgen voor partijen en de 'zwart-gele' coalitie van CDU/CSU en FDP is

interessant genoeg om even bij stil te staan. Het werkt niet alleen door in het energiebeleid maar ook op de Duitse missie in Afghanistan. De verkiezingen hebben niet alleen invloed op de Bondsraad maar ook op de samenstelling van de Bondsraad die mede de wetgeving vaststelt. Daarnaast was en is er gerommel binnen de coalitie van FDP en CDU vanwege de aanhoudende 'aanvallen' op de positie van de (inmiddels voormalige) leider van de FDP, Guido Westerwelle. Het punt is dat de FDP dramatisch zakt in de opiniepeilingen. In 2013 zijn er nationale verkiezingen en als de uitslagen van de Landtagswahlen ons niet bedriegen, zal er een andere coalitie dan de huidige aantreden. Er wordt al gefilosofeerd over een rood-groen-gele (SPD, Groenen en FDP) coalitie of anders een zwart-groene (CDU/CSU met de Groenen), dan wel een 'grote coalitie' (zoals vroeger) van CDU/CSU met de SPD. Westerwelle was naast partijleider tevens minister van Buitenlandse Zaken en *Vizekansler* onder bondskanselier Angela Merkel. Hij is als partijvoorzitter opgevolgd door minister van Economische Zaken Philipp Rösler, deed ook afstand van het *Vizekansleramt* en is nu alleen nog minister.

Het is duidelijk dat Westerwelle gewoon de rit uitzit. De FDP staat bekend om haar non-interventionistische opvattingen. Het ministerie van Buitenlandse Zaken staat mede hierdoor anders tegenover de inzet van militairen en militaire middelen dan het ministerie van Defensie.

Nederlands beleid internationale militaire samenwerking

Het belangrijkste richtsnoer voor internationale militaire samenwerking is de 'toets internationale militaire samenwerking' uit 2004.¹ De toets is grotendeels gebaseerd op een rapport over dat onderwerp uit 2003 van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV).

Een verdieping van de bilaterale samenwerking met de Benelux-partners en Duitsland, waar nu al het zwaartepunt ligt, is zeker gewenst

De Hoofddirectie Algemeen Beleid (HDAB) geeft binnen het ministerie van Defensie beleidsmatig de richting aan die de internationale militaire samenwerking inslaat. Zij stelt de politieke prioriteiten in advies voor de minister vast en geeft aan welke grondslagen er zijn voor internationale samenwerking. De Commandant der Strijdkrachten stelt in zijn militair-strategische visie vast met welke landen en op welk gebied samenwerking wordt nagestreefd. Het is aan de krijgsmachtdelen om, puttend uit deze beide richtinggevende documenten, inhoud te geven aan hun samenwerkingsrelaties met andere landen.

HDAB onderscheidt in het huidige beleid drie categorieën doelen van internationale militaire samenwerking:

- doelen van politiek-strategische aard: verwezenlijken van buitenlandspolitieke doel-

stellingen (zoals verwoord in grondwet en regeerakkoord), verdediging/behartiging van gezamenlijke belangen en versterken van de internationaal-politieke verbondenheid/tonen van bondgenootschappelijke solidariteit, vormgeven aan economische diplomatie;

- doelen van militaire aard (effectiviteit): verbeteren van de militaire inzetbaarheid en interoperabiliteit, vergroting van de (militair-strategische) informatiepositie en bredere toegang tot inlichtingen;
- doelen van financieel-economische aard (doelmatigheid): voorkomen van onnodige duplicatie van militaire middelen en ongewenste bezuinigingen op dezelfde capaciteiten, realiseren van kostenbesparingen en schaalvoordelen, mede in het licht van Europese en NAVO-inventarisaties van capaciteitsoverschotten en -tekorten.

Naast deze documenten hebben recentelijk nog een paar relevante beleidsdocumenten het licht gezien. Ten eerste is er de brief van de minister van Defensie van april 2011, waarin hij richting geeft aan beleidsintensivering en -extensivering. De minister geeft daarin ook zijn ambities op het gebied van internationale samenwerking aan. Hij ziet een verdieping van de samenwerking in Benelux-verband en een verdieping van de samenwerking met Duitsland. Aanvullend stelt hij dat de samenwerking met de NAVO-agentschappen, het *European Defence Agency* en grotere defensie-industrieën mogelijkheden bieden.

Naast de Beleidsbrief verscheen recentelijk Advies nr. 78 (januari 2012) van de Adviesraad Internationale Vraagstukken over 'Europese militaire samenwerking', dat stelt dat Nederland alleen via nauwe samenwerking met andere nationale krijgsmachten militair handelingsvermogen en daarmee internationale invloed kan behouden. Naast een Europese veiligheidsstrategie en een daarvan afgeleide *top-down* benadering is volgens de AIV een *bottom-up* benadering nodig voor verdieping van bilaterale defensiesamenwerking. Nederland wordt in Europa gezien als voortrekker op dit gebied. Het zwaartepunt van de bilaterale samenwerking voor Nederland ligt bij de

¹ Kamerstuk 29 957, nr 1.

Benelux-partners en bij Duitsland. Een verdieping van de militaire samenwerking met deze landen is gewenst. Zo kunnen de Nederlandse en Belgische marine-eenheden gezamenlijk worden ingezet bij kustwachttaken, mijnbestrijding en piraterijbestrijding. Ook kan gezamenlijke aankoop, onderhoud en stationering van Nederlandse en Belgische transport- en gevechtsvliegtuigen kostenbesparingen opleveren. Voorts kunnen de Nederlandse en Duitse landmacht vergaande stappen zetten op het gebied van gezamenlijke aankoop en onderhoud van materieel en munitie, alsmede de gezamenlijke training en opleiding van militairen, aldus de AIV. De huidige regering heeft nog geen appreciatie van dit advies uitgegeven omdat het onderwerp door het parlement 'controversieel' is verklaard.

Nederland kent een lange historie van militaire samenwerking met Duitsland. In het kader van de verdedigingstaak van de NAVO zijn in het verleden grotere eenheden in Duitsland gestationeerd. In het begin ging dit op ad-hoc basis, later, na de bouw van de Berlijnse Muur in 1961, werd dit gestructureerd door de bouw van legerplaatsen als Seedorf (1963). In 2006 werden de laatste Nederlandse eenheden van brigadegrootte terugtrokken uit de Bondsrepubliek. Op dit moment zijn er nog circa 550 Nederlandse militairen geplaatst in Duitsland, onder meer bij de twee NAVO-hoofdkwartieren in Ramstein en Heidelberg, bij het HQ 1(GE/NL) Corps in Münster en bij diverse staven en instanties binnen het *Bundesministerium der Verteidigung* en de Bundeswehr.

Als we de krijgsmachtdelen in het operationele domein op het gebied van internationale samenwerking op hoofdlijnen met elkaar vergelijken dan zien we eerst en vooral dat de landmacht zich sterk richt op Duitsland, een historisch belangrijke partner. De luchtmacht is sterk gericht op de VS, onder meer vanwege opleidingen en trainingsmogelijkheden gerelateerd aan de keuze voor Amerikaans materieel (jachtvliegtuigen, helikopters). De marine kent onder meer een vergaande samenwerking met België en Groot-Brittannië (UK-NL Amphibious Landing Force). We komen hier later nog op terug.

FOTO: DP/PICTURE ALLIANCE, T. KOENE



Nederland kent een lange historie van militaire samenwerking met Duitsland, onder meer voortgezet bij de politietrainingsmissie in Kunduz

De ontwikkelingen in de Bundeswehr

De in 1955 opgerichte Bundeswehr heeft ook diverse reorganisaties en hervormingen achter de rug. Op dit moment staat zij voor één van zijn grootste uitdagingen: na het besluit tot opschorting van de dienstplicht per 1 juli 2011 wordt nu de *Neuausrichtung* geïmplementeerd. Een woord dat niet zomaar gekozen is, want men wil hiermee bewust de 'beladen' begrippen van (alweer een) herstructurering en verkleining omzeilen.

De Bundeswehr en het einde van de dienstplicht

Op donderdag 24 maart 2011 heeft de Bondsdag besloten de dienstplicht in vredetijd op te schorten. Tegelijkertijd werd een wet voor de opbouw van een *Bundesweiter ziviler Freiwilligendienst* aangenomen. Sinds 1 juli 2011 zijn deze maatregelen effectief van kracht, maar de facto zijn sinds eind januari vorig jaar geen dienstplichtigen meer opgeroepen. Of de invoering van een vrijwilligersleger ook een succes wordt, moet nog bewezen worden. Minister van Defensie De Maizière zei dat de opschorting voor hem 'kein Freudenakt' was en hij zei ook: 'Ich freue mich über jede und über jeden, der kommt'.² Bij het debat rond de opschorting bekritiseerde de oppositie vooral de haast

2 Toespraak van Thomas de Maizière in de Bondsdag, 24 maart 2011. Zie: www.bundesregierung.de.

waarmee één en ander verliep. Er waren veel vragen over de mogelijke ondervulling van de rijksbrede civiele vrijwilligersdienst (een aantal van 35.000 is nodig op jaarbasis) en ook over de opkomst van vrijwillige soldaten (het gaat hier om aantallen tussen de 7.500 en 10.000 per jaar). Uiteindelijk was er een overgrote meerderheid van de coalitie en de Groenen vóór het besluit. De laatsten hadden wel samen met de SPD en DIE LINKE een viertal verschillende moties ingediend over onder meer de omvang en de kwaliteit van de ziviler Freiwilligendienst. De SPD en DIE LINKE waren tegen het voorstel tot opschorting van de dienstplicht.

Ambitie van de Bundeswehr

In 2006 verscheen het *Weißbuch zur Sicherheitspolitik Deutschlands und der Zukunft der Bundeswehr*, dat de 'moderne' dreigingen, het integraal, interdepartementaal veiligheidsbeleid, de daaruit voortvloeiende verscheidenheid aan instrumenten en de inkadering in internationale veiligheidsstructuren beschreef. In 2009 kreeg

een commissie onder leiding van Frank-Jürgen Weise, bestuursvoorzitter van het federale *Bundesagentur für Arbeit*, de opdracht na te denken over een nieuwe structuur. Pas nadat eind 2010 het principebesluit tot opschorting van de dienstplicht was genomen, bedacht toenmalig minister van Defensie Zu Guttenberg een plan waarbij de Bundeswehr tot maximaal 185.000 man sterk zou zijn en waarbij de structuur van de top drastisch zou veranderen. In die door hem voorgestelde topstructuur kwam onder meer de positie van de CDS, in Duitsland de *Generalinspekteur (GI)*, onder druk te staan. Dit plan bleef slechts een plan, want Zu Guttenberg kon het werk vanwege een plagiaataffaire niet afmaken. Op 11 maart 2011 nam Thomas de Maizière (CDU) het roer over. Hij was tot dan minister van Binnenlandse Zaken, bovendien een politiek zwaargewicht en vertrouwen van Merkel. In tegenstelling tot zijn voorganger zocht De Maizière niet meteen de publiciteit op, maar nam de tijd voor nadere studie en informatievergaring. De Maizière zorgde voor



De Duitse minister van Defensie De Maizière, hier tijdens een bezoek aan 1 GE/NL Korps in Münster met zijn Nederlandse ambtgenoot Hillen, heeft de taak de Neuausrichtung van de Bundeswehr in goede banen te leiden

een duidelijk fundament in de vorm van de veiligheidspolitieke richtlijnen (*Verteidigungspolitische Richtlinien*, VPR). Sinds 18 mei 2011 ligt met deze VPR een aantal duidelijke besluiten op tafel, die de nieuwe minister breed heeft afgestemd met de coalitiepartijen, de oppositie, deelstaten en oudgedienden. Bijna een jaar later, op 21 maart 2012, heeft minister De Maizière in Dresden zijn verfijnde grondslagen voor de topstructuur van Defensie, de bevelsrelaties en de ambtelijke politieke leiding nader bekend gesteld. Dit zogeheten *Dresdner Erlass* geeft nadere invulling aan de verhoudingen en taakverdeling binnen het ministerie. Hiermee heeft de minister duidelijk gemaakt dat de positie van de *Generalinspekteur der Streitkräfte* wat hem betreft sterker wordt. De bevelhebbers van de krijgsmachtdelen, de *Inspektoren des Heeres, der Luftwaffe, der Marine, des Sanitätsdienstes und der Streitkräftebasis*, worden bij hem onder bevel gesteld. Hij wordt daarmee de baas over alle ingezette eenheden. De GI is in de toekomst de militaire adviseur van de regering en maakt deel uit van de leiding van het ministerie, zij het onder het niveau van een staatssecretaris.

Omvang van de strijdkrachten

Het aantal militairen werd bepaald op maximaal 185.000 (was 220.000) man. Men onderbouwde dit als volgt: 170.000 beroepsmilitairen, *Zeitsoldaten* en reservisten en 5.000 + 'x' (waarbij x = maximaal 10.000) *freiwillig Wehrdienstleistende*. Hierbij is 5.000 het minimum en de overige 10.000 voor zover zij op de arbeidsmarkt geworven kunnen worden. Bij deze omvang acht men naast het militaire bestand een bestand van 55.000 burgermedewerkers voldoende (thans circa 85.000). De omvang is op de eerste plaats zodanig dat recht wordt gedaan aan de positie die Duitsland inneemt binnen het NAVO-bondgenootschap. Bovendien is het afdoende om te voldoen aan de wens om steeds 10.000 man beschikbaar te hebben voor crisisbeheersingsoperaties. Men denkt dan aan twee grotere operaties tegelijkertijd of meerdere kleinere met de nodige flexibiliteit en voortzettingsvermogen. De omvang van het ministerie wordt teruggebracht van circa 3.500 naar 2.000 medewerkers.

Duitse deelname aan missies

Na de huidige hervormingen bestaat de Bundeswehr niet langer uit verschillende soorten eenheden als *Eingreifkräfte*, *Stabilisierungs- und Unterstützungskräfte*. Men gaat nu uit van het feit dat alle eenheden geschikt zijn voor inzet en gebruikt het *single set of forces* principe. Daarnaast maakt men een mentale slag door de rest van de organisatie ook te richten op die inzet. Dat is nodig omdat de verhouding tussen ingezet/niet-ingezet deel van de krijgsmacht iets anders ligt dan in de afgelopen jaren in Nederland. Op dit moment zijn ongeveer 7.400 Duitse militairen ingezet. Duitslands omvangrijkste missie is die in het kader van ISAF met ongeveer 4.800 man (later dit jaar terug te brengen naar ongeveer 4.400). Daarnaast is Duitsland stevig betrokken bij KFOR met ongeveer 900 man, (en een daarbij horende operationele reserve van ongeveer 500 man), *Atalanta* ongeveer 280 en *Operation Active Endeavour* (OAE) met ongeveer 220 man.

Berlijn is een groot voorstander van het Duits-Nederlandse Legerkorps: bestaan en taak staan niet ter discussie

In het overzicht op de volgende pagina staat een opsomming van het belangrijkste materieel (de 'structuurbepalende hoofdwapensystemen'), dat al aanwezig is of dat onder contract, maar nog niet uitgeleverd is. In de rechterkolom staan de aantallen die men na de lopende reorganisatie over wil houden. Probleem daarbij is dat de Bundeswehr nog zit met een erfenis aan lang lopende en kostbare grote projecten als het A-400M transportvliegtuig, de Eurofighter, de NH-90 helikopter en de Tigergevechtshelikopter, die het investeringsbudget voor de komende jaren grotendeels uitputten (voor 2012 gaat het om 95 procent; voor de jaren 2012-2015 nemen de tien grootste projecten 75 procent van het investeringsbudget in beslag). Het Duitse ministerie van Defensie probeert de aantallen systemen in een aantal van die contracten in overleg met de industrie te reduceren, voor zover die nog niet in pro-

Hoofdwapensysteem	Aantal aanwezig resp. besteld	Aantal aanwezig na reorganisatie
Heer		
Leopard-2 tanks	350	225
Puma pantservoertuig	410	350
Marder pantservoertuig	70	–
GTK Boxer	272	272
Fuchs pantservoertuig (nog in uitlevering)	765	765
Fennek	212	212
PzH 2000	148	81
Raketwerper Mars	55	38
WaBEP (voorlopig geen verwerving)	3	2
NH-90 (nog in uitlevering)	122	80
Tiger (nog in uitlevering)	80	40
BO-105	145	–
Marine		
P3C Orion	8	8
Mk-41 Sea King / Mk-88A Sea Lynx / nieuwe maritieme helikopter	21 / 22 / 0	0 / 0 / 30
Fregatten F 122 / F 123 / F 124 / F 125	8 / 4 / 3 / 4	0 / 4 / 3 / 4
Korvetten K-130	5	5
MKS-180 (multi-role surface combatant) (nog te verwerven)	8	6
Onderzeeboten U212 (2 nog in aanbouw)	6	6
Mijnenjagers	20	10
Bevoorradingschepen (1 nog in aanbouw)	3	3
Joint Support Ship (LPD) (voorlopig geen verwerving)	2	2
Luftwaffe		
Eurofighter (alle <i>multi-role</i>) (nog in uitlevering)	177	140
Tomado	185	85
C-160 Transall / A400M (nog in uitlevering)	80 / 60	60 / 40
CH-53 transporthelikopter	82	64
Euro Hawk (nog in uitlevering)	5	5
Global Hawk (NATO AGS nationale bijstelling)	6	4
SAATEG MALE UAV (nog te verwerven)	22	16
CSAR Helikopter (voorlopig geen verwerving)	19	19
Mantis	4	4
Patriot / MEADS (geen verwerving van MEADS)	29 / 12	14 / 0

Overzicht structuurbepalende hoofdwapensystemen van de Bundeswehr

ductie zijn, zodat het vrijkomende geld aan andere systemen besteed kan worden. Of dat gaat lukken is maar zeer de vraag; de besprekingen daarover tonen sinds najaar 2011 weinig voortgang.

Begrotingsperikelen: (on-)vergelijkbaar met Nederland?

Op 4 december 2011 werd de begroting (*Verteidigungshaushalt, Einzelplan 14*) voor 2012 vastgesteld en daaruit bleek dat de Bundeswehr kon rekenen op iets meer dan 31,7 miljard euro per jaar. De kabinetsbrede bezuinigingen moesten voor Defensie initieel in totaal 8,4 miljard euro opbrengen over een periode van vijf jaar. Deze periode loopt van 2011 tot en met 2015.

Voor defensie staat voor 2012 een totaalbedrag van 31,681 miljard euro in de boeken, fractioneel meer dan in 2011 (31,55). Eén wezenlijke verandering die wordt genoemd is de volgende: *‘Für ziviles Überhangpersonal der Bundeswehr steht jährlich 1 Mrd. € zur Verfügung.’* Zonder op de administratieve details in te gaan komt het erop neer dat defensie de komende vier jaar 1 miljard euro aan bepaalde (met name met de reorganisaties samenhangende) personeelskosten elders in rekening kan brengen. De steeds genoemde te bezuinigen 8,4 miljard worden daarmee teruggebracht tot 4,3 miljard over vier jaar. In vergelijking bezuinigt de Duitse defensieorganisatie de komende jaren aanmerkelijk minder dan de Nederlandse. Bovendien was op de Bundeswehr in de jaren vóór 2010 ook veel minder bezuinigd dan op de Nederlandse defensie.

Nieuwe structuur ministerie en verhuisplannen

Op 7 december 2011 werd het verfijnde plan voor de nieuwe structuur van het Duitse ministerie van Defensie bekendgemaakt. Men wil de krijgsmachtdeelstaven op afstand zetten. Daarnaast schakelt men om van zestien hoofdafdelingen en twee staven naar een structuur van negen hoofdafdelingen. Of dat ook een verbetering wordt valt nog te bezien, want de detailplanning laat zien dat er toch nog steeds veel subafdelingen zijn (26) en daaronder weer veel referaten (150). Voor het Duitse ministerie van Defensie geldt het zogeheten *Berlin-Bonn Gesetz* waardoor de minister in zijn oplossingen danig wordt beperkt. Deze wetgeving maakt het onmogelijk om de hoofdzetel van het ministerie formeel te verplaatsen naar Berlijn.



Naast de landmacht en de marine zal ook de Luftwaffe – hier twee Eurofighters tijdens een onderscheppingsoefening – onder de Neuausrichtung niet altijd voldoende voortzettingsvermogen meer hebben

De commandanten van de krijgsmachtdelen richten hun nieuwe commando's in op verschillende locaties:

- *Heereskommando*: Strausberg (nabij Berlijn)
- *Luftwaffekommando*: Gatow (Berlijn)
- *Marinekommando*: Rostock (Noord-Duitsland/Mecklenburg-Voorpommeren, aan de Oostzee)
- *Kommando Streitkräftebasis*: Bonn
- *Kommando Sanitätsdienst*: Koblenz

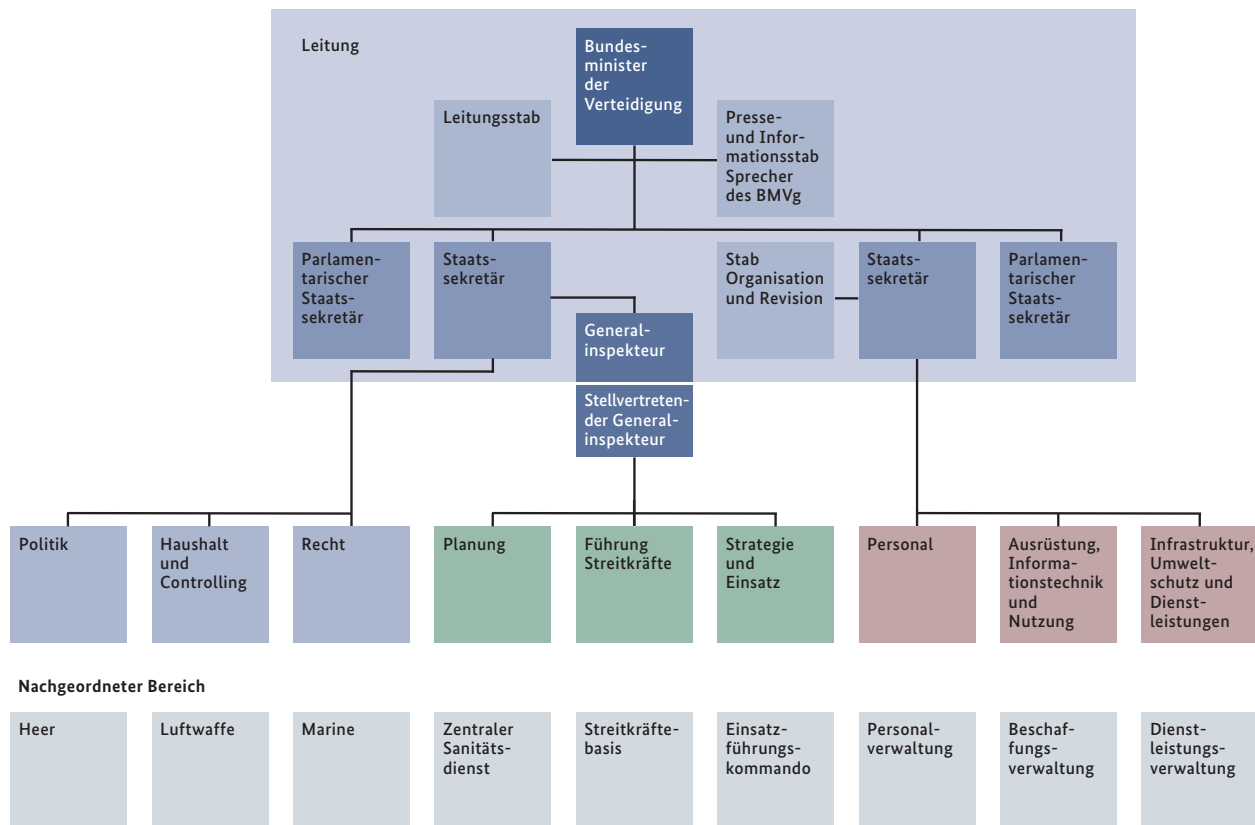
De Inspecteurs van de krijgsmachtdelen verliezen hun tweede pet als militaire afdelingsleiders binnen het ministerie. Zij zijn vanaf nu enkel verantwoordelijk voor het aansturen van hun eigen domein en spelen geen rol meer bij de besluitvorming binnen het ministerie zelf. Het is nog te vroeg om te zeggen waar nu het inhoudelijke zwaartepunt binnen het ministerie ligt, maar het is aan de schets en aan de beschrijving van de afdelingen te zien dat de afdeling politiek een zwaargewicht wordt. De afdeling valt onder één van de staatssecre-

tarissen. De GI heeft verder nog een hoofd-afdeling *Strategie und Einsatz* tot zijn beschikking. De GI is onder een (niet-parlementaire) staatssecretaris gerangschikt. Bovendien valt op, dat wanneer hij integraal wil plannen, de GI capaciteiten moet 'trekken' uit de andere ressorts, bijvoorbeeld op het gebied van financiën (*Haushalt und Controlling*), personeel, ICT, infrastructuur et cetera. Dat betekent dat de GI waarschijnlijk vaker naar andere staatssecretarissen moet om dat voor elkaar te krijgen.

Houdbare organisatie of niet?

Het is erg vroeg om daar een hard oordeel over te vellen, maar zowel vanuit de Bundeswehr zelf als vanuit de politiek rijzen vragen over de houdbaarheid van de besluiten over omvang, organisatie en inrichting van de strijdkrachten. De werving en de daaraan ten grondslag liggende demografie enerzijds en het *level of ambition* anderzijds staan met elkaar op gespannen voet. Van elke jaargang van 600.000 Duitse mannen en vrouwen zullen zo'n 45.000 mensen bij de Bundeswehr moeten solliciteren, wil men

Organogram ministerie



ook kunnen selecteren. Maar het is niet alleen de demografievraag die speelt. De huidige plannen gaan uit van het motto *Breite vor Tiefe*. Dat leidt tot een organisatie waarin alle capaciteiten behouden blijven, er geen echte keuzes werden gemaakt, maar daardoor ook van veel van die capaciteiten maar een dun laagje over is. Overigens concludeerden zowel de *heeres*-, *luftwaffe*- als *marine inspekteure* dat hun organisatie weliswaar alle *Fähigkeiten* nog in huis heeft, maar ‘*nicht immer durchhaltefähig*’ is, dat wil zeggen te weinig voortzettingsvermogen heeft. Wat dit nu in de komende tijd gaat betekenen is nog de vraag. Het kan inhouden dat men, anders dan gewild, de lopende herstructurering niet kan afmaken op de manier zoals men zich dat had voorgesteld. De twee

factoren die de komende tijd in de gaten moeten worden gehouden zijn duidelijk: budget en succes van de werving. De ontwikkelingen in de eurozone, die Duitsland tot nu toe niet leken te deren op defensiegebied, moeten dan ook nauwlettend worden gevolgd. Daarnaast kan de demografie alleen maar als een feit worden gezien dat niet op korte termijn is te beïnvloeden.³

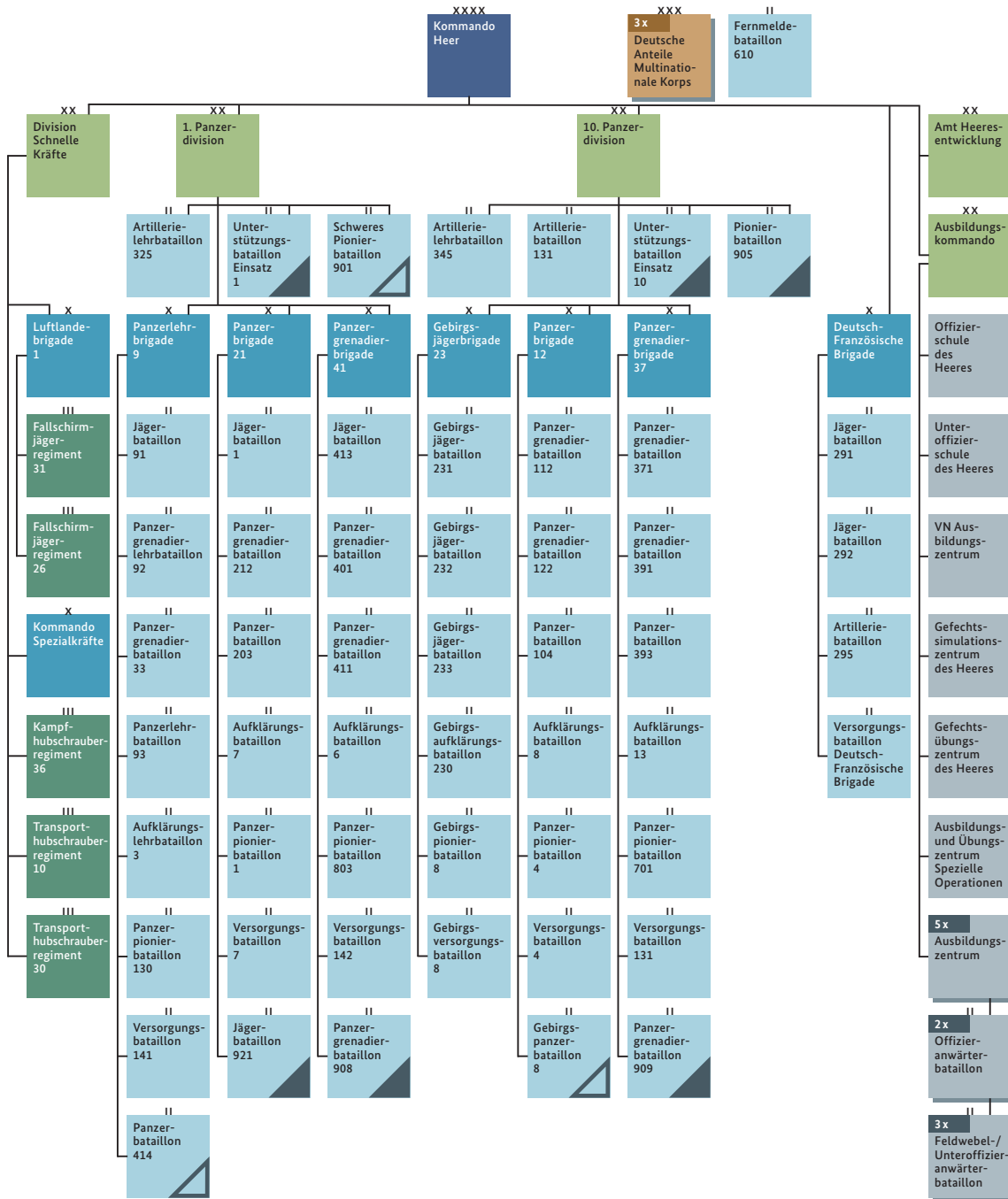
De krijgsmachtdelen van de Bundeswehr nader bekeken

Landmacht

De Duitse landmacht (*heer*) zal in de toekomst uit drie divisies bestaan. Er is een Divisie *Schnelle Kräfte* (DSK) waaronder SOF en luchtmobiele eenheden vallen. Een tweede en derde divisie zijn opgebouwd om eenheden van brigadegrootte aan te sturen. Hieronder vallen zes brigades die voor het overgrote deel paraat zijn.

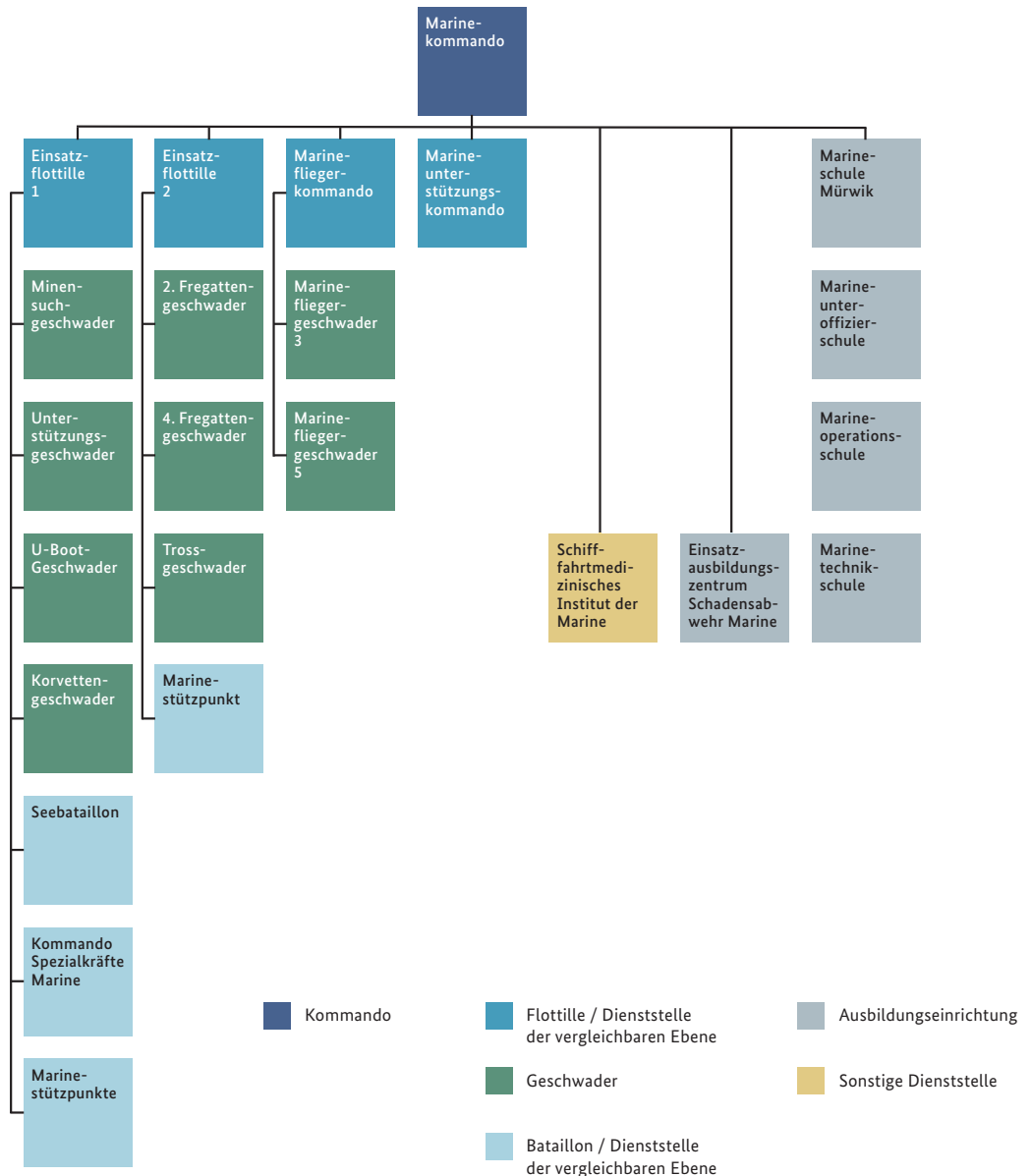
³ Het gemiddeld aantal kinderen per vrouw in Duitsland is 1,36, in Nederland is dat 1,79. Het gemiddeld aantal kinderen per vrouw in gehele EU is 1,58. Bron: OECD Eurostat 2009.

Organogram landmacht



- XXXX Kommando
- XXX Korps
- XX Division / Amt / Kommandobehörde
- X Brigade / Kommando
- III Regiment
- II Bataillon
- Ausbildungseinrichtung
- Verbände sind teilgekadert
- Verbände sind gekadert, das heißt nicht aktiv (na)

Organogram marine

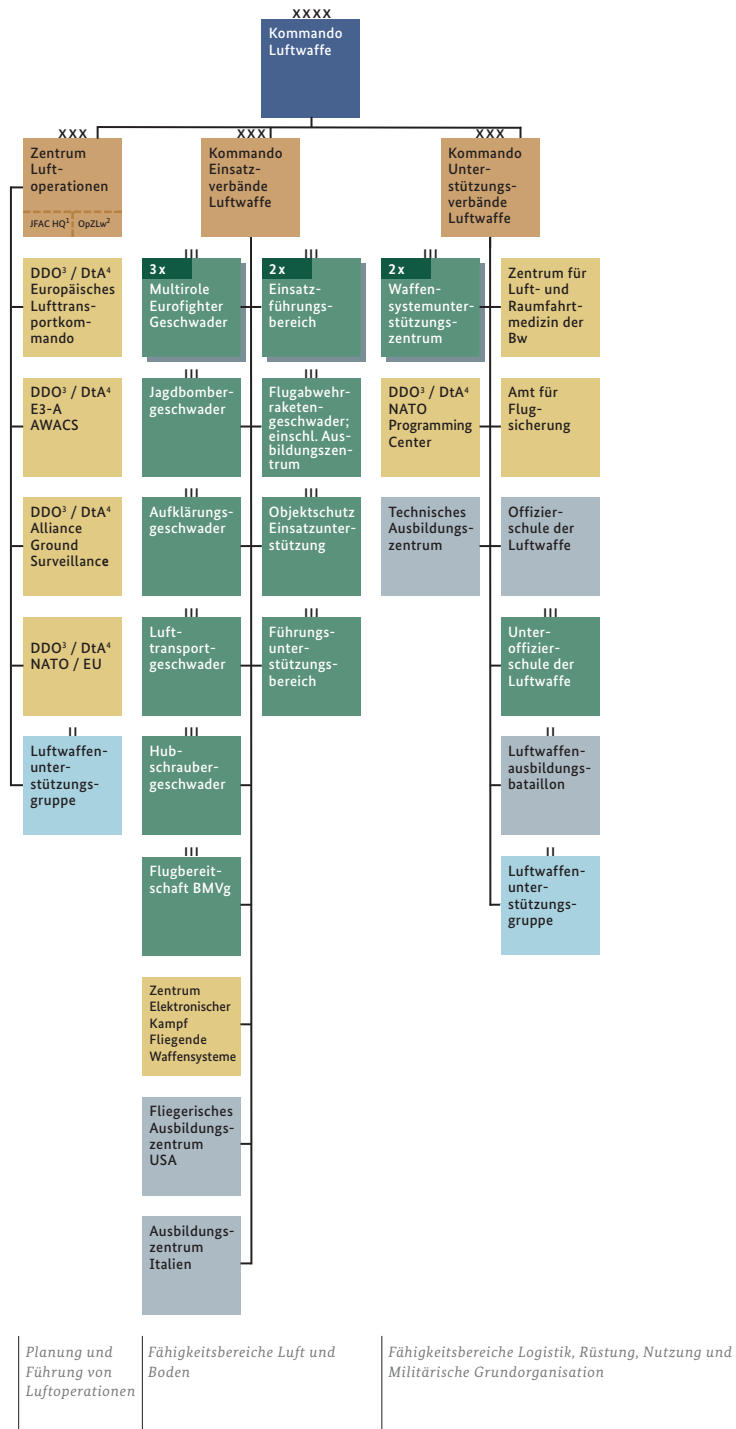


De brigades zijn voor het merendeel gemechaniseerd, hoewel er ook een versie bestaat met lichte infanterie en *Gebirgsjäger*. Vergeet niet dat Duitsland, naast het Duits-Nederlandse Korps, ook nog deelneemt aan andere *Multinational Corps HQs* en de *FRA-DUI* brigade. De structuur in het organogram van de landmacht is niet rotsvast. Men ziet de organisatie als een *toolbox* en is in staat om hieruit taakgeoriënteerd eenheden samen te stellen.

Marine

De Duitse marine omvat in de toekomst 13.800 militaire functies, exclusief personeel in opleiding (circa 1.500-2.000). De Duitse marinestaf (*Führungsstab der Marine* in Bonn), het *Marineamt* (Rostock) en het *Flottenkommando* worden (officieel per 1 oktober 2012) samengevoegd tot één integraal *Marinekommando* in Rostock, met daaronder de schepen verdeeld over twee *Einsatzflottillas* in Wilhelmshaven en Kiel, een

Organogramm luftmacht



XXXX Kommando

III Geschwader / Bereich

Ausbildungseinrichtung

¹ Joint Forces Air Component Headquarters

XXX Höhere Kommandobehörde

II Bataillon / Gruppe

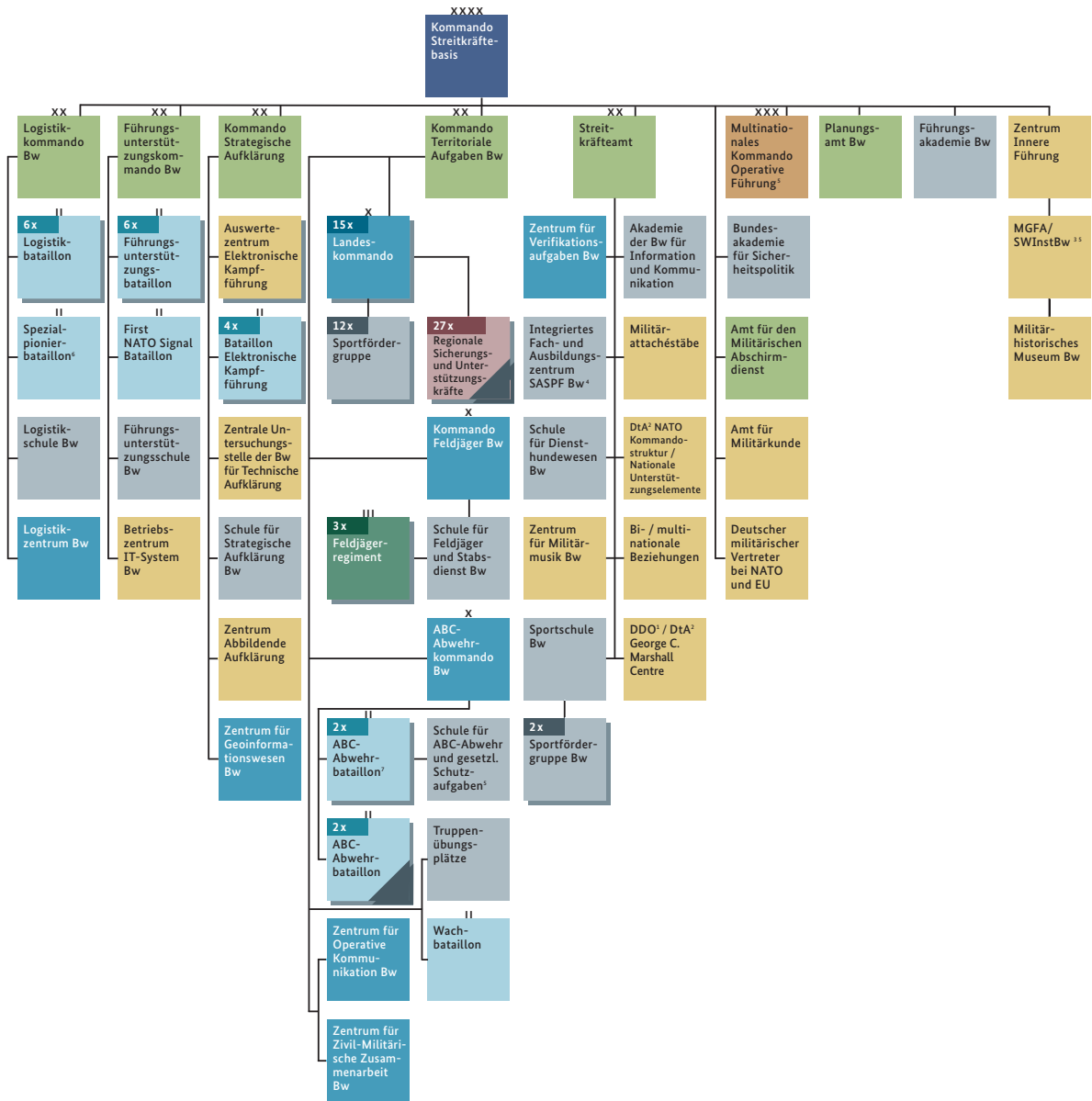
Sonstige Dienststelle

² Operationszentrale Luftwaffe

³ Dienstältester Deutscher Offizier

⁴ Deutscher Anteil

Organogram SKB



Einsatzkräfte inklusive organische Ausbildungsorganisationen

Nationale territoriale Führungsorganisation und Einsatzkräfte

Bundeswehr und Streitkräfteaufgaben

- XXXX Kommando
- XXX Korps / Kommandobehörde
- XX Division / Amt / Kommandobehörde
- x Brigade / Zentrum

- III Regiment / Bereich
- II Bataillon
- Kompanie

- Ausbildungseinrichtung
- Sonstige Dienststelle
- Verbände sind gekadert, das heißt nicht aktiv (na)

¹ Dienstältester Deutscher Offizier
² Deutscher Anteil
³ Militärgeschichtliches Forschungsamt/ Sozialwissenschaftliches Institut der Bundeswehr
⁴ Standard-Anwender-Software Produktfamilie Bundeswehr
⁵ Endgültige Namensgebung noch nicht festgelegt
⁶ Dabei ZMZ Stützpunkt, teilaktiv
⁷ Dabei je 1 ZMZ Stützpunkt, nicht aktiv

Marinefliegerkommando met alle helikopters en MPA's in Nordholz, een materieelslogistieke zuil en een opleidingszuil. De marine wordt geconcentreerd rondom Rostock, Kiel en Wilhelmshaven. De organisatie moet in de toekomst flexibel aan te passen zijn aan nieuwe omstandigheden, scheepstypen en dergelijke (zie de *Grobstruktur* in het organogram). Ook bij de samenstelling van de marine is uitgegaan van het principe *Breite vor Tiefe*, wat betekent dat men vasthoudt aan alle al aanwezige capaciteiten, maar accepteert dat de aantallen en dus het voortzettingsvermogen (soms sterk) minder worden. In totaal zal de vloot een omvang van 53 varende en 40 vliegende eenheden hebben, waaronder 11 fregaten, 11 korvetten, 10 mijnenjagers en 6 onderzeeboten. Ook staan nog steeds twee *Joint Support Ships* op het verlanglijstje, al is de realisatie daarvan ongewis. De marine wil permanent in staat zijn duizend militairen in te kunnen zetten.

Luchtmacht

In de nieuwe organisatie van de Duitse luchtmacht (*Luftwaffe*) is, met het opheffen van de divisies, een complete commandolaag weggestreept. In de nieuwe structuur van de *Luftwaffe* (zie het organogram) is er een *Zentrum Luft Operationen (LuftOps)*, een *Kommando Einsatzverbände Luftwaffe* en de *Unterstützungsverbände Luftwaffe*. Onder het eerste vallen de internationale verbanden zoals E3-A, EATC et cetera. Bij het *Kommando Einsatzverbände* zijn de vliegende en de grondgebonden operationele eenheden ondergebracht. Het *Kommando Unterstützungsverbände* herbergt de ondersteunende eenheden zoals het *Waffensystem-Unterstützungszentrum*, opleidingseenheden en het vliegmedisch centrum.

De hoofdwapensystemen – Eurofighter (die alle in de toekomst *multi-role* moeten worden), Tornado en Patriot – worden in aantallen gereduceerd. Nieuwe systemen worden niet of in kleinere aantallen afgenomen (MEADS en A 400M). In tegenstelling tot Nederland worden alle luchtverdedigingssystemen bij de *Luftwaffe* ondergebracht. Daarnaast gaat de NH-90 helikopter naar de landmacht en wordt de CH-53,



FOTO: MINISTERIE VAN DEFENSIE

Het was geen toeval dat de nieuwe CDS, generaal Tom Middendorp, bij zijn buitenlandse kennismakingsbezoeken als één van de eersten zijn Duitse collega, generaal Volker Wieker, in Berlijn opzocht (juli 2012)

die meer als strategisch transport wordt gezien, bij de *Luftwaffe* ondergebracht.

Streitkräftebasis en Sanitätsdienst

De *Streitkräftebasis (SKB)* is met de geplande 36.700 militairen en 8.600 burgermedewerkers het op één na grootste onderdeel van de Duitse defensieorganisatie en min of meer vergelijkbaar met het Nederlandse CDC. Het bestaat uit een Logistiek Kommando, een *Führungsunterstützungskommando* en een *Kommando Strategische Aufklärung*. Daarnaast wordt er een *Kommando Territoriale Aufgaben* gevormd waaronder tien *Landeskommandos* komen te vallen. De geneeskundige dienst valt niet onder de SKB, maar is met zijn meer dan 17.000 functies een apart krijgsmachtdeel (*Sanitätskommando*).

De Duits-Nederlandse militaire samenwerking

Duitsland beweegt zich om diverse redenen actief op het terrein van partnerkeuze met andere grote staten en kijkt daarbij vooral naar de VS, Frankrijk en de laatste tijd ook Italië. Bovendien neemt Duitsland deel aan regionale



FOTO BUNDESWEHR

De samenwerking tussen de Nederlandse strijdkrachten en de Bundeswehr is breed en diep en omvat ook de gezamenlijke ontwikkeling van materieel

instituties als de Weimardriehoek (Duitsland, Frankrijk, Polen, met speciale aandacht voor Polen) en initiatieven als *Northern Defence Cooperation* (in bijzonder de Scandinavische landen). Duitsland heeft dan ook met een groot aantal landen samenwerkingsrelaties. Nederland beschouwt Duitsland zelf altijd als strategische partner, maar dat begrip is niet per definitie wederkerig voor Duitsland. Nederland staat in Duitsland te boek als een betrouwbare en uitstekende partner, maar niet als strategische partner. De relatie valt daarom het best te kenmerken als asymmetrisch. Die asymmetrie die vooral voortkomt uit de ongelijke omvang van de beide strijdkrachten, vraagt iets van de Nederlandse kant. Het imago dat Nederland de laatste decennia heeft opgebouwd als goede en betrouwbare partner biedt goede mogelijkheden om ook in de toekomst aansluiting bij Duitsland te houden. Het consolideren van het huidige niveau van samenwerking vereist wel een actieve houding van Nederlandse zijde.

Hoewel de Duits-Nederlandse verhouding en samenwerking op velerlei gebied intensief en uitstekend is, lijken er op diverse gebieden mogelijkheden te liggen voor verdere intensivering. Het is ook goed te beseffen dat de Duits-Nederlandse samenwerking hecht is, maar niet

voor alle krijgsmachtdelen gelijk is. Nederland wordt door Duitsland vaak gezien als een land dat pragmatische oplossingen heeft voor problemen. Bovendien is het een land dat volgens de Duitsers op verschillende gebieden voorop loopt en een soort 'proeftuin' is. In het geval van overgaan naar een beroepsleger, werving, omvorming en herstructurering lijkt dat ook zo te zijn. Zo heeft men veel aandacht voor (wijze lessen in) personeelsaspecten zoals attractiviteit, civiele erkenning van opleidingen, contacten met werkgevers en onderwijs, PTSS, veteranenbeleid, et cetera. Dit staat in Duitsland nog in de kinderschoenen, maar men werkt er hard aan.

Structuur overleg samenwerking

In de bilaterale *High Level Steering Group* (HLSG) (aan Nederlandse zijde is de delegatieleider het Hoofd Directie Algemeen Beleid) wordt regelmatig op beleidsniveau over de bilaterale samenwerking met Duitsland gesproken. Ook de beide ministers spreken elkaar regelmatig en zij onderkennen mogelijkheden voor verdere samenwerking. Daarnaast heeft de landmacht gestructureerd overleg via de *Army Steering Group* (ASG), heeft de marine eens per jaar *Navy-to-Navy staff talks* en houdt de luchtmacht periodiek zogeheten *Airmen-to-Airmen talks*. Ook op materieelgebied bestaat gestructureerd overleg: de *National Armament Directors* spreken elkaar een à twee maal per jaar tijdens bilateraal overleg. Ook op het gebied van marinbouw bestaat er al tientallen jaren intensieve samenwerking, waarbij de belangrijkste spelers elkaar tweemaal per jaar ontmoeten in de zogenoemde *Management Board*. Onlangs is besloten om een Duits-Nederlandse *Coordination Working Group* (CWG) onder de High Level Steering Group in te stellen. Het doel van de CWG is het monitoren en coördineren van concrete samenwerkingsprojecten, waarbij (sub)werkgroepen studies uitvoeren voor diverse Duits-Nederlandse *business cases*, en het voorbereiden van besluitvorming op *joint* en bestuurlijk niveau (naar analogie met de BENELUX- overlegstructuur).

De meer dan vijftig jaar bestaande samenwerking tussen beide landmachten is breed en

diep. De intentie tot verdergaande integratie is neergelegd in een gezamenlijke landgeoriënteerde visie. De samenwerking tussen beide marines betreft niet alleen samenwerking op technisch en materieelgebied, maar ook het gebied van opleidingen en operaties. De samenwerking tussen de luchtmachten is vooral gericht op aspecten gerelateerd aan geleide wapens. Op dit moment heeft de landmacht dan ook de meest intensieve operationele samenwerking met Duitsland. De landmacht gebruikt voor een groot deel Duitse wapensystemen (onder meer de Pantserhouwitser) en enkele systemen zijn gezamenlijk ontwikkeld (Fennek, Boxer). In juli van dit jaar hebben de beide Commandanten der Landstrijdkrachten hun ambities voor samenwerking bevestigd met het ondertekenen van een *Letter of Intent* (LoI) waarin een aantal concrete business cases en een tijdpad voor de verdere uitwerking worden genoemd. De marine werkt met Duitsland samen op materieelgebied (nieuwbouw van schepen, radarsystemen) en op het gebied van operationele maritieme opleidingen. In het kennisgebied scheepssignaturen is de samenwerking versterkt door de oprichting van het Duits-Nederlandse *Centre for Ship Signature Management* (CSSM). De luchtmacht werkt samen op het gebied van *Ground-Based Air Defence* (Patriot), *Flight Safety*, militaire meteorologie, opleiding en training ten aanzien van wapens en procedures voor jachtvliegtuigen, en luchttransport.

Op veel gebieden gaan we echter ook ieder onze eigen weg. Nederland koopt zijn wapensystemen internationaal in en neemt niet altijd deel aan grote Europese projecten, waar de gekozen vorm van internationale samenwerking vaak heeft geleid tot enorme kosten- en tijdsoverschrijdingen (onder meer bij de Tiger-gevechtshelikopter, de Eurofighter en de A 400M).

Anti-piraterij

Als grote handelsnatie, met één van de grootste handelsvloten ter wereld, heeft Duitsland groot belang bij vrije handelsstromen over zee. De Bundeswehr levert dan ook een belangrijke bijdrage aan de bestrijding van piraterij, maar heeft uitsluitend een mandaat voor piraterij-

bestrijding onder de vlag van de EU-operatie *Atalanta* en doet dus niet mee aan de NAVO-operatie *Ocean Shield*. Nederland en Duitsland werken onder de Atalanta-vlag vaak intensief samen bij anti-piraterijoperaties. Als het gaat om inzet van beveiligingsteams of het toestaan van operaties met effect op land, lijkt men in Duitsland echter tegen de grenzen van het haalbare aan te lopen. Al geruime tijd wordt door de vele betrokken ministeries (en deelstaten) gestudeerd op een juridisch kader om de inzet van particuliere beveiligingsteams te regelen, waarbij certificering en mate van bewapening lastige issues zijn. Men wil niet beginnen aan inzet van militaire of politiebeveiligingsteams vanwege een gecompliceerd juridisch kader (scheiding tussen inzet van politie en defensie) en uit vrees dat niet aan alle aanvragen zou kunnen worden voldaan, maar men accepteert dat aan het geweldsmonopolie van de staat afbreuk wordt gedaan. Hier vaart Duitsland een geheel andere koers dan Nederland. De uitbreiding van het mandaat tot en met de kuststrook, om aanvallen op logistieke middelen van de piraten aan land mogelijk te maken, leverde in de Duitse politiek een moeizame discussie op waarbij de oppositiepartijen SPD en Groenen voor het eerst tegenstemden. In Nederland heeft het huidige parlement dit laatste onderwerp controversieel verklaard.

Missie in Kunduz

Vanuit meerdere hoeken valt te horen dat Duitsland blij is met de komst van Nederlandse politietrainers. Men is juist blij vanwege het feit dat een bondgenoot als Nederland nu ook in de provincie Kunduz is aangetreden. Het voorzien in een specifieke politie opleidingscapaciteit en activiteiten in de hele keten van *rule of law* geeft juist ook voor Duitsland een fase van verandering in de missie aan en vormt een deel van de (NAVO) exit-strategie. Ook in het licht van het (jaarlijkse) debat over de voortgang en verlenging van de missie, is de komst van de Nederlandse trainers belangrijk voor Duitsland.

Duits-Nederlandse Legerkorps in Münster

Duitsland is groot voorstander van het Korps. Het bestaan en zijn taak staan niet ter discussie. Naar het zich laat aanzien zal het Korps in 2013

de kern vormen van een ISAF-hoofdkwartier. Het is niet de eerste keer dat Nederland gezamenlijk met Duitsland deze capaciteit levert in het kader van de ISAF-missie. Het Duits-Nederlandse Korps in Münster is een toonbeeld van samenwerking en integratie, een binationale *driver* voor multinationale verandering. Het Korps werpt zich op als trainingsplatform, als conceptontwikkelaar (*Comprehensive Approach*, *Smart Defence* en *Interagency-optreden*) en natuurlijk ook als *High Readiness Force*

Duitsland is door nabijheid, vergelijkbare cultuur en wederzijds vertrouwen een ideale samenwerkingspartner voor Nederland

HQ (HRF HQ). Het HRF HQ maakt deel uit van de *NATO Response Force* (NRF) en rouleert samen met vijf andere HRF HQ's in Europa als *Land Component Command* (LCC) voor de NRF. Momenteel is HRF HQ bezig met de omvorming van een *Land Component Command* naar een *Joint HQ*. Daarbij is het de bedoeling dat dit hoofdkwartier specifiek geschikt wordt gemaakt om leiding te geven aan operaties die steunen op een *Comprehensive Approach*. Binnen de *NAVO Force Structure* staat het HQ te boek als één van de voorlopers op deze gebieden.

Businesscases van de beide landmachten

Beide landmachten zijn hiernaast in ASG-verband (zie hierboven) aan de slag gegaan met een aantal concrete voorstellen tot verdieping van de samenwerking tussen beide landen. Deze voorstellen worden op dit moment door de landmachtstaven uitgewerkt. Ze omvatten, zonder in detail te treden, onderzoeken naar de concrete mogelijkheden tot verdere samenwerking op het gebied van 11 Air Manoeuvre Brigade met de Duitse Division Schnelle Kräfte, gezamenlijke artillerie-eenheden, tankoptreden en grondgebonden luchtverdediging en verschillende opleidingen en trainingsmogelijkheden.

Samenwerking marinebouw

De samenwerking bij de ontwikkeling van marineschepen, radarsystemen, signatuurkennis en technologische innovatie gaat al decennia terug en heeft zeer goede resultaten opgeleverd. Bovendien vullen de landen elkaar goed aan, wat de relatie voor beide partijen interessant maakt. Volledige samenwerking bij de ontwikkeling, bouw en instandhouding van de volgende generatie schepen zou een logische vervolgstap zijn, die enorm veel kansen en voordelen biedt. Hierover vindt op dit moment dan ook intensief overleg plaats. Er zijn daarbij nog veel hindernissen te overwinnen, waarbij zowel de politiek als de defensietop een belangrijke rol spelen.

Missile Defence

Er bestaat al een langdurig Duits-Nederlands samenwerkingsverband onder de *Extended Air Defence Task Force* (EADTF) vlag. Nederland en Duitsland kijken op dit moment, naast deze samenwerking, naar mogelijkheden om gezamenlijk op te trekken op het gebied van de Patriot.

Een andere ontwikkeling is de mogelijke samenwerking op het gebied van de SMART-L radar aan boord van luchtverdedigingsfregatten. Nederland heeft onlangs het besluit genomen deze radar te upgraden en geschikt te maken voor Missile Defence-taken (ook in het kader van de Ballistic Missile Defence (BMD) van de NAVO). Duitsland heeft identieke radarsystemen, maar heeft nog geen besluit genomen over een upgrade.

Unmanned Aerial Vehicle/Unmanned Aircraft System (UAV/UAS)⁴

Duitsland is op het gebied van UAS/UAV verder dan Nederland, waar UAV als één van de toekomstige competenties is bestempeld. Recentelijk heeft men de Eurohawk overgenomen, de eerste van vijf geplande HALE⁵ UAV's. In Afghanistan heeft men, als tussenoplossing voor een definitief aan te schaffen MALE⁶ UAV, de geleasde Israëliëse HERON-1 in inzet. Mochten Duitsland en Nederland besluiten om eenzelfde UAS aan te schaffen, dan zijn de mogelijkheden tot samenwerking zeker aanwezig.

4 Unmanned Aerial Vehicle/ Unmanned Aerial System.

5 High Altitude, Long Endurance UAV.

6 Medium Altitude, Long Endurance UAV.

Conclusies

Nederland ziet Duitsland als een strategische partner, maar omgekeerd ziet Duitsland Nederland niet als een strategische partner maar meer als een uiterst betrouwbare samenwerkingspartner voor specifieke gebieden. Het is van belang om daarbij de geschetste asymmetrie voor ogen te blijven houden. In hoeverre we dit predicaat 'uiterst betrouwbaar' kunnen behouden ligt voor een heel groot deel aan onszelf. Vaak kijken we eerst en vooral naar de Nederlandse kant van de samenwerking, maar we moeten ons ook afvragen: 'Wat is de Duitse winst?' Het is daarnaast van belang dat vanuit Nederland de signalen die men uitzendt naar onze strategische partner in de defensieorganisatie steeds afgestemd zijn. Nederland werkt nogal eens met pragmatische bottom-up initiatieven en met (ver)korte besluitvormingsprocessen en even zo korte communicatielijnen. Dit past niet altijd in het Duitse bestuursmodel, waar nogal eens de formele weg gevolgd wordt.

Er zijn prachtige en stevige bouwstenen voor samenwerking. Sommige daarvan zijn geïnstitutionaliseerd en worden steeds vernieuwd (1 GNC). Aan andere wordt nog steeds dagelijks gewerkt en vormgegeven (de politietrainingsmissie in Kunduz) en er zijn ook concrete gedachten om nieuwe wegen in te slaan met tastbare projecten. Aan goede ideeën ontbreekt het daarbij niet: voor alle krijgsmachtdelen liggen er goede kansen. Duitsland is om vele redenen een ideale samenwerkingspartner: geografische nabijheid, beide landen beschikken over vergelijkbaar, hoogwaardig materieel, vergelijkbare cultuur (zowel militair als politiek) en – uiterst belangrijk – wederzijds vertrouwen.

Vanuit Berlijn is de observatie dat de omzetting van samenwerkingsinitiatieven in concrete stappen en activiteiten de weerbarstigste fase is. Aan het begin van het artikel beschreven we dat de grondslagen voor de militaire samenwerking vanuit zowel historisch-politiek- bondgenootschappelijke als operationele hoek vorm krijgen. Hierbij wordt op ministerieel niveau vooral gedacht aan de politieke dimensie, ter-

FOTO BUNDESWEHR



Het fregat Rheinland-Pfalz brengt vermoedelijke piraten op in de Golf van Aden; bij anti-piraterijmissies varen Duitsland en Nederland grotendeels dezelfde koers

wijl op krijgsmachtdeelniveau vooral de operationele samenwerking voorop staat. Voor de toekomst en voor de relatie met Duitsland is het noodzakelijk dat beide begin- en eindpunten voor zowel de politieke als krijgsmachtdeelniveaus in lijn met elkaar liggen. Aan de andere kant is er naar onze mening een ontwikkeling gaande waarbij meer multilateraal wordt samengewerkt binnen grotere verbanden en binnen initiatieven als *pooling and sharing* en smart defence. Deze ontwikkeling hoeft niet strijdig te zijn met de goede bilaterale relaties. Beide sporen kunnen elkaar ook versterken.

Onder het motto *never waste a good crisis* zijn de bezuinigingen op de Europese defensiebegrotingen in zekere zin ook een kans: zij geven een nieuw momentum aan de samenwerking, omdat het voor verschillende landen steeds moeilijker wordt om een breed scala aan militaire capaciteiten te behouden. Dat zorgt er voor dat militaire samenwerking geworden is tot een kernactiviteit van een krijgsmacht als de Nederlandse. Dit momentum voor de verdieping van de samenwerking moeten we echter wel benutten. Als we er nu niet in slagen resultaten te boeken, wanneer dan wel? ■

Strategische partner Noorwegen

De Nederlandse krijgsmacht en de Noorse hebben veel overeenkomsten. Zo is de taakstelling van de Noorse defensie nagenoeg gelijk aan de Nederlandse. Hetzelfde geldt voor het materieel. En net als in Nederland kan ook de Noorse defensie expeditionair worden genoemd. Nederland en Noorwegen werken op militair gebied dan ook nauw samen, bijvoorbeeld door officieren uit te wisselen. De internationale positie van Noorwegen, de ligging van het land, nieuwe ontwikkelingen in de Arctische gebieden en diverse politieke redenen maken Noorwegen een strategische partner voor militaire samenwerking.

Luitenant-kolonel P. Teeuw*

Een operatie waarin de Nederlandse krijgsmacht zonder internationale partners optreedt is bijna niet meer voor te stellen. Louter Nederlandse operaties vinden alleen binnen de landsgrenzen plaats, en zelfs dan ontkomen we bijna niet aan het samenwerken met andere landen of internationale organisaties. Puur *non-combined* optreden bestaat niet meer. Daarnaast nemen de hoeveelheid taken en missies toe, terwijl de beschikbare middelen en budgetten niet navenant stijgen. Met andere woorden: we moeten meer met minder doen.

Om combined optreden mogelijk te maken en om zo efficiënt mogelijk te zijn werkt de krijgsmacht niet alleen gedurende operaties met andere landen samen. Militaire samenwerking met Groot-Brittannië, Duitsland en Amerika is ons allen bekend. Minder bekend is de militaire samenwerking tussen Noorwegen en Nederland.

In dit artikel ga ik hier op in. Door de internationale positie van Noorwegen, het Noorse veiligheidsbeleid met de daarvan afgeleide veiligheidsorganisaties waarin Noorwegen actief is

uit te leggen, schets ik het strategische belang van de samenwerking met Noorwegen.

Daarna verklaar ik de militair-politieke situatie en de langetermijnplannen van de Noorse defensie. Met de beschrijving van de Noorse defensieorganisatie geef ik aan waar er mogelijkheden tot samenwerking liggen op materieel en operationeel gebied. Afsluitend beschrijf ik de huidige samenwerking en rond af met een conclusie.

De internationale positie van Noorwegen

Noorwegen is een land dat in de wereldpolitiek veel gezichten heeft.¹ Het is aan één kant een onbelangrijk land, met slecht 5 miljoen inwoners en een BNP dat nog niet de helft van het Nederlandse is. Aan de andere kant is het een politiek invloedrijk en economisch machtig land.

De combinatie van het economische gewicht en de in de ogen van velen natuurlijke onafhankelijkheid van het land, maken Noorwegen een politiek zwaargewicht. De meer dan 2.000 kilometer lange kustlijn maakt de oceaan voor de Noorse kust tot een belangrijk gebied in econo-

* De auteur is als Nederlands defensieattaché voor Noorwegen, Zweden en Denemarken werkzaam in Oslo.

¹ Bulle, T., *Norge*, Oslo 2004; O. Riste, *Norway's foreign relations*, Oslo 2001.

misch opzicht. Sinds de jaren zeventig wordt daar olie en gas gewonnen. Hierdoor is Noorwegen in korte tijd niet alleen zeer welvarend geworden, maar heeft tevens een enorme economische importantie voor Europa en Amerika gekregen.

Daarnaast zijn de visvoorraden die in de Noorse wateren aanwezig zijn, van grote waarde. Langs de Noorse kust lopen voor Rusland en de Verenigde Staten belangrijke zeeroutes. De havens die aan deze zeeroutes liggen hebben sinds het uiteenvallen van de Sovjet-Unie – en daardoor het verlies van havens aan de Baltische en de Zwarte Zee – voor Rusland een nog grotere betekenis gekregen. Bovendien is, door de toename van export van Russische olie en gas, de behoefte aan betrouwbare zeeroutes aanzienlijk gestegen.

Betrouwbare zeeroutes

Voor de Verenigde Staten en de Europese landen zijn de nieuwe zeeroutes van belang. Met deze Russische grondstoffen zijn deze landen immers onafhankelijk(er) van het Midden-Oosten en kunnen de vaartijden naar Japan en het verre Oosten worden verkort. Hierbij dient te worden opgemerkt dat Nederland meer energie uit Noorwegen en Rusland haalt dan uit het Midden-Oosten. Vanwege het smelten van het Noordpoolijs is het al verschillende maanden per jaar mogelijk om via zogeheten noordoostelijke passage (ten noorden van Rusland) naar Japan te varen. Hierdoor wordt 40 procent tijd, en dus geld, bespaard.

Via de noordwestelijke passage (ten noorden van Canada) naar Amerika is transport 30 procent sneller dan op de 'oude' wijze. Bij het volledig smelten van de Noordpool zou de zogeheten *Transpolar* route toegankelijk worden. Hierdoor wordt een onvoorstelbare hoeveelheid natuurlijke bronnen toegankelijk en worden de zeeroutes nog korter. Bovendien wordt de scheepvaart op deze zeeroutes niet door piraten geplaagd. De mogelijkheden om natuurlijke bronnen te ontginnen zullen voor Noorwegen dus alleen maar groter worden. Het belang van de strategische ligging van het land neemt daardoor eveneens toe.

FOTO FORSVAERETS MEDIASENTRE NORWAY



Het fregat KNM Helge Instad is een van de vijf nieuwe Noorse fregatten die in de Noorse territoriale wateren patrouilleren

Keerzijde strategische ligging

Een strategisch belangrijke ligging kan ook gevaarlijk zijn. Dit heeft Noorwegen ervaren met de Duitse inval in 1940. Deze ervaring heeft ervoor gezorgd dat de Noren er naar streven om ingebed te zijn in allianties. Voor een deel verklaart dit de activiteiten van Noorwegen in de Verenigde Naties. Het zorgt er ook voor dat Noorwegen een trouw lid is van het NAVO-bondgenootschap.

Noorwegen heeft als een van de weinige Europese landen voorheen de Sovjet-Unie en nu de directe buurman Rusland aan zijn grens. In de Noorse veiligheidspolitiek wordt Rusland nog steeds als een (economische) bedreiging gezien. Van de Atlantische partners voelen de Noren de verbondenheid vooral met de Verenigde Staten, die na de Tweede Wereldoorlog de belangrijkste garantie voor de Noorse soevereiniteit waren. Bovendien zijn veel Noren in de 18-de eeuw naar de VS geëmigreerd. Met Groot-Brittannië heeft Noorwegen het langst vriendschapsbanden.

Angst voor inmenging

De hiervoor geschetste behoefte om internationaal mee te spelen staat in contrast met een tegelijkertijd aanwezige neiging tot neutraliteit. De angst voor inmenging is groot; het is een trauma als gevolg van de eeuwenlange overheersing door Denemarken, tot in de 19-de

eeuw, en vervolgens door Zweden, tot 1905. Pas vanaf 1905 is Noorwegen een zelfstandige natie.

Dit lijkt een van de oorzaken te zijn voor het volksverzet tegen toetreding tot de Europese Unie (EU).² Het woord 'unie' doet de Noren nog steeds denken aan de Deens-Zweedse overheersing. Het feit dat Noorwegen geen lid is van de Europese Unie ervaart het merendeel van de Noren nog steeds als positief. Het vormt geen belemmering voor de groei van de Noorse economie en de internationale politieke effectiviteit.

De financiële crisis, die Noorwegen nagenoeg niet heeft getroffen, heeft in de ogen van de Noorse EU-tegenstanders bewezen dat Noorwegen goed zonder de EU kan. Wel dient opgemerkt te worden dat Noorwegen beter en sneller dan menig ander EU-land de EU-regels implementeert en naleeft. De Noorse voorstanders van de EU gebruiken dit als argument om aan te geven dat je dan beter lid kunt worden omdat je in dat geval ook mee kunt beslissen, iets wat nu niet het geval is. Na twee referenda zijn de Noorse tegenstanders van 'Noorwegen in de EU' nog steeds in de meerderheid.

Diplomatieke successen

Het toekennen en uitreiken van de Nobelprijs voor de vrede zet Noorwegen ieder jaar weer in de internationale schijnwerpers. Het leveren van hoge functionarissen in en rond de Veiligheidsraad en diplomatieke successen zoals bijvoorbeeld het voorbereiden van de *Camp David-akkoorden* (1978), de *Oslo-akkoorden* (1993) en de vredesbesprekingen in Sri Lanka (2002) – maar ook de recentere rol van Noorwegen rond Georgië en Syrië (2012) – onderbouwen deze status van Noorwegen in de internationale politiek.³ Een politiek die Noorwegen

vooral uit idealistische motieven voert, en die succes heeft vanwege het ontbreken van een koloniale geschiedenis en door het ruimhartig geven van ontwikkelingshulp.

Drie lijnen bepalen de Noorse buitenlandse politiek als een constante. Ten eerste het verzekeren van de eigen veiligheid door actief lid te zijn van internationale organisaties. Tegelijkertijd is er de contraire neiging om zich van invloeden van buiten te willen isoleren. Als laatste heeft Noorwegen de behoefte en het (economische) vermogen om een missionaire politiek te bedrijven. Dit laatste gebeurt vanuit idealisme en is tevens mogelijk vanwege de geopolitieke ligging van het land en omdat het geen koloniaal verleden heeft.

Het Noorse veiligheidsbeleid

De Noorse buitenlandse politiek bepaalt natuurlijk ook de inrichting en de inzet van het militaire apparaat. Noorwegen levert van oudsher een forse bijdrage aan operaties met een VN-mandaat. De krijgsmacht doet dit zowel met waarnemers en eenheden als met het leveren van (tijdelijk gedemilitariseerde) specialisten in Noorse niet-gouvernementele organisaties.⁴

Als NAVO-partner heeft Noorwegen tijdens de Koude Oorlog een groot leger op de been gehouden, zeker gezien de omvang van de bevolking en het geringe economische potentieel dat het land tot de jaren zeventig had. Hierbij heeft de dreiging die uitging van een landsgrens met de Sovjet-Unie natuurlijk wel stimulerend gewerkt. Deze dreiging heeft ertoe geleid dat Noorwegen na de val van de muur zijn belangrijkste inspanning bleef richten op de verdediging van de landsgrenzen.

Nu de grens een EU/Schengen-grens is voert de Noorse krijgsmacht de bewaking van deze grens op een bijna even nauwkeurige wijze uit als tijdens de Koude Oorlog. Pas in 2001 besloot men de Noorse krijgsmacht om te vormen. De krijgsmacht moest flexibeler worden, moest worden aangepast aan de nieuwe NAVO-doctrine en meer zijn gericht op expeditionair optreden.⁵

2 Hoewel Noorwegen geen lid is van de EU is het door tal van verdragen (waaronder het Europese Economische Samenwerkingsverdrag van 1 januari 1994) wel gehouden aan de EU-regelgeving.

3 Riste, O., *Norway's foreign relations*, Oslo 2001, 255 e.v.

4 T. Bulle e.a., *Norge*, Oslo 2004, 157 e.v.

5 Stortingsproposisjon (Regeringsbesluit) nr. 45, 2000-2001, 'omleggingen av Forsvaret 2002-2005'.

De 'Noordzee strategie'

Opmerkelijk in het Noorse veiligheidsbeleid is de zogeheten 'Noordzee strategie'.⁶ Door het afsluiten van bilaterale overeenkomsten op het gebied van militaire samenwerking met de aan de Noordzee liggende buurlanden Denemarken, Duitsland, Groot-Brittannië en Nederland probeert Noorwegen een alliantie naast die van de NAVO te creëren. Deze extra zekerheid was vanuit Noors perspectief noodzakelijk omdat NAVO's artikel V, ('een gewapende aanval op één van de NAVO-landen wordt beschouwd als een aanval op allen') alleen van toepassing was bij gewapende overvallen en dus niet altijd zekerheid bood waar het gaat om het veiligstellen van de Noorse economische (olie)belangen.

Deze 'Noordzee strategie' leidde tot meerdere bilaterale afspraken tussen Noorwegen en de landen rond de Noordzee, waaronder Nederland⁷ (waarover later meer). Ze is tevens de aanzet geweest tot twee andere regionale vormen van defensiesamenwerking: *Nordic Defence Cooperation*⁸ en *The Northern Group*.

Structurele samenwerking op lange termijn

De Noorse oud-minister van Buitenlandse Zaken en van Defensie Thorvald Stoltenberg werd in juni 2008 door collega's van IJsland, Noorwegen, Zweden, Denemarken en Finland gevraagd voorstellen te doen voor een nauwere samenwerking op het gebied van veiligheid tussen de betrokken landen. Kleiner wordende defensieorganisaties met een toenemende regionale verantwoordelijkheid en stijgende kosten voor de organisaties en de benodigde hardware lagen hieraan ten grondslag.

Stoltenberg kwam met een rapport⁹ dat zeer concrete voorstellen bevat. In oktober 2009 besloot men om een aantal van zijn voorstellen over te nemen, met daarbij het vastleggen van de bestaande en toekomstige veiligheids-samenwerking in één MoU: *Report on Nordic Cooperation in Foreign and Security Policy*. De NORDEFECO MoU moest leiden tot structurele langetermijnsamenwerking op het gebied van nationale verdediging, internationaal crisis-management en aan defensie gerelateerde *Sector Security Reform*. Tevens besloot men om de

Baltische Staten erbij te betrekken, waardoor deze landen een groter gevoel voor veiligheid kregen dan via de NAVO alleen.

Tot nu toe heeft de NORDEFECO laten zien dat de voorstellen van Stoltenberg levensvatbaar zijn en komen zijn andere voorstellen langzaam dichterbij. Zo verwerven de Noren en Zweden gezamenlijk hun nieuwe wielvoertuigen en artilleriesystemen. Op niet al te lange

FOTO FORSVARETS MEDIASENTRE NORWAY



De Russische luchtmacht bezoekt Scandinavië meestal onverwacht

termijn zullen gevechtsvliegtuigen en schepen van de NORDEFECO-landen elkaars territorium bewaken. In Scandinavië zien we dan dat Russische vliegtuigen die onaangekondigd het luchtruim binnen vliegen niet aan de grens hoeven te worden overgedragen aan de luchtmacht van het buurland, zoals in Europa nog steeds het geval is. Voor kustwachttaken en visserij-inspecties zullen we naar mijn verwachting hetzelfde gaan meemaken.

Dit is een enorme stap voorwaarts als het gaat om efficiëntie. De voorwaarden om gemeenschappelijke materieelverwerving binnen NORDEFECO te bewerkstelligen worden ingevuld door in de beleidsfasen van de grote mate-

6 o.a. Stortingsproposisjon (Regeringsbesluit) nr. 1, 2004-2005. pt. 2.9 Nordsjøstrategien: 'Landene som inngår i den såkalte "Nordsjøstrategien" er Storbritannia, Nederland, Tyskland og Danmark'.

7 In 2004 en 2012 ondertekende de ministers van Defensie van Noorwegen en Nederland de *Declaration of Intent (DOI)*.

8 Stoltenberg, T., *Nordic Defence Cooperation*, 2008. Zie: www.nordefco.org

9 Stoltenberg, T., *Report on Nordic Cooperation in Foreign and Security Policy*. Stoltenbergs report presents 13 specific proposals for strengthening Nordic cooperation. February 2009.

rieelprojecten uitgebreid met elkaar te overleggen. Hierdoor kan al vooraf op hoofdlijnen overeenstemming worden bereikt. In tegenstelling tot bijvoorbeeld NAVO-samenwerking wordt NORDEFECO niet gehinderd door lidstaten met verschillende nationale agenda's, waardoor de samenwerking enorm wordt vertraagd of zelfs afgebroken.

Informeel samenwerkingsverband

In 2011 deed de toenmalig Britse minister van Defensie Liam Fox het voorstel om NORDEFECO ook voor andere landen open te stellen. De Britten, die nog meer dan Nederland voor hun energie van Scandinavië afhankelijk zijn, moeten hun energievoorziening vanuit deze regio immers veiligstellen. Groot-Brittannië beschouwt NORDEFECO tevens als een mogelijkheid om de gevolgen van een kleiner wordend defensiebudget tegen te gaan.

De dienstplicht staat in Noorwegen niet ter discussie

Het voorstel van Fox heeft geleid tot een informeel samenwerkingsverband: *The Northern Group*. Voorafgaand aan formele NAVO- of andere bijeenkomsten komen de bewindslieden van de NORDEFECO-landen, de Baltische Staten, Groot-Brittannië, Polen, Duitsland, Nederland – en sinds kort ook België – bijeen om gemeenschappelijke standpunten in te nemen en bi- of multinationale afspraken te maken. The Northern Group is (nog) geen formeel samenwerkingsverband en heeft geen verankerde doelstelling of samenstelling.

The Northern Group moet worden beschouwd als een informeel, voorbereidend overleg. Hierdoor hebben de deelnemende landen uit deze regio, die vaak gelijkgestemd zijn, overeenstemming met elkaar vóórdat zaken binnen grotere (NAVO-)verbanden worden besproken. Deze vorm van samenwerking lijkt vooral vanwege haar informele en persoonlijke karakter vruchten af te werpen.

De Noorse defensie

Pas in 2011, wat laat is in vergelijking met andere NAVO-landen, is een koerswending en een herstructurering van de Noorse defensie ingezet. In april 2012 hebben de Noorse regering en het parlement de Noorse defensie *White Paper*¹⁰ goedgekeurd. Dit is de vierde opeenvolgende Noorse beleidsnotitie over defensie die is geaccordeerd, met dezelfde prioriteiten. Dit constante beleid werpt zijn vruchten af voor de inrichting van een moderne en slagvaardige Noorse defensie tot in het volgende decennium.

Door de Noorse krijgsmacht uit te rusten met materieel waarmee de Noren niet alleen expeditionair zijn maar ook in de Atlantische Oceaan en in de zeeën rond de Noordpool kunnen opereren, kan de Noorse economie (gas, olie, vis) worden veiliggesteld. Dit verklaart tevens waarom Noorwegen zeer gelukkig is met het nieuwe strategische concept van de NAVO, waarin een meer regionale rol van het bondgenootschap van belang wordt geacht. Over de taakstelling en inrichting van de Noorse defensie volgt hierna meer.

Taakstelling

De taakstelling van de Noorse defensie is nagenoeg gelijk aan de Nederlandse. Het verdedigen van het eigen grondgebied is ook hier de hoofdopdracht. Ook de secundaire taak van de Noorse defensie is gelijk aan de Nederlandse: het ondersteunen van de nationale autoriteiten. In Noorwegen ligt hierbij het zwaartepunt op de kustwachttaken. De Noorse kustwacht maakt om deze reden deel uit van de Noorse marine. De Noorse defensie kan mede hierdoor ook andere defensiemiddelen inzetten voor kustwachttaken en visserij-inspecties, zoals helikopters, marine-patrouillevliegtuigen of F-16's.

Net als in Nederland kan ook de Noorse defensie als expeditionair worden gekenmerkt. Een kanttekening hierbij is wel dat verplaatsingen in Noorwegen, gezien de grootte van het land, als een strategische verplaatsing moeten worden beschouwd. Om u een beeld te geven van de afstanden: van het zuiden naar het noorden

10 Stortingsproposisjon (Regeringsbesluit) nr.73 C, 2012; 'et forvar for vår tid'.

van Noorwegen is het ruim 1800 kilometer. Nova Zembla of Spitsbergen, een enorm vis-, olie- en gasrijk gebied dat ook tot het Noorse koninkrijk behoort, ligt nog eens duizend kilometer verder naar het noorden.

Inrichting

Ondanks de grootte van Noorwegen is de Noorse defensie verspreid over slechts 33 locaties. De Noorse Commandant der Strijdkrachten, generaal Harald Sunde, is de hoogste militair en tevens de militaire adviseur van de minister van Defensie. De operationele coördinatie van de Noorse defensie geschiedt vanuit een operationeel gemeenschappelijk hoofdkwartier in Bodø.

Het *Norwegian Joint HQ* is verantwoordelijk voor de planning en leiding van de Noorse troepen in vredes-, crisis- en oorlogstijd. In praktijk komt het er op neer dat de Noren veel minder een scheiding aanbrengeven tussen de aansturing van een inzet tijdens operaties versus het ondersteunen van niet-militaire autoriteiten. Naast de aansturing van eenheden in inzetgebieden, zoals in Nederland door de Directeur Operaties (DOPS) gebeurt, stuurt de Noorse Commandant NJHQ ook de Noorse marine/kustwacht en de Noorse luchtmacht bij inzet in vredetijd aan.

De Noorse kustwacht is actief betrokken bij het inspecteren van vissersschepen of *Search and Rescue*-activiteiten in de uitgestrekte Noorse wateren. De Noorse luchtmacht onderschept veelvuldig onbekende of niet-aangekondigde vliegtuigen (vooral Russische). Tijdens grote oefeningen stuurt het NJHQ de deelnemende eenheden aan, en dat zijn niet alleen Noorse. Doordat er geen onderscheid wordt gemaakt tussen inzet, oefenen of steunverleningen komt deze Noorse manier van aansturen dicht in de buurt bij de Nederlandse doctrinaire benadering, die geen onderscheid meer maakt tussen de verschillende soorten operaties.

Dienstplicht

De Noorse defensie bestaat voor het merendeel uit dienstplichtigen. Ze bestaat in vredetijd uit ongeveer 23.000 personen (officieren, burgers

FOTO FORSVARETS MEDIASENTRER NORWAY



De JSF, waarover in Noorwegen geen debat is, stroomt tussen 2015 en 2024 in

en dienstplichtigen) op een bevolking van ongeveer 5 miljoen. In Noorwegen kun je alleen beroepsmilitair worden als je de dienstplicht van één jaar hebt vervuld. Om deze reden maken veel Noorse vrouwen gebruik van hun dienstrecht, dat sinds 2009 is ingevoerd.

De dienstplicht als uitgangspunt voor een defensieorganisatie heeft natuurlijk voor- en nadelen. De meest voor de hand liggende nadelen vormen de beperkte tijd om personeel op te leiden en het feit dat eenheden niet direct uitzendbaar zijn. Een voordeel waar veel Noren de nadruk op leggen is de verwevenheid tussen Defensie en maatschappij. Om deze reden staat de dienstplicht in Noorwegen niet ter discussie. Dienstplicht blijft de instap voor een baan bij de Noorse defensie.

Krijgsmachtdelen

Naast de gebruikelijke krijgsmachtdelen landmacht, marine en luchtmacht heeft de Noorse defensie nog een vierde krijgsmachtdeel: de *Home Guard*. De sterkte van de Noorse defensie neemt in oorlogstijd of crisis, met uitzondering van de Home Guard, niet toe omdat er nagenoeg geen materiaal is voor de mobilisabele eenheden. In geval van oorlog zullen de dienstplichten die nog niet volledig zijn opgeleid,

worden vervangen door de dienstplichtigen die als laatste zijn afgezwaaid.

Veel dienstplichtigen gaan na het vervullen van hun dienstplicht op vrijwillige basis door in de Home Guard. Dit is een compleet krijgsmachtsdeel vergelijkbaar met onze NATRES, maar dan wel meer dan 45.000 man/vrouw sterk, goed getraind en goed bekend met de eigen regio.

De Noorse marine en de luchtmacht hebben de afgelopen jaren de prioriteit gehad ten aanzien van materieelverwerving. Verderop kunt u lezen waartoe dit heeft geleid. In de goed-gekeurde Noorse defensieplannen ligt die prioriteit in de periode tot 2018 bij de Noorse landmacht. Daarna zal de opvolger van de Noorse F-16, de *Joint Strike Fighter* (JSF) instromen. De Noorse defensiebegroting zal van 5,33 miljoen euro in 2012 stapsgewijs stijgen naar 5,72 miljard in 2016.¹¹ Daarnaast wordt voor de financiering van de JSF ongeveer 3 tot 3,5 miljard euro extra vrijgemaakt.

De landmacht

De Noorse landmacht bestaat uit ongeveer 9.000 militairen. Ongeveer de helft daarvan zijn dienstplichtigen. De belangrijkste eenheden zijn: een brigade (Brigade Nord), met naast een logistiek, een geneeskundig, een genie- en een artilleriebataljon, een compagnie groene militaire politie en drie manoeuvrebataljons. Zoals aangegeven heeft de Noorse landmacht in de periode 2013-2018 op het gebied van investering prioriteit.

Naast het moderniseren van de CV-90 vloot zullen er extra CV-90s worden gekocht, waarmee het totaal (meerdere versies) op 146 stuks wordt gebracht. De verbeterde CV-90 wordt voorzien van een complete nieuw onderstel, mijnenbescherming, een verbeterd C4I-systeem, rubberen tracks en een *Remote Weapon Station* voor zelfverdediging. Verder stroomt het artilleriesysteem Archer in, komen er nieuwe vracht-

FOTO FORSVARETS MEDIASENTRE NORWAY



De in 2004 van Nederland gekochte Leopard 2A4 tank is in Noorwegen nog in gebruik

auto's, extra UAV's, onbemande grondsensoren en aanvullende C4I-systemen, waardoor de Noorse landmacht grote stappen maakt op het gebied van modernisering. Het programma heeft een waarde van 1,32 miljard euro.

Twee van de drie Noorse manoeuvre-eenheden (Telemark- en Panserbataljon) worden omgevormd tot zelfstandige bataljonstaakeenheden, nagenoeg uitsluitend bestaande uit beroepsmilitairen (700). Met uitzondering van de Noorse *Special Forces* en het Noorse ISTAR-bataljon zijn alle overige Noorse landmachteenheden gevuld met dienstplichtigen. In totaal gaat het daarbij om ongeveer 4.000 beroepssoldaten.

Daarnaast beschikt de Noorse landmacht nog over eenheden die voor ons mogelijk opmerkelijk zijn, te weten de Koninklijke Garde en het Grenswachtbataljon. De Koninklijke Garde vervult – naast een ceremoniële rol, waaronder militaire muziek en de bewaking van de koninklijke paleizen – een lichte infanterierol. Na de gruwelikheden die Anders Bering Breivik op 22 juli 2011 in Oslo aanrichtte is de bewaking van Oslo in crisistijd verheven tot een hoofdtaak voor de garde.

Het Grenswachtbataljon bewaakt de EU/Schengen-grens met Rusland. Dat gaat op een manier die we nog kennen uit de tijd van de Koude Oorlog. De uit dienstplichtigen bestaande eenheid ziet, in de winter onder zeer zware omstan-

¹¹ Ter vergelijking: de Nederlandse defensie begroting voor 2012 is 7,866 miljard Euro, bron www.rijksbegroting.nl.

digheden, toe op de grensbewaking, waarbij mensensmokkel en andere vormen van grensoverschrijdende criminaliteit niet ongewoon zijn. Geografisch gezien zou je de Noorse landmacht in een tweedeling over Noorwegen kunnen opdelen: de regio Oslo-Rena en de omgeving Bardufoss, waar de Noorse landmachtstaf zich bevindt. Het belangrijkste materieel voor de Noorse landmacht is de Leopard 2A4, de CV90 en het Zweedse Archer-artillerie-systeem.

De luchtmacht

De belangrijkste systemen voor de Noorse luchtmacht zijn het F-16 gevechtsvliegtuig (met zijn opvolger de JSF), de Bell 412 Lynx (met de NH-90 helikopter als opvolger), de P3 Orion, de NASAM (luchtverdedigingssysteem), en het Hercules-transportvliegtuig C-130J.

Nadat het Noorse parlement op 14 juni 2012 het langetermijnplan voor defensie goedkeurde bestelde de Noorse regering de dag erna twee van vier (trainings-) JSF's die in 2015 zullen worden geleverd. De Noorse luchtmacht koopt voor

ruim 8 miljard euro 52 JSF's, die tussen 2015 en 2024 zullen instromen. Deze periode is bewust zo groot gemaakt om op die manier spreiding in tijd te creëren, waardoor er minder druk op het defensiebudget komt te liggen.

Zoals eerder vermeld krijgt de Noorse defensie extra geld om haar overige activiteiten zo min mogelijk te verstoren. De Noren kiezen er voor om de JSF op één basis te stationeren (Ørland nabij Trondheim), met het vliegveld Evenes (nabij Harstad) als *Forward Operating Base* ten behoeve van de Noorse QRA.

De Noorse luchtmacht telt ruim 2.000 personen en bestaat uit:

- een SAR-squadron met subeenheden in Bodø, Ørland, Sola en Rygge. Het belangrijkste wapensysteem voor deze eenheid is de Sea King-helikopter. Hiermee worden Search and Rescue-operaties uitgevoerd. Het Noorse ministerie van Justitie is een van de medegebruikers van deze eenheid;
- een maritiem patrouillesquadron, dat met zes P3 Orion's vanuit Andøya in voornamelijk de Arctische gebieden vliegt om visserij-

FOTO: FORSVARETS MEDIASENTRE NORWAY



De F-16 en zijn opvolger de JSF zijn essentieel in het Noorse veiligheidsbeleid



FOTO FORSVARETS MEDIASENTRE NORWAY

Ook Noorwegen beschikt over de NH-90 helikopter

inspecties uit te voeren en onderzeeboten te detecteren en te volgen;

- twee helikoptersquadrons die vanaf 2012-2013 met veertien nieuwe NH-90 helikopters operationeel moeten zijn vanuit Bardufoss en waarschijnlijk vanuit Bergen, waar het gros van de Noorse marine zich bevindt. Tot de NH-90 instroomt, is de Lynx helikopter in gebruik;
- een squadron dat is uitgerust met vier – onlangs gemodificeerde – Herculesen C-130 J, opererend vanaf Gardermoen, een vliegveld ten noorden van Oslo. Deze Herculesen worden voornamelijk gebruikt als personeels- en transportvliegtuig. Ze worden tevens ingezet bij inzet van SF, als lucht-ambulance en/of MEDEVAC-vliegtuig;
- een Elektronisch Oorlogvoering (EOV) squadron dat de beschikking heeft over de DA-20 Jet Falcon. Dit vliegtuig is voorzien van sensoren en kan zowel storen als afluisteren. Dit squadron opereert vanaf Rygge, ten zuiden van Oslo;
- een eenheid voorzien van het *ground-based-air-defence* systeem NASAM (*Norwegian Air Surface Anti Missile*).

Zoals u kunt lezen, heeft de Noorse luchtmacht opvallend veel overeenkomsten met de onze. De Noorse luchtmacht wordt zeer vaak ingezet bij internationale operaties en is vanwege haar materieel uitermate geschikt om de Noorse economische belangen te beschermen (olie, gas en vis). Het hoofdkwartier van de Noorse luchtmacht is gevestigd in Rygge, veertig kilometer ten zuiden van Oslo en verhuist in 2014 naar Bodø.

De marine

In tegenstelling tot in Nederland maakt de Noorse kustwacht deel uit van de Noorse marine. Het is tot 2012 vooral de Noorse marine geweest die prioriteit had bij materieelaanschaf (nieuwe fregatten, nieuwe korvetten, een uitgebreide, moderne kustwacht, NH-90). De helikopters die door de Noorse marine worden gebruikt, zijn ondergebracht bij de luchtmacht. De belangrijkste locatie voor de Noorse marine is Bergen, waar ook de Noorse marinestaf is gevestigd.

De Noorse marine bestaat in vredetijd uit ongeveer 3.700 militairen. Ze zijn onderverdeeld in:

- een groep kustwachtschepen bestaande uit veertien schepen, helikopters (Sea King) en vliegtuigen. De Noorse kustwacht werkt voor meerdere ministeries en heeft als voornaamste taken: visserij-inspecties, milieutoezicht, Search and Rescue- en douanetaken;
- een groep nieuwe en zeer moderne fregatten (vijf stuks) van de Fridthof Nansen-klasse;
- een groep Korvetten (zes stuks) van de Skjold-klasse;
- een groep mijnenjaag- en mijnenruimschepen (vijf stuks);
- een onderzeebootgroep (zes stuks) van de dieselelektrisch-aangedreven Ulla-klasse;
- een marinierstaakgroep ter sterkte van een bataljon, speciaal uitgerust en getraind om te opereren vanuit het water in kustgebieden (duikgroepen, SBS-aanvalsbotten);
- een groep logistiek bestaande uit twee logistieke schepen. Daarnaast zijn er eenheden voor de logistieke ondersteuning vanaf het land.

‘Home Guard’

De Noorse Home Guard bestaat in vredetijd uit circa vierhonderd beroepsmilitairen en daarnaast uit ruim vijfduizend soldaten die binnen uren inzetbaar zijn. In crisistijd wordt dit aantal uitgebreid tot boven de 45.000. De Home Guard heeft als voornaamste taak het beschermen van de Noorse bevolking en van belangrijke binnenlandse infrastructuur.

Om dit te doen heeft de Home Guard de beschikking over land-, lucht- en marine-eenheden, zoals SF, militaire politie, hondenteams, scherpschutters, geneeskundige eenheden, NBC-ontsmettingseenheden, boarding teams, duikers, schepen ter beveiliging van havens, et cetera. De snel inzetbare eenheden van de Home Guard zijn goed getraind en zeer gemotiveerd. Doordat het personeel regionaal gebonden is en de wapens thuis heeft, is de Home Guard snel inzetbaar.

Huidige militaire samenwerking

Naast de eerder genoemde strategische, economische en politieke redenen om Noorwegen als voorkeurspartner te hebben had Defensie ook zelf belangrijke redenen om de Noren te omarmen. Een reden om militair met Noorwegen samen te werken is dat andere militaire samenwerkingspartners, zoals Groot-Brittannië of Duitsland, in verhouding tot de Nederlandse Defensie zo groot zijn dat de Nederlandse inspraak bij samenwerking veelal beperkt blijft, terwijl het gevoel van verlies aan soevereiniteit groot lijkt.

De Noorse defensie is ongeveer een derde van de Nederlandse defensie, waardoor inspraak en afstemming bij samenwerking gemakkelijker verloopt. De oefenmogelijkheden, de vooruitstrevende en gewaagde technische ontwikkelingen, innovatie en vergelijkbaar materieel tussen beide landen vormen aanknopingspunten voor een relatief gemakkelijke intensieve samenwerking. Ook op doctrinair gebied verschillen Nederland en Noorwegen niet van mening.

Intentieverklaring

Om al deze redenen is in 2003 besloten om de militaire samenwerking tussen Nederland en Noorwegen vast te leggen in een door de ministers van Defensie ondertekende *Declaration of Intent* (DOI). Deze DOI werd in maart 2012 door minister van Defensie Hillen opnieuw ondertekend. De door de DOI in gang gezette landmacht-samenwerking verliep zo positief dat de toenmalige Commandant Landstrijdkrachten,



FOTO FORSVARETS MEDIASENTRE NORWAY

Noorse Special Forces op oefening

luitenant-generaal P. van Uhm en zijn Noorse tegenhanger, generaal-majoor R. Mood, in december 2005 besloten om deze samenwerking te continueren en de doelstellingen en de aansturing van de verschillende activiteiten beter op elkaar af te stemmen.

Als doelstelling op de lange termijn richten de beide landmachten zich op operationele samenwerking in het gehele geweldsspectrum, waarbij interoperabiliteit vereist is. Hoe dit wordt bereikt en hoe de afstemming tussen de verschillende samenwerkingsgebieden wordt zeker gesteld staat beschreven in het *Army Co-Operation Initiative*, kortweg ACI, dat op 7 februari 2007 in het Noorse Rena is ondertekend en sindsdien tweemaal is aangepast.

Uitwisseling van personeel

Om het ACI werkbaar te maken is er personeel uitgewisseld. Binnen de Noorse landmacht zijn vijf CLAS uitwisselingsofficieren geplaatst. Hier van zijn twee luitenant-kolonels werkzaam bij de Noorse landmachtstaf, die zich behalve op de Noorse werkzaamheden vooral richten op gezamenlijk opleiden en trainen en op de overkoepelende aansturing van de samenwerking tussen de twee landmachten.

Bij de Nederlandse landmachtstaf zijn, omgekeerd, twee Noorse oversten geplaatst met nagenoeg dezelfde functie-inhoud. Het Noorse ISTAR-bataljon en het Nederlandse Joint ISTAR-commando werken zo nauw samen dat er ook binnen deze twee eenheden is besloten om over te gaan tot uitwisseling van personeel.



FOTO FOISVARETS MEDIASENTRE NORWAY

Hr.Ms. Rotterdam tijdens de oefening 'Cold Response' 2012

De Noorse Brigade Nord en onze 43 Gemechaniseerde Brigade uit Havelte zijn eveneens overgegaan tot een uitwisseling. Hier zijn kapiteins uitgewisseld om het gezamenlijke opwerken en oefenen te vereenvoudigen. Hierdoor kan een opstap naar bijvoorbeeld samenwerking binnen de NRF of EU-BG eenvoudig worden gemaakt. Om op het gebied van *Command and Control* beter samen te kunnen werken, is er al enkele jaren een Nederlandse majoor geplaatst in het Noorse equivalent van het opleidingscentrum verbindingdienst.

Gemeenschappelijk materieel

Zoals beschreven hebben beiden luchtmachten veel gemeenschappelijk materieel. Ze werken op veel gebieden samen, zoals binnen het F-16 samenwerkingsverband EPAF, maar ook in het C-17 project in Hongarije. In Woensdrecht is een Noorse officier geplaatst die zich bezighoudt met onderhoud aan F-16 motoren. Op het gebied van JSF-samenwerking zijn de verwachtingen hooggespannen. Helaas zijn er geen Nederlandse officieren op uitwisselingsbasis werkzaam bij de Noorse luchtmacht.

De samenwerking tussen de Nederlandse en de Noorse marine is zeer goed te noemen. Niet alleen komt het Korps Mariniers al jaren naar Noorwegen om de winter- en bergtraining te doorlopen, ook de varende eenheden weten elkaar steeds vaker te vinden als het gaat om gezamenlijk opwerken en oefenen. Er vaart al enkele jaren een Nederlandse officier mee op

een van de Noorse schepen, waardoor wij de Noren enorm hebben geholpen hun nieuwe fregatten operationeel te stellen. Ook de deelname van de Noren aan de Britse *Flag Officer Sea Training (FOST)* was minder goed gegaan zonder Nederlandse inbreng.

Gezien de gemeenschappelijke materieelbehoeften en de gelijksoortige inzet van beide krijgsmachtsdelen liggen er op het gebied van de marine ruimschoots mogelijkheden voor samenwerking. De studie 'vervanging onderzeeboten' en de mogelijke aansluiting van de Noren bij *UK-NL Amphibious Landing Force* zijn daarbij misschien wel de belangrijkste.

Conclusie

Velen van u hebben Noorwegen vanwege oefeningen en/ of werkbezoeken de laatste jaren al eens bezocht. Met dit artikel heeft u hopelijk een beter inzicht gekregen in de Noorse defensie en in de redenen waarom militaire samenwerking met Noorwegen van belang is. Naast vergelijkbare taken, doctrine en materieel – de randvoorwaarden voor samenwerking – zijn de ontwikkelingen in de Arctische gebieden en het politieke gewicht van Noorwegen belangrijke argumenten om nauw samen te blijven werken.

Bovendien kunnen deze gemeenschappelijke belangen een goed vertrekpunt zijn om in deze sombere financiële tijden voor de Nederlandse defensie naar Noorse oplossingen te zoeken. ■

A-politiek

Linda Polman

Op het hoogtepunt van de laatste grote hongersnood in Somalië, nu een jaar geleden, interviewde CNN een verontwaardigde woordvoerder van het World Food Programme (WFP) in Mogadishu: 'Al-Shabaab verbiedt hulp in al-Shabaabgebied, duizenden kinderen verhongeren,' zei hij. Vrijwel tegelijkertijd werd in al-Shabaabgebied een al-Shabaabwoordvoerder geïnterviewd door tv-station *al-Jazeera*: 'Voedselhulp richt onze boeren ten gronde. WFP mag komen als ze het graan bij Somalische boeren inkopen'.

Een fris geluid dat we op westerse tv-kanalen nooit hoorden. Gedurende de hele hongersnood heb ik slechts één BBC-journalist vanuit al-Shabaabgebied zien rapporteren en die kwam niet verder dan misprijzen over een al-Shabaabvlaggetje dat hij zag wapperen naast een al-Shabaabklinikje.

Dat vlaggetje als 'pr-stunt' viel in het niet bij de toeters, bellen en trompetten van het westerse hulpcircus dat neerstreek in Mogadishu: Pizza Hut en Kentucky Fried Chicken mochten op CNN luidkeels *free publicity* genereren met hun donaties aan WFP, Bono stelde zijn medeleven ten toon in de live-talkshow van Anderson Cooper vanuit een ontheemdenkamp in Mogadishu en verderop, in het vluchtelingenkamp Dadaab, landden twee Herculesen met aan boord Jill Biden, echtgenote van de Amerikaanse vice-president, een legertje tuitterende *aides* uit Washington, CNN- en CBS-camerateams, *Special Forces* en agenten van de Amerikaanse geheime dienst. In een konvooi van 29 Landrovers reed mevrouw Biden naar een van Dadaabs schaarse acaciabomen, waaronder haar gesprek met de van tevoren gescreende vluchteling Fatuma Adem gefilmd werd.

In werkelijkheid had Al-Shabaab voedselhulp niet verboden, zoals WFP beweerde; al-Shabaab had voedselhulp door WFP verboden. Bekeken vanuit al-Shabaabperspectief niet onbegrijpelijk. De bulk van alle voedselhulp bestaat uit graan van gesubsidieerde Amerikaanse boeren. De grootste donor aan WFP, met ruim een miljard dollar per jaar, is Amerika. De andere grote WFP-donoren, ieder jaarlijks garant voor vele tientallen miljoenen dollars, zijn Amerika's trouwste bondgenoten, de Europese Commissie, Groot-Brittannië, Canada en Nederland. Ten tijde van het verbod op WFP-hulp in al-Shabaabgebied had het clubje WFP-donoren al een Ethiopisch leger in gezelschap van Amerikaanse *Special Forces* op

al-Shabaab in Somalië afgestuurd, al-Shabaab gebombardeerd met *drones*, een leger van de Afrikaanse Unie getraind en uitgerust om al-Shabaabs grote vijand in Mogadishu aan de macht te brengen en te houden, die vijand van honderden miljoenen dollars hulpfondsen per jaar voorzien en 'Guantanamoetje' gespeeld met al-Shabaabgevangenen in geheime CIA-gevangnissen in Mogadishu. WFP speelde de vermoorde onschuld toen het door al-Shabaab werd weggestuurd. Wij zijn humanitaire, neutraal en onafhankelijk, riep Josette Sheeran, hoofd van WFP. 'WFP isn't about politics, it's about saving lives!'

John Block, Ronald Reagans minister van Landbouw, zei: 'In de komende twintig jaar kan voedselhulp ons machtigste wapen zijn'. Het was 1982. Amerika deelde zijn graanoverschotten strategisch uit aan bondgenoten in de strijd tegen het communisme. Nu, dertig jaar later, wordt het Amerikaanse graan bezorgd bij bondgenoten in de strijd tegen het terrorisme. Contemporaine *hunger hotspots*, zoals die bondgenoten op de site van WFP genoemd worden, zijn Somalië, Jemen, Zuid-Sudan en Afghanistan.

Dit jaar kwam daar Mali bij. In het machtsvacuüm na een militaire coup in de hoofdstad grepen islamitische groepen in het noorden van het land hun kansen en scheidden zich af.

De WFP-donoren bezinnen zich op maatregelen. Amerika staat te trappelen om er *drones*, AU-legers, *Special Forces* en WFP op af te sturen. Op zijn site probeert WFP ook in Mali de mythe van de eigen onafhankelijkheid en neutraliteit overeind te houden, krampachtig: volgens WFP zijn niet islamisten of WFP-donoren Mali's grootste bedreiging, maar sprinkhanen. In rebellengebied. Als die in oktober beginnen te eten geraken 3,6 miljoen mensen in hongersnood.

Ik voorspel dat we binnenkort een WFP-woordvoerder op CNN zien die, geflankeerd door Bono en Kentucky Fried Chicken, ons vertelt dat de Malinese versie van al-Shabaab voedselhulp verbiedt en kinderen laat sterven en dat WFP niet 'about politics' is. Het zal zijn wat George Orwell ooit omschreef als 'politieke taal': 'Designed to make lies sound truthful and murder respectable, and to give an appearance of solidity to pure wind'.

Internationale samenwerking

Frans Matser – publicist*

In 2005 publiceerde ik een van mijn eerste columns.¹ Ik voorspelde – met een knipoog – dat de Nederlandse krijgsmacht in 2019 grotendeels zou zijn opgedoekt. Uitbesteed onder meer door allerlei vormen van internationale samenwerking. Sommige collega's noemden mij een cynicus. Anderen lachten om zoveel fantasie. Maar oordeel zelf. Opnieuw zijn er verkiezingen geweest. Als ik dit schrijf, heb ik geen idee hoe die zijn afgelopen. Er heerst tegenwoordig bij de meeste politieke partijen echter grote eensgezindheid over wat we met Defensie moeten doen. SP, PvdA en PVV vinden allemaal dat het met de landverdediging een stuk minder kan. De VVD lijkt in haar partijprogramma milder, maar geeft aan dat er over de hele linie nog twintig miljard euro bezuinigd moeten worden. Vooral op de overheidsuitgaven...

Tja, en zo komt er over enkele maanden weer een mooi regeerakkoord met daarin een zeer korte defensieparagraaf. Kort samengevat: 'Nederland blijft een geloofwaardige defensiebijdrage leveren. Nederland blijft beschikken over een professionele, moderne, slagvaardige en goed getrainde krijgsmacht, die kan optreden in een breed geweldsspectrum. De Nederlandse krijgsmacht blijft alle taken uitvoeren en overal ter wereld inzetbaar... En oh ja, we doen dat allemaal wel met een paar honderd miljoen minder'. Hoe we dat doen? Nou, we gaan weer slimmer werken, investeren in hoogwaardige technologie, *overhead* – dat bent u

dus – wegsnijden en doublures – dat bent u dus – reduceren. Dat doen we door integratie van krijgsmachtdelen en u raadt het: verdergaande internationale samenwerking. Natuurlijk zal de nieuwe regering het defensiepersoneel zo snel mogelijk zekerheid voor de toekomst geven. Zo kunnen we de krijgsmacht nog beter, nog slagvaardiger en nog toekomstbestendiger maken. Resumé: we gaan wederom taken over de schutting flikkeren.

En dat is natuurlijk volstrekt legitiem. Het primaat van de politiek. Maar feit is dat de door de ministers Hillen, Van Middelkoop, Kamp en hun ambtsvoorgangers 'gemoderniseerde, betaalbare, toekomstvaste en afgeslankte' defensieorganisatie opnieuw een zeer onzekere toekomst tegemoet gaat. En dit bovenop de lopende reorganisaties die – wat betreft gedwongen uitstroom – nog totaal niet zijn gerealiseerd. Natuurlijk, we zijn niet de enige. Ook andere sectoren van de maatschappij leven in onzekerheid. Talloze bedrijven ontslaan personeel, *outsourcen* werk, fuseren of versoberen de arbeidsvoorwaarden. Maar dat is slechts een schrale troost. Als je als chauffeur, ICT'er, inkoopster of verkoopster zonder werk komt te zitten, zijn er in ieder geval flink wat nieuwe werkgevers waarbij je kunt solliciteren. Maar wat moet je doen als artillerist, marinier, of geleidewapenspecialist? Best lastig. En wat als je als boven de veertig of zelfs boven de vijftig bent? Dan is er van de zaken die de overheid jou twintig jaar geleden voorspiegelde, namelijk een vaste baan met een waardevast pensioen op je vijfenvijftigste, niet veel uitgekomen. Maar zo mag je niet meer denken hè, dat is niet van deze tijd.

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van Frans Matser en luitenant-kolonel der Mariniers Marcus Houben.

1 F. Matser, 'Mean & lean' in: *Militaire Spectator* 174 (2005) (2) 92-93.

En wat doen de Nederlandse politici die zouden moeten komen met een toekomstvisie voor onze krijgsmacht? Die doen wat ze al veertig jaar doen bij elke bezuinigingsronde. Na elke visieloze, onsamenvangende, financieel-gedreven reductieoperatie verzinnen ze een mooie doelredenering om alle besluiten achteraf te rechtvaardigen. 'Internationale samenwerking' is er een van. De zieltogende restcapaciteit van de krijgsmacht wordt verbaal verkocht alsof we zojuist het ei van Columbus hebben gevonden. Eindelijk zijn we erin geslaagd om allerlei sowieso achterhaalde, overtollige of nutteloze systemen – en mensen, u dus! – te lozen. Wat overblijft is (op papier) altijd weer een krijgsmacht die nog gemotiveerder, nog slagvaardiger, nog moderner en nog beter uitgerust is. Oh ja, beter maar, eh... wel een beetje kleiner natuurlijk! Maar een kniesoor die daar op let.

Wat kun je hier als personeelslid tegen doen? De enige remedie is feitelijk een mentale. Een andere mindset voor iedereen die binnenkomt bij deze krijgsmacht. Zie je baan als een leuk, maar vooral tijdelijk avontuur. En ik bedoel dan niet alleen de soldaten, maar ook de officieren en de onderofficieren. Ga er echt van uit dat het avontuur voor de meesten niet langer duurt dan tien tot vijftien jaar. Richt al je plannen daar op. Al vind je het nog zo leuk. Ga actief om je heen kijken. Blijf leren en jezelf ontwikkelen en ga rond je dertigste heel, heel hard solliciteren naar een baan in de civiele maatschappij. Zorg dat jij het leger niet nodig hebt, maar dat het leger jou nodig heeft. En voor wie hier al te oud voor is? U heeft gewoon pech gehad. Ik zal voor u duimen.

En de bonden en de minister? Die moeten eindelijk eens zorgen voor een pakket arbeidsvoorwaarden dat past bij deze tegenwoordig onzekere bedrijfstak. Zorg dat mensen wier taken onder het mom van 'internationale samenwerking' verdampen, flexibel met vroegpensioen kunnen, zoals dat bijvoorbeeld in de Amerikaanse krijgsmacht geregeld is. Stoppen na vijftien of twintig dienstjaren is geen ramp als je dat van tevoren weet en je daarna een levenslang of zeer langdurige uitkering op

passend niveau krijgt, zodat je de stap naar de burgermaatschappij kunt maken zonder financieel aan de grond te raken. Misschien niet voor mensen met civiel herkenbare beroepen binnen defensie, maar zeker wel voor de infanteristen, cavaleristen, artilleristen, de mariniers, de beveiligers, hofmeesters, de wapen-

De 'gemoderniseerde, betaalbare, toekomstvaste en afgeslankte' defensieorganisatie gaat opnieuw een zeer onzekere toekomst tegemoet

specialisten. Want de meesten van hen zullen een carrièreswitch (moeten) maken die doorgaans met een flinke deuk in je ego en inkomensachteruitgang gepaard zal gaan. Wie denkt bij de lopende reorganisatie nog wel veilig te zitten, moet zich realiseren dat hij of zij bij het huidige afbraaktempo over een paar jaar ook aan de beurt komt. Want wie vandaag nog jong, onmisbaar en 'toekomstvast' is, is dat over vijf, tien of vijftien jaar door 'internationale samenwerking' of andere prietpraat misschien niet meer. Iedereen die er voor kiest om te blijven werken bij Defensie moet zich realiseren dat onvermijdelijk ook het moment komt waarop hij of zij tot een overtolligheids-categorie behoort. Verkeerde rang, verkeerd specialisme ('daar is een ander land toch veel beter in...'), verkeerde leeftijd. Kiest u maar!

Dat de Nederlandse politici de krijgsmacht onder het mom van 'internationale samenwerking' kleiner en kleiner maken is hun goed recht. Daar kunnen u en ik niets aan doen. Maar zorg dat uw kans op levensgeluk daardoor niet kleiner en kleiner wordt. U moet zich namelijk niet laten misleiden door die prietpraat. Kleiner is kleiner en beter is beter. En – wat ze u ook vertellen – dat is bij een leger niet hetzelfde! Want in de huidige militaire werkelijkheid is 'internationale samenwerking' gewoon een chique woord voor 'bezuinigen'.

Schrijftalent gezocht!

In deze Militaire Spectator is plaatsgemaakt voor twee gastcolumns. G. Klein gaat in op internationale samenwerking en de onderzeedienst. Daarna schrijft E. Meijer over het debat rond de JSF.

De redactie daagt andere lezers uit om ook een column te schrijven voor de Militaire Spectator. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formule van het blad. Voorwaarde voor plaatsing is dat de redactie uw boodschap relevant acht voor de lezers. Verder moet uw verhaal in niet meer dan

achthonderdvijftig woorden voor het voetlicht worden gebracht.

U kunt uw bijdrage sturen naar de bureauredactie (zie colofon). Wij zijn erg benieuwd wie zich geroepen voelt om te reageren. Uiteraard zijn we ook nieuwsgierig naar de thema's die u onder de aandacht van de lezers wilt brengen. Uw bijdrage wachten we dan ook met belangstelling af.

De hoofdredacteur

Strategische roadmap 2012-2025: Noord-Europese (dieselelektrische) onderzeedienst

KLTZ G. Klein

Met interesse heb ik AIV-advies No. 78 over militaire samenwerking in Europa gelezen.¹ Internationale samenwerking staat hoog op de agenda bij Defensie, zie bijvoorbeeld het themanummer van het *Marineblad* van juni 2012 en het recente bezoek van de Commandant der Strijdkrachten Tom Middendorp aan zijn Duitse ambtgenoot: 'Internationale samenwerking is van wezenlijk belang voor de slagkracht van Defensie. Het is geen keuze meer, maar pure noodzaak', aldus Middendorp.² Het AIV-advies stelt dat meer samenwerking noodzakelijk is om méér defensie voor een euro te krijgen én dat samenwerking niet gelijkstaat aan bezuinigen. Het advies bevat voorbeelden zoals samenwerking van de Nederlandse onderzeedienst met Duitsland: 'een studie naar mogelijke kostenbesparingen door de oprichting van een gezamenlijk commando

voor de vier Nederlandse en acht Duitse onderzeeboten, inclusief gezamenlijk onderhoud en gezamenlijke opleiding en training, naar het voorbeeld van de Admiraal Benelux in Den Helder (...) Doelstelling: Verbetering van de interoperabiliteit (...) en kostenbesparingen door schaalvoordelen. Implicatie soevereiniteit: deze vergaande samenwerking gaat niet ten koste van (...) zelfstandige inzet (...) Randvoorwaarde: de lusten en lasten (...) moeten op een billijke wijze worden verdeeld'.³

Mijn stelling is dat naast de meerwaarde van kortetermijnsamenwerking met Duitsland ook zeer grote meerwaarde te bereiken valt bij internationale samenwerking voor de vervanger van de huidige Nederlandse Walrusklasse-onderzeeboten rond 2025-2030. De kosten gaan daarbij voor de baten uit. Defensie moet daarvoor nu een strategische *roadmap* voor de lange termijn opstellen met fondsen en strategische partnerlanden voor (modulaire) nieuwbouw, onderhoud, training, opleiding en C2. Tot die tijd moet Nederland de bestaande

¹ 'Europese Defensiesamenwerking. Soevereiniteit en Handelingsvermogen', Adviesraad Internationale Vraagstukken, rapport No. 78.(Den Haag, januari 2012).

² 'Middendorp haalt banden met Duitsland aan', www.defensie.nl, 18 juli 2012

³ 'Europese Defensiesamenwerking. Soevereiniteit en Handelingsvermogen', 44 en 46.

nauwe samenwerking met de Britse, Amerikaanse en Noorse onderzeedienst bestendigen.⁴

Niche-capaciteit

Momenteel vervult de Nederlandse onderzeedienst een belangrijke, veelgevraagde niche-capaciteit binnen de NAVO. De Walrusklasse-onderzeeboot is multifunctioneel en kan zelfstandig, langdurig en heimelijk opereren. De onderzeeër geeft de politiek de mogelijkheid om vooruitlopend op definitieve besluitvorming in of nabij een potentieel conflictgebied – heimelijk of juist zichtbaar – aanwezig te zijn. Dit kan de reactiesnelheid vergroten, de informatiepositie verbeteren en beïnvloeding voorafgaand aan het uitbreken van een conflict mogelijk maken. Enkel de aanwezigheid van een onderzeeër geeft al een belangrijk politiek-strategisch signaal af. Een onderzeeër is bruikbaar voor presentie, surveillance en bescherming tot inzet in het hoogste geweldsspectrum. Als zeer stil platform kan een onderzeeër ongezien in een groot zeegebied bijna alle scheepsbewegingen detecteren en volgen en is daarmee van belang voor de integrale onderzeebootbestrijdingscapaciteit. De Walrusklasse is een relatief grote dieselelektrische onderzeeboot in vergelijking met andere NAVO-onderzeeboten. Door de grote brandstof-, reserveonderdelen en voedselvoorraad kan deze onderzeeër lange tijd ver van thuishaven of lokale logistieke ondersteuningspost opereren. De Walrusklasse is kleiner en wendbaarder dan een nucleaire onderzeeboot en kan daardoor in ondiepere wateren nabij de kust opereren. Een goed voorbeeld is dat de Walrusklasse momenteel als enige NAVO-onderzeeboot opereert nabij Somalië, terwijl de NAVO-behoefte drie onderzeeboten op jaarbasis is.⁵ De Duitse onderzeedienst is geïnteresseerd in de Nederlandse ervaringen bij Somalië, maar ziet zich naast politieke terughoudendheid ook geplaagd voor grote logistieke en operationele uitdagingen c.q. onmogelijkheden met hun kleinere eenheden (één dieselmotor, kleine brandstofvoorraad) en kleine bemanning van 27 personen. De Nederlandse onderzeedienst vaart met 53-62 man. De grotere bemanning maakt het mogelijk om veel reparaties op zee uit te voeren

en dat is een noodzakelijk voor expeditionair optreden. Met dertig man meer is de data-verwerkingscapaciteit aan boord ook groter, waardoor direct geëvalueerde informatie doorgegeven kan worden aan andere eenheden of bijvoorbeeld aan *Special Forces* van het Korps Mariniers die aan boord zitten.

De Australische en Canadese onderzeeboten zijn gelijkwaardig aan de Nederlandse Walrusklasse. Ze kunnen potentieel gelijksoortige operaties uitvoeren, maar zijn geografisch ver verwijderd van de interessegebieden van Nederland en de NAVO.

Strategische roadmap

Het AIV-advies noemt als aandachtspunten bij de afweging voor geïntegreerde operationele samenwerking het politieke besluitvormingsproces, de strategische cultuur rond militaire inzet, de politieke bereidheid om risico's te delen en het risicoprofiel bij inzet, bepaald door aard, domein en niveau van de missie.⁶ Op de lange termijn zie ik grote meerwaarde in internationale samenwerking bij de bouw van de vervanger van de Walrusklasse-onderzeeboot. Rond 2025-2030 zijn Australië, Canada,

4 De Nederlandse onderzeedienst werkt al vele jaren op verschillende vlakken intensief samen met de Britse, Noorse en Amerikaanse onderzeedienst. Nederland maakt momenteel gebruik van de Britse trainingsorganisatie voor het operationeel opwerken van zijn onderzeebootbemanningen. Daarvoor werkt een Nederlandse officier permanent in de Britse organisatie (FOST DN FASLANE: Flag Officer Sea Training Submarine Director North vanuit de Schotse onderzeebootbasis Faslane Schotland) en een Britse officier vaart als uitwisselingsofficier mee op een Walrusklasse. Veel operationele procedures zijn hetzelfde en wij maken vaak gebruik van de C2 van Groot-Brittannië. Tevens vindt de Nederlandse internationale opleiding voor commandanten van dieselelektrische onderzeeboten gelijktijdig plaats met de Britse en Noorse opleiding. Het gaat hier om de Submarine Commanding Officers Course. Sinds 1995 organiseert de Nederlandse onderzeedienst deze opleiding in nauwe samenwerking met Groot-Brittannië en Australië omdat de Britten alleen nog maar met nucleaire onderzeeboten opereren. Aan deze opleiding doen ook Amerikaanse zeeofficieren mee en Nederlandse zeeofficieren volgen gelijksoortige opleidingen in de VS om wederzijds ervaring op te doen. De strategische cultuur kent ook veel overeenkomsten gezien de gelijksoortige inzet ver weg van de thuisbasis. Dit is geborgd via een strategisch samenwerkingsverband met Groot-Brittannië en de VS. Hierbij vullen deze landen elkaar goed aan wat betreft operationele en politieke mogelijkheden.

5 De huidige inzet van de Nederlandse Walrusklasse richt zich naast antipiraterij bij Somalië ook op het verzamelen van strategische informatie voor nationale behoefte-stellers en een kleine groep buitenlandse partners. Sinds het einde van de Koude Oorlog maken de vier Nederlandse onderzeeboten gemiddeld twee operationele patrouilles per jaar in zowel de Middellandse Zee, het Caribisch gebied en steeds meer ten oosten van Suez.

6 'Europese Defensiesamenwerking. Soevereiniteit en Handelingsvermogen', 49.

Noorwegen en mogelijk Zweden toe aan vervanging van hun onderzeeboten. Noorwegen overweegt daarbij ook de aanschaf van grotere onderzeeërs om ver weg en met groot uithoudingsvermogen te kunnen opereren. Ik denk bijvoorbeeld aan een 'multinationaal onderzeeboot nieuwbouw cluster', waarbij de Duitse commerciële werf HDW in Kiel een (modulair) platform ontwikkelt dat geheel of gedeeltelijk bij HDW zelf of in het land van de koper gebouwd wordt (zoals Australië stelt). De onderzeeboten van HDW staan bekend als zeer degelijk en recentelijk heeft HDW een concept getoond van een grotere moderne diesel-elektrische onderzeeboot. Voor Noord-West-Europa (Nederland, Duitsland, Noorwegen

en mogelijk Zweden) voorzie ik daarnaast een 'multinationaal onderzeeboot onderhouds-, opleidings- en trainingscluster', oftewel een 'Noord-Europese (diesel-elektrische) onderzeedienst'. Onderhoud kan samen plaatsvinden bij HDW, gespecialiseerd in nieuwbouw en de Nederlandse marinewerf in Den Helder, gespecialiseerd in onderhoud en modificaties. Deze complementaire capaciteit levert bij schaalvergroting kostenbesparingen op. Training, opleiding en materieellogistiek kunnen per specifiek deelgebied geconcentreerd worden in een land. Op voorwaarde van een (modulair) identiek platform is het dan mogelijk om minstens even intensief samen te werken zoals dat nu ook gebeurt tussen de Nederlandse en Belgische Marine (BeNeSam).⁷

⁷ De Belgisch-Nederlandse Marine Samenwerking (BeNeSam) is een voorbeeld van internationale samenwerking. België verzorgt het onderhoud, opleidingen en training voor de Belgische en Nederlandse mijnenjagers, Nederland doet dat voor de Belgische en Nederlandse M-fregatten.

Hoog tijd voor een strategische roadmap voor een 'Noord-Europese (diesel-elektrische) onderzeedienst'. ■

De JSF en de logica van strategie

Mr. E.C.A. Meijer, MA

Kort voor het zomerreces vond er in de Tweede Kamer een debat plaats over de *Joint Strike Fighter* (JSF) met als inzet de vraag of Nederland mee moet blijven doen met de ontwikkeling van dit toestel. Het debat volgde op nieuwsberichten eerder dit jaar over technische problemen bij de JSF. Het heeft de discussie rond dit vliegtuig weer volop onder de aandacht van de landelijke media gebracht. De JSF is zelfs inzet geworden van de verkiezingsstrijd.

Vooralsnog lijkt Nederland nog altijd van zins om deel te blijven nemen aan de ontwikkeling van dit toestel. Hoewel de huidige demissionaire regering heeft volgehouden dat de aan-

koop van twee testtoestellen allerm minst een uiteindelijke keuze voor de JSF inhoudt, getuigt het van weinig realisme om vol te houden dat andere kandidaten voor opvolging van de F-16 nog een reële kans hebben om verkozen te worden als de uiteindelijke winnaar.

Hoe het ook zij, wie de discussie rond de JSF naar een abstracter niveau tilt, zal merken dat de eventuele keuze voor dit toestel slechts antwoord geeft op de vraag 'waarmee?'. Om precies te zijn: waarmee wil Nederland zijn doelstellingen in de internationale politiek bewerkstelligen? Over de, in mijn ogen veel fundamentele vragen 'wat?' en 'hoe?' lijken

vooral nog weinig politici in Den Haag zich druk te maken. Maar deze trits vragen vormen nu juist – naar Teitler – de bouwstenen van waaruit het begrip ‘strategie’ is opgebouwd.¹

Nu men het antwoord op de twee voornoemde vragen voorlopig schuldig blijft, lijkt een duidelijke overkoepelende strategie om voor de aanschaf van de JSF te kiezen, te ontbreken. Dat een strategie een *conditio sine qua non* is voor een dergelijke keuze wordt duidelijk als men bedenkt dat het begrip ‘strategie’ een complexe wisselwerking heeft met de andere, eronder liggende niveaus van oorlogvoering: het operationele, het tactische en het technische.

Terug naar de trits vragen. Om met de eerste te beginnen: wat wil Nederland met zijn militaire middelen bereiken in de wereld? Of, in andere bewoordingen, welke politieke doelen wil Nederland verwezenlijken? Sinds de veelbewogen vlagvertoonreis van het vliegkampschip *Karel Doorman* naar Nieuw Guinea weet men in Den Haag dat voor onafhankelijke Nederlandse machtsontplooiingen geen plek meer is, zeker niet in de huidige geglobaliseerde wereld. Het Nederlandse veiligheidsbeleid is derhalve verankerd in de NAVO en in het gezamenlijke veiligheidsbeleid van de Europese Unie.

Toch is het te kort door de bocht om ons land het volgen van een eigen weg in het buitenland helemaal te ontzeggen. Een voorbeeld hiervan is het belang van de zee voor de Nederlandse economie, wat bijvoorbeeld een onafhankelijke Nederlandse maritieme strategie in belangrijke mate zou rechtvaardigen.

De vraag op welke wijze Nederland de gestelde doelen wil bereiken, laat zich door het voorgaande al enigszins inkleuren. Nederland heeft zich gecommitteerd aan de handhaving en het behoud van de internationale rechtsorde. Het daaruit voortvloeiende lidmaatschap van internationale organisaties als de NAVO, de EU en de VN maakt het onwaarschijnlijk dat het deze doelen op enig andere manier tracht te bereiken dan in het kader van een duidelijk en krachtig mandaat vanuit de internationale gemeenschap.

De conclusies van het onderzoeksrapport van de Commissie-Davids onderschrijven dit eens te meer.

Pas na het ‘wat’ en ‘hoe’ komt men bij het ‘waarmee’. Dit vertaalt zich in de basale vraag ‘met welke militaire middelen wil Nederland de doelstellingen van zijn veiligheidsbeleid trachten te bereiken?’. In een maatschappij die toenemend postheroïsch is, dat wil zeggen een steeds lagere tolerantiegrens heeft voor gevechtshandelingen en de menselijke verliezen die daarmee gepaard gaan, kan men stellen dat de militaire middelen zullen worden gekozen op eigenschappen die de eigen verliezen zullen minimaliseren. De JSF is mogelijk een dergelijk militair middel, in ieder geval volgens haar lobby.

Het antwoord op de vraag of dit werkelijk zo is, en of wellicht het tijdperk van het bemande gevechtsvliegtuig op zijn einde loopt, is eigenlijk niet zo relevant. Immers, goed getrainde piloten kunnen nog steeds kwalitatief en technologisch betere toestellen neerhalen. Zo komen we uit bij wat de Amerikaanse politieke wetenschapper Edward Luttwak de paradoxale logica van strategie heeft genoemd: het samenkomen, ja zelfs omkeren, van het tegenovergestelde.²

De paradoxale logica van strategie laat zich als volgt illustreren: wat op het technische niveau geldt als een superieur militair middel kan op het erboven gelegen niveau volledig ongedaan gemaakt worden door het tactische antwoord van de tegenstander op dit ‘wonderwapen’. Bovendien kan de reactie van de tegenstander op het technische niveau eveneens de vermeende superioriteit van het nieuwe militaire middel teniet doen. Dezelfde verticale en horizontale dynamiek vindt ook plaats met betrekking tot het operationele en het strategische niveau.

1 Teitler, G.J., Bosch, J.M.J., Klinkert, W., e.a., *Militaire Strategie*, Amsterdam, Mets & Schilt, 2002, 13.

2 Luttwak, E.N., *Strategy: The Logic of War and Peace*, Cambridge, The Belknap Press of Harvard University Press, 2001, 16.

Kortom, een nieuw wapen dient dus niet alleen op basis van kosten en technische aspecten te worden getest, maar ook op hoe het zal worden gebruikt, hoe de tegenstander erop zal reageren en, dit in ogenschouw nemende, wat dan het netto effect van het wapen is.³ Vergelijkbare analyses dienen plaats te vinden voor de overige niveaus voordat op het allerhoogste niveau, dat van *grand strategy*, de beslissing kan worden genomen om het nieuwe wapen aan te kopen.

Een dergelijk grondige ontleding van factoren en effecten en een beantwoording van de basale

vragen ‘wat’, ‘hoe’ en ‘waarmee’ is hier te lande niet terug te vinden, noch in politieke en militaire kringen noch in de pers. Kortom, er ontbreekt een strategisch discours in Nederland met een holistische inslag. Dat is zorgwekkend. Het moet niet alleen gaan over de technische merites van de JSF of slechts over de effecten op werkgelegenheid en kansen voor de Nederlandse luchtvaartindustrie. Er moet een uitputtende analyse op het technische, tactische, operationele en strategische niveau worden gemaakt, die uitmondt in een duidelijke Nederlandse strategie. Pas dan zal een zuivere keuze vóór of tegen de aanschaf van dit toestel mogelijk zijn. ■

3 Zie noot 2, 258.



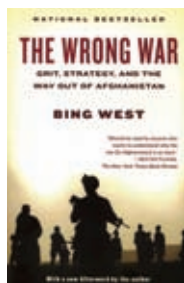
Alle artikelen uit de Militaire Spectator op DVD

Ter gelegenheid van het 175-jarig bestaan van de Militaire Spectator zijn alle jaargangen van het militair-wetenschappelijk tijdschrift gedigitaliseerd. Alle artikelen, editoria's, boekrecensies en columns zijn bijeengebracht op zes DVD's.

De printbare PDF-bestanden op de DVD's zijn te doorzoeken met trefwoorden. Bij de DVD's hoort een boekje met zoektips.



Lezers van de Militaire Spectator kunnen de DVD-box bestellen door € 17,50 over te maken naar bankrekeningnummer 514338997 ten name van Militaire Spectator in Den Haag. Graag vermelden ‘bestelling DVD-box’ en uw naam, adres, postcode en woonplaats.



The Wrong War

Grit, Strategy, and the Way Out of Afghanistan

Door Francis J. (Bing) West jr.

New York (Random House) 2011

308 blz.

ISBN 9781400068739

€ 23,-

The *Wrong War* is een fascinerend en soms inspirerend boek over de oorlog in Afghanistan. De carrière van de auteur Bing West staat borg voor realistische verhalen van gevechtsacties, gecombineerd met een analyse van de toepassing van *counterinsurgency*-theorieën. Met ervaringen als onder meer pelotonscommandant bij de *U.S. Marines*, onderzoeker bij *RAND Corporation* en uiteindelijk onderstaatssecretaris van Defensie onder president Reagan, slijt West nu als 70-jarige zijn dagen als militair onderzoeksjournalist. *The Wrong War* is gebaseerd op acht bezoeken aan troepen in Afghanistan in de periode van 2007 tot 2011. Het eerste deel gaat over de operaties in het oosten, in de provincies Konar en Nuristan aan de grens met Pakistan; het tweede deel behandelt de operaties in het zuiden in de provincie Helmand nadat de *U.S. Marines* met de *surge* in 2009 een deel van dit gebied van de Britten overnamen. Beide delen bevatten beschrijvingen van gevechtsacties door patrouilles en pelotons, afgewisseld met beschouwingen over de toegepaste strategie. Het boek gaat daarvoor kriskras door de niveaus van optreden heen en maakt duidelijk hoe sterk de onderlinge beïnvloeding is.

Beschrijving van gevechten

West begint met het beschrijven van de gevechten in de valleien van Konar, Korengal, Pech en Waigal. De nabijheid van de grens met Pakistan laat hier een sterke invloed op het tactische niveau zien. Dit hele gebied langs deze Durand-lijn is een mengelmoois van stamloyaliteiten die alle inspanningen om het gezag van Kabul te vestigen teniet doen. Duidelijk wordt dat elke rotatie zoekt naar een balans tussen enerzijds defensieve activiteiten in bases, *combat outposts* en lokale patrouilles en anderzijds offensieve activiteiten in de vorm van aanvallen op (vermoede) Taliban-*compounds* en het leggen van hinderlagen. Daardoor variëren per jaar aantal, omvang en locatie van de *combat outposts*, een steeds veranderende strategie of een gebrek aan strategie draagt hier nog eens aan bij. In het tweede deel beschouwt West gebeurtenissen in het district Nawa van de provincie Helmand en bespreekt hij de operatie *Moshtarak* in het district Marjah in februari 2010. De beschrijving volgt hoofdzakelijk het optreden van een *Operational Mentoring and Liaison Team* (OMLT) dat het Afghaanse leger bijstaat en steunt. Vooral dit deel gaat dieper in op de gevolgde *counterinsurgency*-strategie, primair en soms

zelfs uitsluitend gericht op bescherming van de bevolking en *nation building*. De grootste kracht van *The Wrong War* ligt in de weergave van gevechten met de Taliban; dit beslaat minstens de helft van het boek. Deze verhalen zijn zeer realistisch door de persoonlijke betoogtrant. Met name het gevecht bij Ganjal in de operatie *Dancing Goat*, waarin korporaal Dakota Meyer de *Medal of Honor* verdient, is bloedstollend. West is hier op zijn best. Deze realiteitszin wordt nog eens versterkt doordat het boek goed verwijst naar de opgenomen foto's en naar videofilms op de persoonlijke website van de schrijver.

Gevolgde strategie

Door het boek loopt als een rode draad de frustratie over de gevolgde strategie, waarin de bevolking centraal staat en alle inspanningen gericht zijn op *nation building*. De titel van het boek is indicatief voor de verkeerde insteek die alleen tot verspilling en niet tot succes leidt. Deze benadering gaat uit van de veronderstelling dat de Pashtunbevolking beschermd en ontwikkeld wil worden onder het gezag van de regering in Kabul. In werkelijkheid wordt Kabul als een 'verre planeet' ervaren en is de bevolking onderworpen aan stamoudsten met hun verschillende, meestal verborgen agenda's. Het ideaal van de *rule of law* in deze *counterinsurgency*-benadering faalt, omdat het Afghaanse systeem door en door corrupt is. West verwijt de Amerikaanse bevelhebbers veel te veel president Karzai te volgen. Zo leggen zij prioriteiten in gebieden die tactisch in hun gevechtsplan geen waarde hebben. Het geïsoleerde Barga Matal wordt in juli 2009 op

verzoek van Karzai ingenomen, zodat de bevolking aan de verkiezingen kan deelnemen; na acht weken belegering en vier Amerikaanse gesneuvelden wordt het dorp verlaten, waarna de lokale stammen en de Taliban weer de dienst uitmaken.

West constateert dat bijna alle bevelhebbers, zowel in Irak als in Afghanistan, falen of met beschadigde reputaties ontheven worden. Hij noemt daarvoor drie redenen: de politieke leiding in Washington laat de generaals te velde in de steek door het gebrek aan een coherente strategie, het conventionele denken van de generaals op zowel doctrinair als technologisch gebied en de digitale cultuur in de operatiecentra die hen richt op tactische, kinetische acties zonder context. De grote staven hebben hierbij weinig toegevoegde waarde en fungeren eerder als beoordelaars dan als coaches.

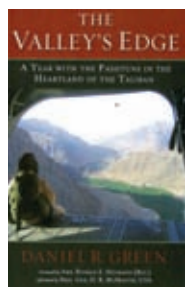
Waardering

De ondertitel van het boek belooft drie aspecten: het zand (het gevechtsveld), de strategie en de uitweg uit Afghanistan. Het eerste aspect maakt het boek waardevol voor iedereen die zich in dit conflict verdiept. Door dit aspect realiseert de lezer zich vooral dat gevechten in andere provincies verschillen van de ons zo bekende Uruzgan-omgeving. Irritant is wel het ongenueanceerd en frequent afgeven op het hogere niveau over beslissingen die West onbegrijpelijk vindt. Enig onderzoek zou deze beslissingen op z'n minst hebben kunnen duiden of zelfs begrijpelijk hebben kunnen maken. Hetzelfde geldt voor de kritiek op staven die West nogal achteloos uit de mouw schudt. Het tweede

aspect, de strategie, bespreekt hij zeer eenzijdig. De focus op louter kinetische effecten en het afwijzen van enige vorm van nation building onder het motto dat de dankbaarheidstheorie niet werkt, gaat voorbij aan de kern van de counterinsurgency-doctrine. Hoewel West regelmatig verwijst naar *Field Manual 3-24*, interpreteert hij deze doctrine zeer selectief. Dit handboek over counterinsurgency benadrukt juist een gebalanceerde combinatie van *nation builders* en *warriors*. De lezer die niet vertrouwd is met het doctrinaire debat krijgt door dit boek een verkeerde indruk van de complexiteit van deze missies. Voor de meer inge-

voerde lezer is het boek wel een goede inspiratiebron die veel *food for thought* oplevert. Het laatste aspect in dit boek, de uitweg uit Afghanistan, is ronduit teleurstellend. In vier pagina's draagt West als oplossing een uitgebreide Afghanisering met adviseurschappen en contraterreuroperaties aan. Hij vergeet daarbij alle eerder in zijn boek genoemde problemen, zoals de legitimiteit van de regering, de corruptie en de invloed van Pakistan en gaat hier dan ook wel heel kort door de bocht.

A. de Munnik,
kolonel der Infanterie b.d.



The Valley's Edge

A Year with the Pashtuns in the Heartland of the Taliban
Door Daniel R. Green
Washington, D.C. (Potomac Books) 2012
ISBN 9781597976947
246 blz.
€ 19,-

Toen Nederland begin 2005 alleen nog maar de eerste voorzichtige gesprekken had met de Britse en Canadese bondgenoten over een militaire ontplooiing naar Zuid-Afghanistan en de meeste Nederlanders nog nooit hadden gehoord van een Afgaanse provincie genaamd Uruzgan, landde de jonge Amerikaanse diplomaat Daniel Green op een zonnige februaridag op de onverharde vliegstrip bij Tarin Kowt en begon zijn tour als politiek advi-

seur van het Amerikaanse Provinciaal Reconstructie Team (PRT) dat daar nog niet zo lang opereerde. Zijn verhaal over het werken en leven in tribaal-byzantijns Uruzgan in het daaropvolgende jaar tekende Green op in het boek *The Valley's Edge*. Een informatief, nuttig en scherp geschrift voor alle Nederlanders die verleid zijn te denken dat de geschiedenis van Uruzgan alleen de periode 2006-2010 beslaat, toen 'wij' er onze stempel drukten.

Dan Green was de tweede politiek adviseur (Polad) van het Amerikaanse militaire PRT, sinds het in de zomer van 2004 in het kader van *Operation Enduring Freedom* (OEF) was opgericht en gevestigd op de vlakte ten zuiden van Uruzgans provinciehoofdstad. Naast deze diplomaat beschikte de PRT-commandant, een luitenant-kolonel, ook over een civiel adviseur op het gebied van de sociaal-economische wederopbouw en over een Civil Affairs-team met reservisten van uiteenlopende achtergrond. Het bijzondere PRT-concept bracht zo een stel flamboyante persoonlijkheden bij elkaar, aldus Green. Van de twee genoemde burgeradviseurs hield hij zich vooral bezig met de ontwikkeling van een goed provinciaal bestuur. Een moeilijke taak, zo ontdekte hij gaandeweg, in een gebied waar ambtsdragers (op een enkele na) niet waren benoemd op grond van hun diploma's en bestuurlijke competenties, maar vanwege hun verdiensten als militieleaders, of als zetbazen van militieleaders.

Uruzgan-kenner

Aanvankelijk was Green in het voorjaar van 2005 een naïeve waarnemer bij vele vergaderingen (shura's) van de Amerikanen met hoogwaardigheidsbekleders, commandanten, dorpsoudsten en mullahs. Het despotisme van de klik rond gouverneur Jan Mohammed leek geheel aan de jonge politiek adviseur voorbij te gaan. De lezer volgt hem terwijl hij tevreden opnieert over de vooruitgang die de Amerikanen brengen, over de dankbaarheid van kleine meisjes die weer naar school gaan, over de naar democratie neigende volksaard van de Afghanen, die zich openbaarde

in de nieuwe Provinciale Raad die in maart 2005 door een broer van president Karzai werd opgestart, en over hoe alle gewelddadigheden in de provincie het werk waren van barbaarse 'Taliban', de vijand van 9/11. Maar langzamerhand ontwikkelt Green zich tot een ware Uruzgan-kenner, geeft hij een betere inkijk in de Uruzgaanse keuken en laat hij zien hoe hij allengs tot het besef kwam dat de nietsontziende maffiacan van Jan Mohammed en zijn neef Matiullah de provincie in die tijd (al) destabiliseerde. Hun confrontaties met politieke opposenten, met concurrenten in de drugsteelt en -handel en met andere Pashtun-stammen, hadden de trekken van een kleptocratisch terreurregime en – door het verzet van bepaalde gemarginaliseerde stammen – het karakter van een burgeroorlog. Grootste probleem: hun milities hadden de onvoorwaardelijke steun van de Amerikaanse (en later ook Australische) *Special Forces* in het gebied. *War by proxy*, of het nou geboefte was of niet, paste uitstekend in de *Unconventional Warfare*-doctrine van deze bondgenoten.

Green vertrok eind 2005 weer uit Uruzgan. In het voorjaar en de zomer van 2006 keerde hij korte tijd terug voor de overdracht van de provincie aan de Nederlanders. Het Uruzgan dat hij toen aantrof karakteriseert hij als een oorlogsgebied. Het gebrek aan legitimiteit van de provinciale bestuurders van de voorgaande jaren had de deur opengezet voor een terugkeer van Taliban-sympathisanten en voor de opkomst van andere verzetsgroepen. Ook inmiddels oud-gouverneur Jan Mohammed en ex-politiefchef Rozi Khan hadden er belang bij aan

te tonen dat Uruzgan zonder hen een stuk onveiliger was geworden. Ze wilden laten zien dat hun ontslag onder druk van de internationale partners een vergissing was geweest. Zij draaiden er daarom hun hand niet voor om, zo schrijft Green, om met de gehergroepeerde Taliban te collaboreren, bijvoorbeeld door ze doorgang te verlenen. Onder meer de rol van Rozi Khan en zijn broers bij een grote aanval op Chora eind mei 2006 was zeer dubieus.

Weinig lovend

Wat betreft de overname van Uruzgan door de Nederlanders is Green weinig lovend. Hij geeft af op het politieke micromanagement, op de operationele terugval door gebrek aan middelen, op de gecompliceerde relatie tussen PRT en *Battlegroup* in de Nederlandse *Task Force*, op de kortdurende rotaties, op de gesloten houding richting Amerikanen en op de gemengde signalen die Nederlandse militairen volgens hem buiten de poort aan de Afghanen afgaven. Terecht wijst de Amerikaan er op dat Nederland vreemd genoeg geen verantwoordelijkheid nam voor de hele provincie, maar alleen voor de drie 'veiligste' districten. In Amerikaanse ogen sloten de Nederlanders zich zo af van het halve operatiegebied en juist van het gedeelte waar de tegenstander dacht vrijelijk te kunnen optreden. Samenvattend: *'The Dutch had enough presence to claim participation in the war, but not enough to win the province'*. Het Nederlandse buitenland- en veiligheidsbeleid in een notendop. Voor zijn eigen land is Green ook niet mals. Zo erkent hij ruiterslijk dat er vanaf het begin van de Afghaanse campagne een

grote fout is gemaakt door bij de jacht op de Taliban en al-Qaida te vertrouwen op criminele krijgsheren van het type oorlogsmisdadiger. Het gedrag van deze lokale 'bondgenoten' erodeerde in een paar jaar tijd de legitimiteit van de nieuwe Afghaanse autoriteiten en ondermijnde de steun voor de aanwezigheid van de buitenlandse troepen, ook ISAF. Grote, kapitaalintensieve ontwikkelingsprojecten boden voor dit gebrek geen soelaas. Het gevolg: in 2006, toen het Taliban-verzet met een gericht offensief de overgang in Zuid-Afghanistan van Amerikaans naar Brits, Canadees en Nederlands militair optreden poogde te belemmeren, vond het een grotendeels sympathiserende, want ontgoochel-

de bevolking op zijn weg. Die was zwaar teleurgesteld door de alomtegenwoordige corruptie, het evidente onrecht en het gebrek aan vooruitgang sinds 2001. Green bleef de ontwikkelingen in Uruzgan in de jaren na 2006 volgen. Zijn buitenstaandersblik werpt interessante vragen op voor toekomstig onderzoek, zoals: wat was het werkelijke karakter van de oorlog in Afghanistan en de aard van de internationale operatie daar? Hoe verliep het bondgenootschappelijk en multinationalaal optreden op provinciaal niveau en hoe was de verhouding tussen OEF- en ISAF-troepen? En voor Nederland specifiek: wat is er in Uruzgan bereikt? Wat was het effect van bepaalde cruciale poli-

tieke beperkingen (van het operatiegebied, van de samenwerking met bondgenoten, van het definiëren van het optreden)? Hoe goed was onze kennis van de lokale situatie? Hoe kijken niet-Nederlanders, maar internationale partners daar tegenaan? Green, die door een tweede tour als militair bij het ISAF-hoofdkwartier in Kabul een voortschrijdend inzicht ontwikkelde, vat het uiteindelijk uiterst cynisch samen: *'I sometimes wondered if the Taliban thought we were deliberately trying to lose'*. In die opmerking zit nog vele jaren voer voor historici. Wordt dus vervolgd.

Dr. A. ten Cate, NIMH



Task Force Uruzgan (2006-2010)

Getuigenissen van een missie
Door Jos Groen
Ede (Eliizen Grafische Producties) 2012
512 blz.
ISBN 9789461908308
€ 25,-

De kwaliteit van de krijgsmacht wordt bepaald door de pelotonscommandant die met zijn onderofficieren en manschappen uitvoert wat anderen plannen en opdragen. Hier wordt de theorie omgezet in de praktijk, en die praktijk kan onbeschrijfelijk intensief zijn. De combinatie van het terrein, het klimaat, de dreiging en het daadwerkelijk moeten vechten om de mensen in

Afghanistan te kunnen beschermen en de eigen maten te redden is volstrekt uniek en vrijwel ondeelbaar.¹ Met deze woorden leidt de Commandant Landstrijdkrachten, luitenant-generaal M.C. de Kruif, dit indrukwekkende boek in. *Task Force Uruzgan (2006-2010)* bestaat uit twee delen. Deel een bevat drieëntwintig diepte-interviews die de schrijver heeft afgenomen bij evenzoveel jonge luitenants van de Koninklijke Militaire Academie.

De meesten zijn van de Infanterie, maar er komen ook anderen aan bod: PC'n verkenning, genisten, OMLT's, een Apache-piloot, een officier van een Psyops Support Element, een arts, officieren van het PRT en ten slotte een officier van de RC(S)-Reserve. Deel twee gaat in op geselecteerde aspecten van de missie: leidinggeven, beschietingen, angst, de tegenstander, tactisch verrassend optreden, psyops, werken met tolken, relatie met de commandant, frustratie, mandaat, (ethische) dilemma's, indrukwekkende momenten, successen, belangrijke lessen en fouten en ten slotte erkenning en waardering.

'Eigenaardigheden'

De schrijver volgt bij de interviews een vaste structuur: de voorbereiding van de missie, de overname, de uitvoering, reflectie op de missie, belangrijke adviezen, zijn verhaal

1 Jos Groen, *Task Force Uruzgan (2006-2010)*, 7.

en de beantwoording van de vraag: opbouwmissie of vechtmis­sie? Hoewel deze vaste structuur in de loop van de drieëntwintig inter­views zeer herkenbaar is, heeft ieder interview zijn ‘eigenaardig­heden’, die de lezer bij de keel grijpen en binnen afzienbare tijd respect oproepen voor de jonge luitenant die samen met zijn belang­rijkste onderofficier, de OPC, en zijn groepscommandanten snel vol­wassen wordt in het gevecht en zijn grote verantwoordelijkheid al op jonge leeftijd volledig waar­maakt. Petje af voor deze ‘denkende officie­ren’ die ook nog blijken te kunnen vechten en daarbij vaak winnen. Dat daarbij ook doden en gewonden vallen is helaas onvermijdelijk, maar nooit vanzelfsprekend. Hier past de lezer slechts deemoed en onbeschrijfelijke treurnis jegens de familie. Steeds weer blijkt uit de beschreven interviews overigens dat zij ‘(...) konden vertrouwen op de mensen die naast hen vochten. Zij konden vertrouwen op hun com­mandant en andersom. Het gaf het

peloton en mijzelf vertrouwen’.² Elders beschrijft Groen dat de PC na afloop van een vuurgevecht merkte dat bij iedereen een bepaald enthousiast gevoel was ontstaan. Even later verklaart hij ‘dat een infanterist gewoonweg wil weten hoe hij reageert in een vuurgevecht, onder de spanning die dan ont­staat’.³ Ook beschrijft hij ‘een op­stootje tussen twee mannen, een blanke en een donkere soldaat. Even later had de blanke man zijn voet verstuikt en kon tijdens een vuurgevecht moeilijk lopen en bleef achter. De donkere soldaat bedacht zich niet en ging dwars door het vuur heen terug en haalde zijn buddy op. Sindsdien waren het onafscheidelijke maten. (...) Het vuurgevecht had de beide mannen een stuk dichter bij elkaar gebracht.’⁴ Het boek staat vol met dit soort beschrijvingen en is alleen daardoor al van grote waarde.

Verantwoordelijkheid

Auteur Jos Groen, die zijn loopbaan als dienstplichtig marinier begon en later zelf commandant van een pantserinfanteriepeloton is geweest, is inmiddels militair psycholoog. Tot voor kort verzorgde hij colleges

leiderschap en ethiek aan de Neder­landse Defensie Academie. Hij is erin geslaagd een zeer lezenswaar­dig boek te schrijven waarin de roerselen van de jonge KMA-officie­ren bij inzet hoog in het gewelds­pectrum op treffende en deskun­dige wijze voor het voetlicht komen. Daarnaast is het boek mooi vormge­geven, verluchtigd met foto’s waar­over de auteur goed heeft nage­dacht en met verschillende bijlagen die van grote toegevoegde waarde zijn, al was het maar door de lijst van de vijfentwintig omgekomen Nederlandse militairen. Het boek toont aan welke verantwoordelijk­heid wij jonge officieren ver van huis geven om andere mensen in Afghanistan te helpen. Het laat tevens zien dat zij desnoods bereid zijn te vechten, waarbij zij bewust het risico nemen daardoor gewond te raken of zelfs te sneuvelen. Sneuvelbereid? Ik noem het liever inzetbereid of gevechtsbereid. Lees het boek en geniet van de professiona­liteit van jonge mensen.

*Drs. P.J.E.J. van den Aker,
kolonel der Cavalerie*

2 Jos Groen, *Task Force Uruzgan* (2006-2010), 24.
3 Idem, 39.
4 Idem, 40.

Schrijft u een gastcolumn in de Militaire Spectator?

De redactie van de *Militaire Spectator* daagt de lezers uit een gastcolumn te schrijven. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formule van het blad. Voorwaarde voor plaatsing is dat de redactie uw boodschap relevant acht voor de lezers. Verder dient u uw verhaal in niet meer dan duizend woorden te vertellen.

U kunt uw bijdrage sturen naar de bureauredactie (zie colofon). De redactie wacht reacties met belangstelling af.

De hoofdredacteur



Hard Power and Soft Power

The Utility of Military Force as an Instrument of Policy in the 21st Century

Door Colin S. Gray

Carlisle (Strategic Studies Institute/U.S. Army War College) 2011

74 blz.

Als e-book of pdf via www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs

Colin Gray, hoogleraar internationale betrekkingen aan de University of Reading, definieert *hard power* als het dreigen met of de inzet van militaire en economische middelen. In dit boek kijkt hij of de Verenigde Staten dat middel de komende tijd nog zal gebruiken, of eerder zal proberen de veiligheidsbelangen te behartigen via *soft power*, waaronder diplomatie en cultuur. Gray meent dat er nadelen kleven aan soft power, zeker wanneer die wordt toegepast vanuit de gedachte van *American exceptionalism*. Dat concept van Amerika als een missionaire staat met bepaalde belangen krijgt in veel landen volgens Gray weinig steun. Hij concludeert dat hard en soft power elkaar zullen moeten blijven aanvullen.



Cross-currents in French Defense and U.S. Interests

Door Leo G. Michel

Reeks Strategic Perspectives, No. 10

Washington, D.C. (Institute for National Strategic Studies/National Defense University) 2012

48 blz.

Als pdf via www.ndu.edu/inss

Frankrijk wil zijn strategische onafhankelijkheid zekerstellen, maar is zich ook bewust dat in de komende jaren meer samenwerking met andere landen nodig zal zijn om zijn veiligheidsbelangen in de wereld te bevorderen. Leo Michel, onderzoeker van het Amerikaanse Institute for National Strategic Studies, gaat in dat kader in op de Frans-Britse militaire samenwerkingsakkoorden van 2010. Enkele jaren geleden besloot Frankrijk tot de volledige terugkeer in de militaire structuur van de NAVO. Sommige Franse strategen sluiten meer toenadering tot de VS niet uit, terwijl andere juist meer zien in hechtere militaire partnerschappen met Europese landen, zeker als de Amerikanen zich meer op de regio Azië/Stille Oceaan gaan richten.



Bewährungsproben einer Nation

Die Entsendung der Bundeswehr ins Ausland

Door Christoph Schwegmann

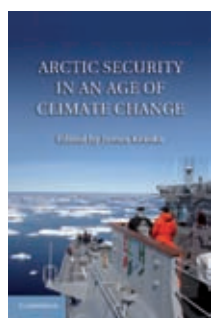
Berlijn (Duncker & Humblott) 2011

244 blz.

ISBN 9783428135707

€ 18,-

Bewährungsproben einer Nation is een bundel met artikelen over de totstandkoming van buitenlandse missies van de Bundeswehr. Auteurs belichten onder meer het politieke proces van de mandatering, de ethische en juridische aspecten en de voorbereiding en het verloop van de militaire operaties. Tegen de achtergrond van de *Neuausrichtung* van de strijdkrachten is het de vraag welke rol Duitsland wil spelen op het internationale toneel en aan welke belangen het land prioriteit wil geven. *Bewährungsproben einer Nation* verschaft diverse ingangen in dat debat en laat zien hoe de *Bundeswehr* – onder meer in combined operaties – een instrument van de veiligheidspolitiek kan zijn.



Arctic Security in an Age of Climate Change

Door James Kraska (red.)

Cambridge (Cambridge University Press) 2011

340 blz.

ISBN 9781107006607

€ 70,-

Noorwegen en de zeven andere landen met grenzen aan de Noordpool – de VS, Canada, Rusland, Denemarken, IJsland, Zweden en Finland – krijgen door het smeltende ijs te maken met een nieuwe veiligheidssituatie. In deze bundel kijken auteurs hoe alle acht landen – de *Arctic Eight* – militair-strategisch op die uitdaging reageren en wat hun verwachtingen zijn als delfstoffen in het poolgebied bereikbaar worden. Is Rusland op weg de eerste 'arctische supermacht' te worden? Welke rol is er in de nabije toekomst weggelegd voor de NAVO en de Scandinavische landen in het gebied en is het haalbaar om te onderhandelen over de demilitarisering van bepaalde delen van de Noordpool?

SUMMARIES

A.A.H. de Bok and A.P. Bosch – American Defense Strategy and Europe

In January 2012 a new American defense strategy was published, presenting a new framework for the tasks of the U.S. Armed Forces in the coming ten years. What are the implications for the United States and its relationship with the Netherlands? This strategy certainly offers options to widen the present bilateral cooperation. At the same time

the American focus on the Asian region and shrinking budgets in Europe force countries such as the Netherlands to invest in European military cooperation. European cooperation can support the interests of individual countries. Such cooperation however also makes it necessary to reconsider present definitions of national sovereignty.

J.M. à Campo – France, International Security, and Defense

France is a strategic partner the Dutch Defense organization cannot go around. The European Air Transport Command is one example to demonstrate that cooperation between the two countries works. France, as other Western countries, will have to invest more in security on the Western flank. Paris wants more flexibility and a smaller number of commitments,

for example in Africa. The ambition to remain an independent 'world power' is still there. At the end of 2012 France will present a new White Book on strategy and capacities for the next fifteen years. President Hollande has promised that Defense will not be the coping stone of the French budget.

G.J.M. van Opdorp, P.J.M.M. van der Heijden and B. Valk – Military Cooperation and the Restructuring of the Bundeswehr

The Netherlands considers Germany a strategic partner. By definition however this is not necessarily reciprocal. In Germany the Netherlands is known as a reliable partner, not as a strategic one. The relationship is characterized by asymmetry, though the cooperation goes far beyond the German-Dutch Army Corps in Munster or the police-training

mission in Kunduz. The Netherlands seems to focus on its own interest, but it might be wise to consider German gains. The development of more multilateral military entities need not stand in the way of future bilateral cooperation between the two countries.

P. Teeuw – Norway as a Strategic Partner

Military cooperation between the Netherlands and the USA, the UK, France and Germany is well known, but what about Norway? The author discusses the international position of Norway. For several reasons Norway carries strategic weight. He clarifies Norwegian foreign and security policy and describes the Norwegian Armed Forces. In April 2012 a new

Defense White Paper was published, for the fourth time without changing priorities. In 2003 already existing cooperation resulted in a bilateral Declaration of Intent at the Ministerial level. The author discusses present military cooperation and dwells on options for the future.

